

Omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden

Auteurs:	Marieke Lourens Nelleke Verhoeff-Meijer
Opleiding:	Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
Opdrachtgever:	Praktijk Tableau
Afstudeerbegeleider:	Jaap de Jong
Datum:	Juli 2011

Inhoud

1. SAMENVATTING.....	4
2. VOORWOORD.....	5
3. VERKLARING BEGRIPPEN	6
4. INLEIDING EN ACHTERGRONDEN VAN HET PROJECT.....	7
4.1. AANLEIDING EN PROBLEEM.....	7
4.2. DE VRAAGSTELLING.....	8
4.3. RELEVANTIE & DOELSTELLING.....	8
5. ONDERZOEKSMETHODEN	10
5.1. METHODE EN RESPONDENTEN	10
5.2. RESPONDENTEN.....	12
5.3. OVERZICHT MEETINSTRUMENTEN.....	15
5.4. PROCEDURE	15
6. RESULTATEN	17
6.1. WAT ZEGT DE LITERATUUR OVER HET BELANG VAN POSITIEVE OMGANG MET ELKAAR, BINNEN DE KLAS?	17
6.1.1. <i>Sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen</i>	17
6.1.2. <i>Groepsdynamica</i>	19
6.1.3. <i>Integratie</i>	21
6.1.4. <i>De invloed van een gemengde groep op leerresultaten</i>	23
6.1.5. <i>Samenvatting</i>	25
6.1.6. <i>Aandachtspunten vanuit de literatuur voor het verder onderzoek</i>	27
6.2. WAT IS KENMERKEND VOOR DE OMGANG TUSSEN KINDEREN MET VERSCHILLENDE CULTURELE ACHTERGRONDEN IN DE MIDDENBOW VAN DE BASISCHOO?	29
6.2.1. <i>Welke factoren beïnvloeden het gedrag van kinderen.</i>	29
6.2.2. <i>Gedragingen van kinderen aan de hand van observaties</i>	32
6.2.3. <i>Samenvatting</i>	43
6.3. WAT GAAT GOED EN WAT ZIJN KNELPUNTEN OP DE ONDERZOCHE SCHOLEN ALS HET GAAT OM DE OMGANG TUSSEN KINDEREN MET VERSCHILLENDE CULTURELE ACHTERGRONDEN EN WAT DOET DE SCHOOL HIERMEE?	46
6.3.1. <i>Knelpunten</i>	46
6.3.2. <i>Wat gaat goed op de scholen</i>	49
6.3.3. <i>Samenvatting</i>	52
6.4. WELKE FACTOREN BEVORDEREN (POSITIEVE) OMGANG TUSSEN KINDEREN MET VERSCHILLENDE CULTURELE ACHTERGRONDEN?.....	54
6.4.1. <i>Eigenschappen van kinderen</i>	54
6.4.2. <i>Houding van de leerkracht naar de kinderen</i>	54
6.4.3. <i>Structuur en veiligheid in de klas</i>	55
6.4.4. <i>Realistisch beeld van verschillende culturen</i>	56
6.4.5. <i>Rol van de ouders</i>	57
6.4.6. <i>Houding van de school</i>	57
6.4.7. <i>Samenvatting</i>	58
7. CONCLUSIE	59
7.1. BEKNOPT BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN	59
7.2. ONZE INDRUK EN VERWACHTINGEN.....	61
7.3. BESCHRIJVING BEPERKINGEN ONDERZOEK.....	61
7.4. AANBEVELINGEN OVER DE GEHANTEERDE METHODE VAN ONDERZOEK OF OVER ONDERWERP VAN ONDERZOEK VOOR VERVOLGONDERZOEK	62
7.5. ONDERWERPEN VOOR EEN EVENTUEEL VERVOLGONDERZOEK	63
8. LITERATUURLIJST.....	64

9. BIJLAGEN	66
9.1. OBSERVATIE PROTOCOL.....	66
9.2. INTERVIEWVRAGEN DIRECTEUREN	68
9.3. INTERVIEWVRAGEN LEERKRACHTEN.....	69
9.4. ENQUÊTEVRAGEN LEERLINGEN	700

1. Samenvatting

Het onderwerp van dit onderzoek is actueel en relevant; het beschrijft namelijk hoe kinderen met verschillende culturele achtergronden, in de middenbouw van de basisschool, met elkaar om gaan en hoe (positieve) omgang bevorderd kan worden. Het is actueel, omdat integratie een belangrijk gespreksonderwerp is in de politiek. Er is veel aanmoediging voor gemengde scholen omdat deze de integratie van allochtonen zou moeten bevorderen. Daarnaast is het onderwerp relevant voor de hulpverlening en de Nederlandse multiculturele samenleving omdat allochtonen en autochtonen hier in aanraking komen met elkaar.

Dit onderzoeksverslag betreft een kwalitatief beschrijvend onderzoek, het geeft een beeld hoe allochtone en autochtone kinderen met elkaar omgaan op de basisschool en hoe er op de scholen om wordt gegaan met cultuurverschillen.

Het onderzoek is uitgevoerd op twee gemengde basisscholen, welke representatief zijn voor andere gemengde scholen. Veel van de uitkomsten van dit onderzoek zullen dan ook betrekking hebben op andere gemengde scholen.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Praktijk Tableau. Door middel van dit onderzoek zal een beeld geschetst worden van de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden. Het uiteindelijke doel is het presenteren van de resultaten, zodat Praktijk Tableau deze resultaten kan gebruiken wanneer zij een training ontwikkelt voor gemengde scholen.

Tevens hebben de onderzochte scholen en hulpverleners baat bij dit onderzoek. Door middel van dit onderzoeksverslag krijgen zij een beeld hoe de omgang op (hun) school verloopt en verbeterd kan worden.

Dit onderzoek is uitgevoerd door middel van literatuurstudie, observaties, interviews en enquêtes. De observaties zijn uitgevoerd op twee scholen; de Ireneschool te Wageningen (in groep 5/6) en op de J.F. Kennedyschool te Arnhem (in groep 4). Interviews zijn gehouden met de directeuren van de school en de leerkrachten van de geobserveerde groepen. Ook hebben de kinderen uit deze groepen een enquête ingevuld. Op die manier kan er in dit onderzoeksverslag weergegeven worden hoe kinderen denken over kinderen met andere culturele achtergronden.

Het belangrijkste resultaat uit dit onderzoek is dat kinderen met verschillende culturele achtergronden op de basisschool over het algemeen op een goede manier met elkaar om lijken te gaan. In de klas is er bijna geen verschil merkbaar in de omgang tussen allochtone- en autochtone kinderen en beide groepen nemen initiatief in het contact met elkaar. Kinderen van verschillende achtergronden spelen op school met elkaar, voornamelijk wanneer zij dezelfde interesses hebben. Tijdens het samenspelen hebben de kinderen echter minder voorkeur voor iemand uit de eigen cultuur dan bij het samenwerken. Buiten schooltijd komt het contact tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden minder voor. De kinderen lijken niet tot nauwelijks contact met elkaar te hebben, buiten schooltijd.

Op de onderzochte scholen valt de open houding ten aanzien van kinderen met een andere culturele achtergrond op. Er wordt rekening gehouden met cultuurverschillen en er is veel ruimte om deze te bespreken. Zowel leerkrachten als leerlingen staan hier open voor.

2. Voorwoord

Het verslag dat voor u ligt is het resultaat van een onderzoek, uitgevoerd in opdracht van Praktijk Tableau te Deventer. Het verslag is gebaseerd op kwalitatief onderzoek dat verricht is gedurende de periode maart tot en met juni 2011. Het onderzoeksverslag, waarin ingegaan wordt op de vraag hoe de omgang tussen kinderen met een verschillende culturele achtergrond verloopt, is geschreven voor Georgette Oudheusden, eigenaar en initiatiefneemster van Praktijk Tableau.

Dit verslag is tot stand gekomen door de medewerking van verschillende personen.

Onze dank gaat allereerst uit naar de kinderen van de Ireneschool, te Wageningen en de kinderen van de J.F. Kennedyschool, te Arnhem. Wij willen hen bedanken voor hun open en ontvankelijke houding. Hierdoor hebben wij veel relevante informatie kunnen verkrijgen voor dit onderzoek.

Tevens bedanken wij Hans van Holland, directeur van de Ireneschool en Henriette Niekus, directeur van de J.F. Kennedyschool voor hun bereidheid mee te werken aan dit onderzoek en hun openheid tijdens de interviews.

Ook de leerkrachten, Nienke Theunissen en Sharon van der Vegt willen wij bedanken omdat wij een kijkje mochten nemen in hun klassen. Wij willen hen bedanken voor de openheid tijdens de interviews. Zonder de medewerking van deze groepsleerkrachten, had dit onderzoek niet uitgevoerd kunnen worden.

Vervolgens willen wij Georgette Oudheusden, initiatiefneemster van Praktijk Tableau te Deventer bedanken voor de opdracht van dit onderzoek, haar begeleiding en positieve houding.

Last but not least, gaat onze dank uit naar Jaap de Jong, onze afstudeerbegeleider vanuit de Christelijk Hogeschool Ede. Wij danken hem voor zijn kritische blik op ons werk met betrekking tot dit onderzoek en zijn feedback, ter verbetering van het onderzoek.

In dit onderzoeksverslag wordt de hoofdvraag, namelijk “Hoe gaan kinderen met verschillende culturele achtergronden, in de middenbouw van de basisschool, met elkaar om in de klas en hoe kan (positieve) omgang met elkaar bevorderd worden?” beantwoord. De deelvragen welke in dit onderzoeksverslag zijn uitgewerkt en beantwoord, dragen bij aan het beantwoorden van de hoofdvraag.

In deelvraag 1 wordt beschreven wat volgens de literatuur het belang is van (positieve) omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden. In deelvraag 2 wordt beschreven wat kenmerkend is voor de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden. In deelvraag 3 wordt ingegaan op de knelpunten die scholen ervaren in de omgang tussen kinderen van verschillende culturele achtergronden. Ook wordt beschreven wat er juist goed gaat op scholen in de omgang met elkaar. In de laatste deelvraag, deelvraag 4, wordt beschreven welke factoren positieve omgang bevorderen tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden.

We hopen dat dit onderzoeksverslag u nieuwe inzichten zal brengen.

3. Verklaring begrippen

In dit onderzoeksverslag worden regelmatig de begrippen ‘allochtoon’ en ‘autochtoon’ genoemd. Om eventuele misverstanden te voorkomen worden deze begrippen nader verklaard. In dit onderzoeksverslag worden onderstaande definities aangehouden.

Allochtoon:	Het Centraal Bureau voor de Statistiek definieert een allochtoon als iemand die niet in Nederland is geboren of van wie minimaal één van de ouders niet in Nederland geboren is. (<i>Centraal Bureau voor de Statistiek, 2011</i>)
Autochtoon:	Autochtonen zijn de oorspronkelijke bewoners van het land, in dit geval dus; Nederlanders. (<i>Van Dale, 2010</i>)

4. Inleiding en achtergronden van het project

4.1. Aanleiding en probleem

Binnen een aantal politieke partijen is er veel aanmoediging voor gemengde scholen, dit zijn scholen met leerlingen van verschillende culturele achtergronden. De gedachte hierachter is dat door middel van gemengde scholen, de integratie bevorderd wordt. Er zijn steden in Nederland waar ouders geacht worden hun kind in de buurt waar zij wonen naar school te laten gaan. Naast dat dit in strijd is met de vrijheid van onderwijs, is het maar de vraag of de integratie op deze manier geforceerd kan en mag worden. Een vraag die dan ook bij ons op komt is hoe allochtone en autochtone kinderen hierop reageren. Hoe gaan zij met elkaar om binnen de school? Laten zij zich forceren? Trekken ze met elkaar op? Of zoeken ze juist contacten met kinderen met dezelfde achtergrond? Scholen hebben te maken met leerlingen van verschillende culturele achtergronden. Hoe gaan zij hier mee om binnen het onderwijs? En hoe kan de omgang tussen allochtone- en autochtone kinderen op een positieve manier bevorderd worden?

Dit onderzoek zal verricht worden naar aanleiding van de volgende constatering.

Het is ons opgevallen dat op schoolpleinen de 'witte'- en 'zwarte' ouders elkaar weinig opzoeken. Ook lijken kinderen voorkeur te hebben voor omgang met kinderen uit dezelfde etnische groep. Volgens Kohnstamm komt dit omdat kinderen in de schooltijd een hekel hebben aan opvallen en 'anders zijn dan anderen'. Kinderen willen de zekerheid hebben er bij te horen en zoeken daarom liever kinderen op die op hen lijken. (Kohnstamm, 2002, p.250-251)

De vraag is of er wel van integratie gesproken kan worden, wanneer in de praktijk blijkt dat kinderen van verschillende etnische achtergronden nauwelijks met elkaar omgaan. En wanneer er juist wel sprake is van omgang met elkaar, hoe verloopt deze omgang dan?

Betrokken partijen

Dit onderzoek is uitgevoerd onder kinderen in de leeftijd van 7-10 jaar, dit betreft de middenbouw van de basisschool, groep 4,5 en 6.

Een veel voorkomende mening is dat de school als 'vertegenwoordiger van de samenleving', de aangewezen plek is om kinderen kennis te laten maken met etnische en sociaal- culturele verschillen. We leven in een veelkleurige samenleving, dus deze verschillen maken deel uit van ons bestaan. Onwetendheid van andere culturen zorgt voor (vaak onterechte) angst en vooroordelen. Door kinderen al op jonge leeftijd kennis te laten maken met mensen die een andere etnische achtergrond hebben, hopen wij dat zij positieve ervaringen opdoen uit deze contacten. Een gevolg hiervan kan zijn dat angst wordt weggenomen segregatie vermindert.

Scholen spelen daarnaast een belangrijke rol in de ontwikkeling van kinderen. Zij hebben de taak om kinderen binnen de klas te leren om op een positieve manier met elkaar om te gaan. Wat zij daar leren zullen kinderen meenemen in de toekomst en zal mede bepalend zijn voor de omgang tussen verschillende etnische groeperingen.

Als we breder kijken zijn alle autochtonen en allochtonen in Nederland betrokken bij dit onderwerp. Voor beide partijen is (positieve) omgang met elkaar van belang om segregatie tegen te gaan. Tot slot is de politiek bij dit onderwerp betrokken; zij zijn de beleidsmakers als het gaat over onderwijs, integratie etc.

Probleem achter het probleem

Het gesignaleerde probleem is dat allochtonen en autochtonen in Nederland elkaar weinig opzoeken. Er is weinig contact tussen deze twee groepen, waardoor integratie moeizaam verloopt en segregatie ontstaat. Beide partijen komen elkaar, zoals eerder genoemd, tegen in het dagelijks leven maar van omgang met elkaar is weinig sprake. Dit probleem heeft volgens ons de volgende oorzaken in zich:

- In de eerste plaats is er vaak een taalbarrière die het contact maken bemoeilijkt;
- Daarnaast spelen cultuurverschillen een rol. Het niet (goed) kennen van de andere cultuur brengt angst en vooroordelen met zich mee, waardoor verschillende groepen elkaar liever vermijden;

- Veiligheid en erbij horen is voor kinderen erg belangrijk in een groep. Daarom hebben kinderen -als zij de keus hebben- een voorkeur voor kinderen van hun eigen nationaliteit en etnische groep. (*Kohnstamm, 2002, p.250-251*);
- Mensen zien daarnaast vaak vooral verschillen tussen hun cultuur en die van de ander, hierdoor blijven overeenkomsten ongezien. Terwijl overeenkomsten juist kunnen zorgen voor het gevoel van veiligheid en verbondenheid;
- Tot slot worden kinderen erg beïnvloed door de mening van hun ouders en leerkrachten. Wanneer zij hen niet stimuleren om met allochtonen/autochtonen om te gaan zal het kind dit minder snel doen. Ook het 'goede' voorbeeld van ouders en de leerkracht is erg belangrijk. Zoeken ouders zelf bijvoorbeeld wel contact met mensen uit een andere cultuur?

Voornaamste theorieën en meningen

Zoals al eerder genoemd, is er momenteel veel discussie gaande over het nut van 'witte' en 'zwarte' scholen. Er zijn politieke partijen en onderzoekers die van mening zijn dat scholen het beste gemengd kunnen worden zodat allochtone leerlingen beter zullen integreren. Op gemengde scholen komen allochtone en autochtone kinderen/ouders met elkaar in aanraking. Bovendien is het bevorderen van integratie en het tegengaan van segregatie een doelstelling van het onderwijs, welke genoemd wordt in de Wet op het primair onderwijs.

Aan andere kant zijn er ook onderzoeken waaruit blijkt dat gemengde scholen minder goede prestaties halen wanneer er veel diverse etniciteit in een groep is. Minister van Bijsterveld geeft daarom niet meer zoveel prioriteit aan het bevorderen van gemengde scholen maar wil vooral gericht blijven op de kwaliteit van het onderwijs. (*De Pers, auteur onbekend, 2011*)

4.2. De vraagstelling

De overheid vindt het belangrijk dat allochtonen integreren in de Nederlandse samenleving en zij zien hierin een belangrijke rol weg gelegd voor scholen. Scholen kunnen de integratie bevorderen, door ervoor te zorgen dat zij zowel autochtone als allochtone leerlingen aannemen. Veel politieke partijen zien 'de gemengde school' dan ook als een belangrijke oplossing voor het tegengaan van segregatie. De vraag is echter, hoe dit in de praktijk verloopt.

Omdat de integratie van allochtone kinderen in het basisonderwijs een breed thema is, zal in dit onderzoek worden ingegaan op de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden. Daarbij wordt ingegaan op de vraag hoe kinderen met verschillende culturele achtergronden met elkaar omgaan binnen de klas. Trekken zij met elkaar op? Of zoeken ze juist contacten binnen de groep van hun eigen etnische achtergrond? Op welke manier bevorderen scholen de omgang tussen allochtone- en autochtone kinderen? Wat zijn knelpunten van scholen met betrekking tot dit onderwerp? En hoe kan de omgang tussen beide groepen verder bevorderd worden?

In paragraaf 5.3 worden de onderzoeksvragen nader beschreven. De onderzoeksvragen zijn tot stand gekomen in overleg met de opdrachtgever van dit onderzoek, Praktijk Tableau.

Het eindproduct bestaat uit een onderzoeksverslag. In dit verslag wordt duidelijk hoe kinderen met verschillende culturele achtergronden met elkaar omgaan en welke factoren helpend zijn ter bevordering van de omgang met elkaar. De informatie uit dit onderzoek kan Praktijk Tableau gebruiken bij het opzetten van een training voor klassen met allochtone- en autochtone kinderen, waar problemen spelen in de omgang met elkaar. Er is een persbericht geschreven zodat de onderzoeksresultaten eventueel gepubliceerd kunnen worden, door middel van een artikel. Tot slot is het onderzoek gepresenteerd aan Praktijk Tableau.

4.3. Relevantie & doelstelling

Het doel van dit onderzoek is zicht krijgen op de manier waarop kinderen met verschillende culturele achtergronden met elkaar omgaan binnen de basisschool. Onderzocht is hoe de (positieve) omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden bevorderd kan worden. Als blijkt dat het wenselijk is zal Tableau aan de hand van dit onderzoek een training opzetten om de omgang

tussen deze kinderen te bevorderen. Dit onderzoek kan gezien worden als een opstapje naar het ontwikkelen van een nieuwe training.

Het theoretische belang van dit onderzoek is dat er informatie beschikbaar komt voor Praktijk Tableau over de manier waarop kinderen met verschillende culturele achtergronden, binnen het basisonderwijs, met elkaar omgaan en hoe deze omgang bevorderd kan worden.

De twee scholen die hebben meegewerkt aan dit onderzoek, hebben vooral baat bij het laatstgenoemde punt, namelijk; hoe kan de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden op school bevorderd worden. Ook geeft dit onderzoek de scholen een objectief beeld hoe de kinderen van verschillende culturele achtergronden op de onderzochte scholen met elkaar omgaan.

Het vakgebied Maatschappelijk Werk en Dienstverlening heeft baat bij dit onderzoek. Integratie van allochtonen is een actueel thema in Nederland. De school speelt een belangrijke rol bij het integratieproces. Wanneer kinderen een goede basis hebben kunnen leggen op de basisschool zal dit doorwerken in de rest van hun leven. Op dit moment spelen er veel problemen rondom allochtonen in deze samenleving, waarbij integratie een grote rol speelt. Veel maatschappelijk werkers zullen met de doelgroep allochtonen te maken krijgen, daarom is het goed als hier meer informatie over beschikbaar is.

5. Onderzoeksmethoden

5.1. Methode en respondenten

Dit onderzoek is een kwalitatief beschrijvend onderzoek en is gericht op de omgang tussen allochtone en autochtone kinderen. Het gaat hierbij om het verkennen en inzichtelijk maken van dit onderwerp. Daarbij gaat het niet om hoeveelheid of frequentie, maar juist om de kwaliteiten. (Baarda, 2005, p.94)

De onderzoekszopzet is een meervoudige casestudy. Dit houdt in dat de gekozen cases (twee gemengde scholen) gezien kunnen worden als representanten van gelijksoortige cases. De scholen zijn onder alledaagse omstandigheden en in zijn geheel onderzocht. Zij hebben dezelfde te onderzoeken verschijnselen ondanks dat er verschillen kunnen zijn in omstandigheden, condities of contexten. (Baarda, 2005, p.123-124)

Beide scholen hebben bijvoorbeeld een gemengde samenstelling en staan in een arbeidersbuurt. Daarnaast zijn het beide christelijke scholen (Rooms Katholiek en Protestants Christelijk).

De onderzochte scholen zijn representatief voor andere gemengde scholen, omdat veel gemengde scholen in een arbeiderswijk staan. Scholen zullen daardoor vaak te maken hebben met een vergelijkbare populatie aan leerlingen.

Voor de uitvoering van het onderzoek zijn verschillende onderzoeksmethoden gebruikt, namelijk literatuuronderzoek, interviews, observaties en een enquête. De gekozen onderzoeksmethoden zijn in onderstaande tekst nader beschreven en toegelicht. Uit de toelichting zal blijken waarom voor deze methoden gekozen is.

Literatuuronderzoek

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden is er allereerst literatuuronderzoek gedaan. De bronnen die wij gebruiken zullen voornamelijk uit literatuur- en onderzoeksverslagen bestaan. Er is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van recente literatuur om de kwaliteit en betrouwbaarheid van het onderzoek zo hoog mogelijk te maken. Om een breed en compleet beeld te krijgen van het te onderzoeken onderwerp zijn auteurs met verschillende meningen en visies naast elkaar gezet.

De eerste deelvraag uit dit onderzoek; 'Wat zegt de literatuur over het belang van positieve omgang met elkaar, binnen de klas?' (zie paragraaf 5.3) is opgedeeld in verschillende onderwerpen. Op die manier wordt de vraag zo volledig mogelijk belicht en beantwoord. De volgende onderwerpen komen in deze deelvraag aan bod: sociaal- emotionele ontwikkeling van kinderen in de leeftijd van 7-10 jaar, Groepsdynamica, Integratie en 'de invloed van gemengde omgang met elkaar, op leerresultaten'. De informatie uit deze deelvraag is gebruikt als voorbereiding op de observaties, interviews en enquêtes. Het is bijvoorbeeld belangrijk om te weten hoe de sociaal- emotionele ontwikkeling van kinderen in de onderzochte leeftijd (7- 10 jaar) verloopt, omdat deze invloed heeft op de manier waarop kinderen met elkaar omgaan.

Deelvraag vier; 'Welke factoren bevorderen (positieve) omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden' is deels beantwoord door middel van literatuuronderzoek. Hier is ook zoveel mogelijk gebruik gemaakt van recente literatuur.

Observaties

Een belangrijke onderzoeksmethode in de beantwoording van de onderzoeksvragen zijn de observaties. Op de J.F. Kennedyschool zijn de observaties uitgevoerd in groep 4 en op de Ireneschool in groep 5/6. Het doel was om op beide scholen vier hele schooldagen te observeren. De klas van de J.F. Kennedyschool heeft echter op vrijdag andere leerkracht. De observaties bij de J.F. Kennedyschool zijn gehouden op maandag, dinsdag, woensdag en donderdag. Dit zijn 3,5 dagen in plaats van vier. Hier is bewust voor gekozen omdat de klas dan elke dag dezelfde leerkracht heeft. De betrouwbaarheid van de observaties wordt hiermee vergroot. Mogelijk zou het gedrag van de leerlingen enigszins anders zijn bij een andere leerkracht. Op de Ireneschool zouden de observaties op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag plaats vinden, vier hele dagen. Halverwege de derde dag zijn wij echter gevraagd te stoppen met de observaties in verband met persoonlijke redenen van de leerkracht. Uiteindelijk is er bij de Ireneschool 2,5 dag geobserveerd. De observaties zijn altijd uitgevoerd door twee personen. De uitwerking en de conclusies zijn naast elkaar gelegd en

besproken. Door met twee personen objectief naar een situatie te kijken en deze te bespreken is de betrouwbaarheid van de observaties aanzienlijk groot.

De kinderen van de onderzochte groepen waren niet op de hoogte van het feit dat er gelet werd op de manier waarop zij met elkaar omgaan. Dit om te voorkomen dat kinderen zich anders gedragen en de observaties hierdoor niet betrouwbaar zijn.

De observaties hadden als doel een beeld te vormen van de manier waarop allochtone en autochtone kinderen met elkaar omgaan. Voorafgaand aan de observaties is een observatie protocol opgesteld waarin de observatiecriteria vermeld staat. Dit protocol is terug te vinden in de bijlagen van dit onderzoeksverslag.

Enquêtes

Naast observaties zijn er onder de leerlingen van de onderzochte klassen enquêtes afgenomen. Het doel van deze enquêtes is om een beeld te krijgen van wat de kinderen zelf denken en vinden over kinderen met een andere culturele achtergrond dan zij. Onderwerpen die tijdens de enquête de revue passeren zijn; vriendschappen, samen werken en spelen, hoe er over elkaar wordt gedacht en wat de kinderen zelf belangrijk vinden.

De enquêtes zijn een aanvulling op de gedane observaties en hebben bijgedragen aan de beantwoording van de tweede, en vierde deelvraag; 'Wat is kenmerkend voor de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden in de middenbouw van de basisschool?' en

'Welke factoren bevorderen (positieve) omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden?'.

De enquêtes zijn na afloop van de observaties afgenomen. Hier is voor gekozen zodat de kinderen tijdens het onderzoek niet zouden weten waar op gelet wordt en hun gedrag hierdoor niet zou worden beïnvloed.

De inhoud van de enquêtes is van te voren doorgesproken met de leerkrachten, met als doel te controleren of de vragen aansluiten bij de kinderen in de onderzochte leeftijd. Met de leerkracht van de J.F. Kennedyschool is afgesproken dat de vragen met de kinderen door worden genomen om te voorkomen dat zij bepaalde vragen niet goed begrijpen.

Bij één kind is het vermoeden ontstaan dat de enquête niet serieus is ingevuld. Bij navraag en bevestiging van de leerkracht is besloten de betreffende enquête niet mee te nemen in het onderzoek.

Interviews

Interviews zijn gehouden met de directeurs van de twee scholen en de leerkrachten van de onderzochte groepen. De interviews zijn gehouden met als doel 'zicht te krijgen op de visie van de scholen en de acties die scholen ondernemen als het gaat om de omgang met elkaar'. Punten die goed gaan of waar de scholen tegen aan lopen zijn besproken in de interviews. Met de leerkrachten is voor de start van de observaties een kennismakingsgesprek gehouden om meer duidelijkheid te krijgen over de gang van zaken binnen de klassen en de manier van lesgeven. Er zijn afspraken gemaakt over de uitvoering van de observaties, enquêtes en interviews. Tevens is tijdens dit gesprek een informeel interview gehouden met de leerkracht, dit interview had het karakter van een gesprek. Er is voor een informeel interview gekozen, om de leerkrachten niet af te schrikken.

Een interview neemt namelijk tijd in beslag en tijd is schaars in het onderwijs. Een gesprek waarin gerichte vragen worden gesteld lijkt minder tijd te kosten. Daarnaast wordt verwacht dat de leerkrachten op deze manier minder snel de neiging hebben gehad om 'gewenste antwoorden' te geven. Het doel van het informele interview voorafgaand aan de observaties is geweest: een beeld krijgen van de sfeer in de klassen, en met de leerkracht bespreken wat de afkomst is van de kinderen etc.

5.2. Respondenten

Respondenten

In dit onderzoek wordt uitspraak gedaan over groepen op gemengde basisscholen.

Het gaat hier met name over de middenbouw van de basisschool, kinderen in de leeftijd van 7 t/m 10 jaar. Er wordt uitgegaan van de situatie op twee basisscholen. Deze basisscholen zijn representatief voor andere gemengde scholen waarvan 40-60% van de leerlingen allochtoon is.

Selectie respondenten

Bij de selectie van de scholen is er opgelet dat de twee scholen onderling niet te veel verschillen. Er is gekozen voor twee scholen met een christelijk karakter, en ook de visie en de wijk waarin de scholen staan hebben veel overeenkomsten. Deze factoren hebben invloed op het klimaat van de school en bepalen mogelijk hoe de omgang met elkaar verloopt. Dit is de reden dat er voor zoveel mogelijk gelijke randvoorwaarden is gekozen.

Bij de uitvoering van dit onderzoek is duidelijk geworden dat veel scholen niet mee willen werken aan een onderzoek. De redenen hiervan zijn tijdsgebrek en er lopen vaak al andere onderzoeken op scholen, waardoor er geen tijd en ruimte is voor nog een onderzoek. Het gevolg hiervan is dat de selectiecriteria voor de respondenten van dit onderzoek enigszins zijn aangepast.

In eerste instantie is er gekozen voor twee openbare scholen. Er werd verwacht dat openbare scholen vaak gemengd zijn, omdat zij niet werken volgens een bepaalde religie of levensovertuiging. Echter bleek dat veel gemengde scholen juist protestant christelijke of katholieke scholen zijn en dat openbare scholen vaak overwegend 'wit' of 'zwart' zijn. Om die reden is gekozen voor twee scholen welke Protestants Christelijk en Katholiek zijn.

Er is gekozen voor twee scholen in de provincie Gelderland. Dit in verband met de bereikbaarheid voor de onderzoekers en omdat de opdrachtgever, Praktijk Tableau in de provincie Gelderland gevestigd is.

Het onderzoek richt zich op kinderen uit groep 4, 5 en 6 van de basisschool, kinderen in de leeftijd van 7 t/m 10 jaar oud. Kenmerkend voor deze groep is het maken van vrienden en het 'bij een groep willen horen'. Vanaf groep 5 begint de groepsdruk mee te spelen. De positie binnen de groep is voor kinderen van deze leeftijd erg belangrijk. (*Centrum voor Jeugd en Gezin*)

De onderzochte groepen bestaan uit minimaal 18 leerlingen. Minimaal 40% van de leerlingen is autochtoon met een maximum van 60%.

Uiteindelijke samenstelling

- De Ireneschool in Wageningen is een van de scholen waar het onderzoek is uitgevoerd. Een gemengde protestants christelijke school met zo'n 90 leerlingen. Interviews zijn gehouden met de directeur van de school; H. van Holland en de leerkracht van groep 5/6; N. Theunissen. In de onderzochte groep, groep 5/6, zitten 19 leerlingen, 42% van de leerlingen is allochtoon. De kinderen hebben verschillende achtergronden: Nederlands, Marokkaans, Angolees, Armeens, Kosovaar en Chinees.

Over de Ireneschool

De Ireneschool bestaat sinds 1954. Het karakter van de school is in de loop van de jaren verandert. Zo'n 5 a 10 jaar geleden is de populatie allochtone kinderen toegenomen, evenals kinderen uit de lagere sociale klassen. De gezinnen uit de hogere sociale klasse trokken weg uit de wijk en de school. In deze periode heeft de school veel aandacht besteed aan de zorg voor de kinderen waardoor de aandacht voor de onderwijskant minder werd. Sinds een aantal jaren is er een omslag gaande op de Ireneschool omdat er juist meer aandacht besteedt moest worden aan de onderwijs kant.

De Ireneschool heeft haar karakter aangepast aan de populatie die de school bezoekt en profileert zich als een "open christelijke school". Dit betekent dat zij, vanuit de christelijke identiteit, veel waarde hechten aan respect en acceptatie naar kinderen en ouders met een andere levensbeschouwelijke achtergrond. Door kennis te nemen van andere culturen en hier met elkaar over te praten, willen zij een voorbeeld zijn voor de samenleving. Een concreet voorbeeld hiervan is dat de Islamitische kinderen met het Suikerfeest een vrij dag krijgen en dat hier ook aandacht in de klas aan wordt besteed, d.m.v. in de klas praten over wat de kinderen met het Suikerfeest gaan doen/ hebben gedaan.

De Ireneschool is een brede- wijk- school. Dit betekent dat de school nauw samenwerkt met buurtorganisaties. Het doel van de brede- wijk- school is zoveel mogelijk ontwikkelingskansen bieden voor de kinderen. Voorbeelden van activiteiten die zijn opgezet vanuit de brede- wijk- school zijn: project voeding en gezondheid, de speelbus, sportlessen en een maandelijkse koffieochtend met ouders.

De Ireneschool werkt met de zogenaamde PAD- methode. PAD staat voor ‘Programma Alternatieve Denkstrategieën’ en draagt bij aan de sociaal- emotionele ontwikkeling van de kinderen. Deze methode leert de kinderen om respectvol met elkaar om te gaan en geeft handvatten voor de eigen ontwikkeling van kinderen. De methode leert bijv. om complimenten uit te delen en te ontvangen. (Interview H. van Holland, 12-05-’11) (www.bs-irene.nl)

Buurt Ireneschool

Volgens gegevens uit 2009 die beschikbaar zijn gesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek, wonen er in de buurt buitenwijk Wageningen Noord (de buurt waar de Ireneschool staat) 5.710 burgers. 10% van hen zijn niet-westerse allochtonen. Er zijn 3.020 huishoudens waarvan 25% een huishouden betreft met kinderen. In 2005 was van de bewoners tussen de 15-64 jaar 62% werkzaam. In 2008 ontvingen 65 per 1000 huishoudens een bijstandsuitkering.

Per inkomensontvanger is het gemiddelde inkomen 15.600 euro. 46% ontvangt een laag inkomen en slechts 10% een hoog inkomen. Dit zijn gegevens uit 2007. (www.straatinfo.nl)

Wijk Ireneschool

De wijk waarin de school staat is de oude kern van Wageningen. De populatie betreft voornamelijk de ‘oude’ stadse bevolking. Van de kinderen die nu op de Ireneschool zitten hebben hun ouders of opa en oma ook in deze wijk gewoond en op de Ireneschool gezeten. Zij wonen vooral in de oude arbeidswoningen, de allochtone bevolking woont meer in de flats er omheen. Onder de allochtone bevolking zijn er mensen die al jaren in Nederland wonen, maar ook komt het voor dat er allochtone kinderen voor enkele maanden of jaren op de Ireneschool zitten omdat hun ouders tijdelijk in Wageningen aan de Universiteit studeren en daarna weer terug keren naar hun eigen land. Dit is dan ook een wijk met diverse nationaliteiten.

De ouders in de wijk kiezen veel voor een school om de hoek. Reden hiervoor is dat de vader en moeder ook op deze school hebben gezeten en de ouders ook voor deze school kiezen voor hun kind.

Het lijkt erop dat allochtone en autochtone bevolking weinig contact met elkaar hebben in de wijk. De directeur ziet ook dit terug op het schoolplein: “Er zijn er misschien wel een paar bij die wel met elkaar praten of elkaar gedag zeggen misschien. Aan het hek van het plein heb je echt de ‘oer-bevolking’ van deze wijk die elkaar van vroeger kent, met de sigaret op de lip, erg gezellig en vrolijk en recht voor z’n raap. Die staan gezellig samengeklonterd de roddels van de wijk nog even door te nemen. Dus dat zoekt elkaar op. En de allochtone ouders die staan verspreid over het plein of zoeken elkaar ook op.” (Interview H. van Holland, 12-05-’11)

Buiten schooltijd hangen de kinderen uit deze wijk vaak op straat. Veel kinderen gaan naar wijkcentrum De Pomhorst, zowel allochtone en autochtone kinderen. In de wijk heerst een straat en vecht cultuur wat volgens de leerkracht terug is te zien bij de kinderen. (Interviews N. Theunissen, 10-05-’11 & 17-05-’11)

- De tweede school waar dit onderzoek is uitgevoerd is de J.F. Kennedyschool. Een gemengde Rooms Katholieke school met ongeveer 210 leerlingen. De interviews zijn gehouden met de directeur van de school; H. Niekus en de leerkracht van groep 4; S. v/d Vegt. In de onderzochte groep, groep 4, zitten 25 leerlingen, 50% van de leerlingen is allochtoon. De kinderen hebben verschillende achtergronden: Nederlands, Pools, Surinaams, Bulgaars, Turks, Engels, Spaans en Armeens.

Over de J.F. Kennedyschool

De J.F. Kennedyschool bestaat ongeveer 40/50 jaar. De J.F. Kennedyschool wil een school zijn voor alle kinderen en wil kinderen leren met elkaar om te gaan vanuit respect voor onderlinge verschillen.

De J.F. Kennedyschool is een Vreedzame school. De Vreedzame school is een methode die ervan uit gaat dat de school een “democratische samenleving in het klein” is. Er wordt de kinderen geleerd om, o.a. via een lesmethode, om te gaan met verschillen tussen mensen en hun opvattingen. De

kinderen zijn, samen met de volwassenen (leerkrachten en ouders) verantwoordelijk voor de goede sfeer in school. Dit wil concreet zeggen dat de kinderen actief ingezet worden om de goede sfeer in de school te bewaken. De school werkt met zogenoemde “mediatoren”, kinderen uit groep 7, die toezicht houden tijdens het buitenspelen. Als er kinderen zijn die ruzie hebben dan is het de bedoeling dat zij naar de mediators gaan en samen tot een oplossing van het probleem te komen. De kinderen van groep 7 worden voor deze taak opgeleid d.m.v. een speciale cursus. Kenmerkend aan de methode Vreedzame school, is het betrekken van ouders. Dit gebeurt bijvoorbeeld door het schriftelijk op de hoogte houden van de ouders, over datgene waar de kinderen op school mee bezig zijn.

Naast dat de school een vreedzame school is, is het ook een Katholieke school. Omdat er veel kinderen op school zitten met een verschillende levensachtergrond, heeft de school erover nagedacht hoe zij invulling willen geven aan hun Katholieke identiteit. In het onderwijs komt deze identiteit tot uiting door het vieren van bijv. Kerst en Pasen. Daarnaast heeft de school ervoor gekozen om met de levensbeschouwelijke methode “Kleur” te werken, omdat deze methode informatie geeft over allerlei soorten religies. De school heeft een commissie opgericht die ervoor zorgt dat de methode van de Vreedzame school en de methode Kleur in elkaar gevlochten worden, zodat het geen aparte eilanden worden. De school gaat daarnaast zo natuurlijk mogelijk om met verschillen in religie en achtergrond, door de verschillen bespreekbaar te maken en de kinderen hun ervaringen te laten delen. De school stelt zich bijv. niet als doel om de kinderen het “Onze Vader” te leren, of dat zij contact hebben met een pastor of met de kinderen naar de kerk gaan, maar veel meer het in de breedte aanbieden van zingeving en hoe mensen daar mee om gaan.

(Interview H. Niekus, 31-05-'11) (www.jfkarnhem.nl)

Buurt J.F. Kennedyschool

De J.F. Kennedyschool staat in de buurt ‘Over het lange water’ In deze buurt zijn er volgens de gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek in 2009, 4.880 inwoners. Van hen zijn 18% niet-westerse allochtonen. 22% van de 2.640 huishoudens zijn huishoudens met kinderen.

In 2005 was van de bewoners tussen de 15-64 jaar 65% werkzaam. In 2008 ontvingen 65 van de 1000 huishoudens een bijstandsuitkering.

Per inkomensontvanger is het gemiddelde inkomen 16.000 euro in deze buurt. 43% ontvangt een laag inkomen en 10% een hoog inkomen. Dit zijn gegevens uit 2007. (www.straatinfo.nl)

Wijk J.F. Kennedyschool

De school staat in de wijk Presikhaaf. Presikhaaf is een arbeiderswijk. In de loop van de jaren heeft de wijk een ontwikkeling doorgemaakt. Toen de wijk werd gesticht was het een wijk waar middel tot hogeropgeleide ouders zich gingen vestigen. De laatste jaren zijn er steeds meer mensen met een middel- tot laagopleidingsniveau komen wonen. Ook wonen er in de wijk nu zowel autochtonen als allochtonen. In dit verschil van populatie gaat de school ook mee. Dit komt omdat de meeste ouders toch kiezen voor een school in de wijk waar zij wonen.

De ouders in deze wijk vinden het vooral belangrijk dat hun kind het fijn heeft op school. Referentie niveaus zijn voor het merendeel van deze ouders niet zo belangrijk. Dit komt omdat ze niet al te hoge verwachtingen hebben omdat ze zelf vaak ook niet hoog opgeleid zijn. In de wijk wonen mensen die het prima vinden om een uitkering te ontvangen en niet te werken. Ouders dragen deze houding, bewust of onbewust, over (Interview S. v/d Vegt, 18-05-'11)

De school heeft geen duidelijk beeld van hoe de kinderen binnen de wijk en buitenschooltijd met elkaar omgaan. Het is niet bekend of de kinderen elkaar opzoeken of samen spelen.

(Interview H. Niekus, 31-05-'11) (Interviews S. v/d Vegt, 18-05-'11 & 25-05-'11)

Aantal deelnemers aan het onderzoek

In totaal hebben aan dit onderzoek meegedaan: twee basisscholen, twee directeuren, twee leerkrachten. In totaal 44 kinderen tussen de 7 en 10 jaar. En vier mediators/leerlingen uit groep 7 van de J.F. Kennedyschool (welke kort zijn geïnterviewd.)

5.3. Overzicht meetinstrumenten

In dit onderzoek zijn de onderstaande vragen onderzocht en beantwoord:

Hoofdvraag: Hoe gaan kinderen met verschillende culturele achtergronden, in de middenbouw van de basisschool, met elkaar om in de klas en hoe kan (positieve) omgang bevorderd worden?

Deelvragen:

1. Wat zegt de literatuur over het belang van positieve omgang met elkaar, binnen de klas?
2. Wat is kenmerkend voor de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden in de middenbouw van de basisschool?
3. Wat gaat goed en wat zijn knelpunten op de onderzochte scholen als het gaat om de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden en wat doet de school hiermee?
4. Welke factoren bevorderen (positieve) omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden?

Vragenlijsten

De vragenlijsten die gebruikt zijn bij het uitvoeren van de interviews en de enquêtes zijn als bijlagen aan het onderzoeksverslag toegevoegd. Vragen die gesteld zijn komen voornamelijk voort uit literatuurstudie.

De uitwerkingen van de interviews, enquêtes en observaties bevinden zich in het persoonlijk archief, van Nelleke Verhoeff- Meijer en Marieke Lourens. Bij aanvraag zijn de uitwerkingen in te zien.

5.4. Procedure

Afname onderzoek

De uitvoering van de observaties, interviews en enquêtes hebben op de volgende momenten plaatsgevonden.

10-05-'11	Kennismaking + interview 'vooraf' N. Theunissen, leerkracht Ireneschool
12-05-'11	Interview H. van Holland, directeur Ireneschool
16-05-'11	Observatie groep 5/6 Ireneschool
17-05-'11	Observatie groep 5/6 Ireneschool
	Interview N. Theunissen leerkracht Ireneschool
18-05-'11	Kennismaking + interview 'vooraf' S. v/d Vegt, leerkracht J.F. Kennedyschool
19-05-'11	Observatie groep 5/6 Ireneschool
20-05-'11	<i>Observaties op deze dag konden door omstandigheden niet doorgaan, de Ireneschool heeft zelf de enquêtes afgenomen in de groep en de ingevulde enquêtes aan de onderzoekers toegestuurd.</i>
23-05-'11	Observatie groep 4 J.F. Kennedyschool
24-05-'11	Observatie groep 4 J.F. Kennedyschool
25-05-'11	Observatie groep 4 J.F. Kennedyschool
	Interview S. v/d Vegt leerkracht J.F. Kennedyschool
26-05-'11	Observatie groep 4 J.F. Kennedyschool
	Afname enquêtes
31-05-'11	Interview H. Niekus, directeur J.F. Kennedyschool

Verwerking en analyseren van gegevens

De observaties zijn uitgevoerd door twee personen. De uitwerkingen zijn naast elkaar gelegd, besproken en op die manier getoetst.

De interviews zijn doormiddel van een videorecorder opgenomen en achteraf letterlijk uitgewerkt. Op die manier is er een correcte uitwerking van de interviews beschikbaar, en ligt de verkregen informatie zo dicht mogelijk bij hetgeen gezegd is tijdens de interviews.

De ingevulde enquêtes zijn in bezit van de onderzoekers, even als de uitwerkingen van de observaties en interviews. Bij één van de enquêtes is twijfel ontstaan over de ingevulde antwoorden. Na bevestiging en navraag bij de leerkracht is besloten deze enquête niet te gebruiken in het interview om de betrouwbaarheid van de uitslagen te garanderen.

6. Resultaten

6.1. Wat zegt de literatuur over het belang van positieve omgang met elkaar, binnen de klas?

Inleiding

In dit hoofdstuk zullen een aantal thema's beschreven worden die van belang zijn voor het verdere onderzoek. De volgende thema's komen, achtereenvolgens, aanbod: sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen tussen 7 en 10 jaar oud, groepsdynamica, integratie en de invloed van omgang tussen verschillende culturele groeperingen op leerresultaten. Deze thema's zeggen iets over de omgang tussen kinderen onderling.

6.1.1. Sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen

Dit onderzoek richt zich op groep 4, 5 en 6 van het basisonderwijs. Dit betekent dat we uitgaan van kinderen in de leeftijd tussen 7 en 10 jaar oud.

Zelfbeeld

Kinderen in de basisschoolleeftijd hebben het besef dat zij iemand zijn los van anderen. Hierdoor kunnen ze over zichzelf nadenken en leren ze wat kenmerkend is voor wie zij zijn. Dit wordt het zelfbeeld genoemd. Tot ongeveer 7 jaar beschrijven kinderen zichzelf voornamelijk feitelijk. "Ik heb bruin haar." "Ik zit op voetbal." Maar tussen de 7 en 8 jaar gaan kinderen zich meer met anderen vergelijken en wordt de beschrijving over zichzelf minder feitelijk. "Ik zit op voetbal" wordt bijvoorbeeld "Ik vind voetbal leuk maar ben nog niet zo goed als Jaap." Ook worden de beschrijvingen algemener. "Ik kan al tot honderd tellen" wordt: "Ik ben goed in rekenen."

Het lang en intensief omgaan met leeftijdsgenoten, wat op de basisschool vanzelfsprekend is, zorgt er voor dat kinderen zichzelf gaan zien in het licht van de ander. Ze gaan vergelijken. Doordat ze lange tijd leeftijdsgenoten om zich heen hebben gaan kinderen vragen stellen over zichzelf en de ander. Vragen als "Wat vinden anderen van mij?", "Ben ik goed in rekenen?" Het antwoord op deze vragen wordt bepaald door wat de andere kinderen kunnen, hebben en doen.

Behalve eigenschappen en mogelijkheden in vergelijking met anderen, is in het bezit zijn van attributen ook bepalend voor het zelfbeeld van kinderen. Ook hier worden vergelijkingen gemaakt met, bijvoorbeeld, leeftijdsgenootjes. Een mooie fiets kan een positief zelfbeeld vergroten. Het zelfbeeld van een kind ontstaat voornamelijk door vergelijking met leeftijds-/ klasgenootjes. "Kinderen uit allochtone culturen kunnen hun zelfvertrouwen ontleen aan andere ervaringen en attributen dan kinderen uit de autochtone culturen." (Kohnstamm, 2002, P.133) Een kind leert waarde hechten aan zijn mogelijkheden en attributen door de dagelijkse omgang binnen een cultuur. Wat binnen die cultuur belangrijk wordt gevonden neemt het kind over en het toetst zichzelf hieraan in sociaal, cognitief en lichamelijk opzicht. (Kohnstamm, 2002, p.117-118,133)

Kinderen zullen zich dus bewust worden van de verschillen onderling. "Hoe zie ik er uit ten opzichte van de ander?". Verschillen in huidskleur, kleding, gewoontes, gedrag en attributen zullen in deze periode duidelijk worden. Kinderen kunnen ontdekken dat ze 'anders' zijn dan de andere kinderen. Zoals eerder genoemd, toetsen kinderen zich op verschillende gebieden aan wat binnen de cultuur waarin ze opgroeien belangrijk is.

Allochtone kinderen hebben met tenminste twee culturen te maken, waar zij zich dan ook aan zullen toetsen. De cultuur van hun familie thuis en de Nederlandse cultuur waarmee ze in aanraking komen op straat en op school. Mogelijk is dit voor allochtone kinderen verwarrend. Welke invloed heeft dit op hun zelfbeeld?

Geweten en respect

Als kinderen 8 jaar zijn weten zij vaak wat ze wel en niet mogen. Het is belangrijk voor kinderen dat er grenzen worden gesteld. Uitleggen, toelichten en praten over deze grenzen is van groot

belang. Kinderen hebben duidelijkheid nodig. De uitleg waarom iets niet mag en waarom er straf wordt gegeven, schept deze duidelijkheid.

Het geweten en respect worden in deze leeftijdsfase gevormd. Het is belangrijk dat volwassen zich bewust zijn van hun invloed, want kinderen nemen een voorbeeld aan hen.

Daarnaast vormen kinderen in de schoolleeftijd hun eigen mening en voeren zij met leeftijdsgenootjes discussies over allerlei onderwerpen.

De verschillen tussen thuis en daarbuiten en tussen vriendjes en vriendinnetjes onderling zijn vaak onderwerp van gesprek. Kinderen in deze leeftijd willen graag 'groot zijn' en ook wat te vertellen hebben. (Sloot, 2005, p.77-79)

Positieve omgang en acceptatie

Er vanuit gaande dat een kind in het gezin onvoorwaardelijk wordt geaccepteerd, moet het kind op school vaak voor het eerst op eigen kracht een plaats veroveren binnen een groep. Binnen de groep ontstaan groepsnormen, deze normen geven het kind zicht op wat hij/zij moet doen om er bij te horen. Wanneer het kind te veel afwijkt van de groep zal dat er voor zorgen dat het kind niet kan meepraten, en dit zal mee tellen in de kinderlijke zorgen. (Kohnstamm, 2002, p.169)

Positieve omgang met leeftijdsgenoten is belangrijk, zeker omdat kinderen tussen de 6 en 12 jaar veertig procent van de tijd dat zij wakker zijn doorbrengen met leeftijdsgenootjes.

Het contact met leeftijdsgenootjes zorgt er voor dat kinderen met elkaar kunnen oefenen op sociaal gebieden. Een kind leert zo welke waarden en gewoontes binnen de groep gelden en leert om zelfstandig deel te nemen aan de omgang met elkaar. Hierdoor leert het kind zich bewegen tussen zijn medemensen. Kinderen hebben elkaar nodig om gedrag van elkaar af te kijken. Op die manier leren zij gevoel ontwikkelen voor het gewenste gedrag binnen de groep. Zij leren welk gedrag wel en wel gedrag niet werkt, binnen de groep. (Kohnstamm, 2002, p.250)

Het is belangrijk dat allochtone kinderen in aanraking komen met autochtone kinderen, zodat zij kunnen oefenen met het sociale gedrag dat binnen de Nederlandse cultuur verwacht wordt.

Erbij horen

Voor kinderen in de basisschool leeftijd is het erg belangrijk de zekerheid te hebben erbij te horen. Kinderen hebben er dan ook een hekel aan om op te vallen en anders te zijn dan de anderen. Kohnstamm, ziet dit als een van de verklaringen dat kinderen in deze leeftijd een voorkeur hebben voor kinderen van hun eigen nationaliteit en etnische groep. Kinderen die, zowel letterlijk als figuurlijk, dezelfde taal spreken als zij. (Kohnstamm, 2002, p.250-251)

Op basis van dit gegeven zou er geconcludeerd kunnen worden dat het 'logisch' is dat allochtone kinderen, die vaak toch al 'anders' zijn door uiterlijke kenmerken, omgangsvormen en gewoontes elkaar liever opzoeken, dan dat zij autochtone kinderen opzoeken.

Hoe meer je op elkaar lijkt, des te minder kans is er dat je opvalt en anders bent dan de anderen. Dit zorgt voor een stukje veiligheid.

Kinderen die in een groep behoren tot de buitenbeentjes uiten hun emotie meer, dan kinderen met een doorsnee positie dit doen. Bij teleurstelling laten buitenbeentjes meer boosheid en teleurstelling zien en bij leuke situaties tonen zij meer blijheid dan de kinderen uit de 'middenmoot'. Het lijkt erop dat deze kinderen minder controle hebben over hun emoties.

(Kohnstamm, 2002, p. 255)

Sociaal inzicht is belangrijk binnen een groep, zo ook voor kinderen. Zo blijkt dat kinderen met een gebrekkig sociaal inzicht naar verhouding vaak niet populair zijn. Kinderen die wel populair zijn binnen een groep laten vaak sociale sensitiviteit zien. Populaire kinderen hebben meer sociale contacten door hun sociale vaardigheden. Deze contacten zijn weer goed voor hun verdere sociale ontwikkeling. Zoals eerder genoemd wordt de sociaal gewenste omgang bepaald door normen en waarden die binnen een groep heersen. In een grote groep Nederlanders zullen allochtonen waarschijnlijk minder inzicht hebben in de sociaal gewenste gedragingen die in deze groep gelden.

Wanneer een paar Nederlanders zich bevinden in een grote groep met kinderen van eenzelfde culturele achtergrond, zal de eerstgenoemde groep minder inzicht hebben in het sociaal- gewenste gedrag binnen de groep. De minderheid binnen de groep zal daardoor vaak minder populair zijn.

Daarnaast speelt de sociaal-emotionele klasse een rol bij de verklaring van populariteit onder kinderen. Kinderen uit hogere milieus zijn vaak populair, kinderen uit minderheidsgroepen daar in tegen zelden. (Kohnstamm, 2002, p.256)

Ook vriendschap is belangrijk voor het leren van sociale vaardigheden. Vriendschap heeft meer waarde voor het vormen van de persoonlijkheid, omdat kinderen zichzelf aan elkaar toetsen en er achterkomen wie ze zelf zijn ten opzichte van de andere. Voor kinderen tot 7 of 8 jaar is een vriend vooral iemand die dezelfde dingen leuk vindt, iemand met wie je veel samen doet. Activiteit is voor deze leeftijd een belangrijk bindmiddel voor een vriendschap.

Binnen de leeftijden waar dit onderzoek zich op richt begint de betekenis van vriendschap te veranderen. Rond het tiende jaar nemen vriendschappen namelijk meer diepgang aan. Kinderen vinden het belangrijk dat je van de ander op aan kunt en de kinderen hebben elkaar nodig. Er is meer behoefte aan intimiteit. (Kohnstamm, 2002, p. 258)

Vriendschap is voor kinderen belangrijk. Zeker voor kinderen die het risico lopen gepest of uitgesloten te worden. Vriendschap met een ander kind kan een buffer en beschermende factor zijn tegen een negatieve ontwikkeling op sociaal-emotioneel gebied.

Kinderen die met elkaar bevriend zijn lijken vaak in allerlei opzichten op elkaar. Kinderen trekken naar elkaar doordat ze dezelfde leeftijd, etnische achtergrond of dezelfde mate van aantrekkelijkheid hebben. Maar ook dezelfde speelstijl, gevoel voor grapjes, sociale competentie komen veel voor. Het lijkt dan ook voor de hand liggend dat kinderen voornamelijk vriendschappen aan gaan met kinderen uit een zelfde cultuur. Maar behalve al deze gelijkenissen zijn er ook kinderen die zich tot elkaar aangetrokken voelen doordat ze zo verschillend zijn. Hierin kunnen ze elkaar aanvullen en in evenwicht houden. (Kohnstamm, 2002, p. 260,261)

6.1.2. Groepsdynamica

Alle kinderen hebben te maken met groepen. Mensen zijn sociale wezens, ons leven bestaat dan ook uit groepen. Je wordt als kind als in een groep geboren, je gezin. Binnen groepen, het gezin, of groepen met leeftijdsgenoten, leer je om je op een bepaalde manier te gedragen. Je leert een visie op jezelf en op de wereld om je heen ontwikkelen. (Johnson, 2008, p.2)

Wat is een groep

Er bestaan verschillende beschrijvingen als het om de uitleg van een groep gaat. Een groep is een samenstelling van individuen die interactie met elkaar hebben en afhankelijk van elkaar zijn. Ook beïnvloeden de individuen elkaar. Binnen een groep hebben individuen persoonlijke behoeften, of zijn bij elkaar om een bepaald doel te bereiken. Groepen worden om verschillende redenen samengesteld en zullen ook verschillende kenmerken hebben. (Johnson, 2008, p.5-8) In een klas heb je te maken met een groep kinderen die niet uit vrije wil voor elkaar gekozen hebben, ook moeten zij op school veel dingen doen waar ze niet direct zelf voor zouden kiezen. (Redant, 2005, p.27)

Naar school gaan heeft meerdere functies dan alleen kennis op doen. Zoals in hoofdstuk 6.1.1. beschreven is het op doen van sociale vaardigheden ook erg belangrijk.

Een groep is altijd meer dan alle individuele leerlingen bij elkaar. Kinderen in een groep gedragen zich anders. Soms in negatieve zin, denk aan pesten, buitensluiten of niet naar elkaar om kijken. Maar als er verbondenheid is binnen de groep zal dit vertrouwen geven en zorgen voor solidariteit. Veiligheid en solidariteit binnen de groep zal sociaal gedrag bevorderen en de neiging tot negatief gedrag verminderen. (Schellekens, 2007, p.45)

Om positieve omgang tussen kinderen in een groep te bevorderen is het dus belangrijk dat er verbondenheid is binnen de groep. Wanneer hier sprake van is zou er meer solidariteit moeten zijn tussen kinderen met verschillende achtergronden.

Binnen groepen kan de onderlinge samenhang en afhankelijkheid tussen de groepsleden verschillen. Groepen hebben vrijwel altijd een gemeenschappelijk doel, dit zorgt voor de interdependentie tussen de groepsleden, het vormt de kern. Door de interdependentie is de groep is een 'dynamisch geheel' dat betekent dat verandering bij een groepslid doorwerkt in de situatie van andere groepsleden.

Positieve interdependentie tussen groepsleden is belangrijk. Bij positieve interdependentie wordt er samengewerkt, er wordt naar gestreefd dat het resultaat van de samenwerking de ander ook ten goede zal komen. Positieve interdependentie is belangrijk omdat het meestal ook resulteert in positieve interacties binnen de groep.

Positieve interacties hebben de volgende kenmerken:

Groepsleden helpen elkaar, hebben oog voor elkaars activiteiten, prikkelen nieuwsgierigheid en motiveren elkaar tot leren, stimuleren tot betrokkenheid, hebben vertrouwen in elkaar, behartigen elkaars belangen, zorgen voor weinig angst en stress in de groep, en helpen bij het kunnen verplaatsen in de positie van anderen. (Johnson, 2008, p. 65-67)

Ontwikkeling in een groep

Wanneer er een groep ontstaat, doorloopt deze groep verschillende opeenvolgende fasen. Het is lastig om veranderingen in een groep aan te brengen wanneer deze eenmaal is gevormd. Hierdoor is het moeilijk om een 'lastige klas' te vormen naar een groep met positieve interdependentie en interacties waarbij onderlinge verschillen worden geaccepteerd.

Het begin van het schooljaar is de beste periode om de onderlinge verhoudingen in een groep te beïnvloeden. Nieuwe groepsleden kunnen tevens zorgen voor nieuwe verhoudingen binnen de groep. Een groep kan vijf fasen doorlopen:

Fase 1: Planning van organisatie en activiteiten vinden plaats, inclusief de formatie van de groep;

Fase 2: De oriëntatie fase. Er wordt een voorlopig klimaat gevormd voor vertrouwen en acceptatie. De groep staat open voor sturing door bijvoorbeeld de leerkracht. Het is een periode van aftasten;

Fase 3: De machtsfase. In deze fase gaan de kinderen op zoek naar hun positie binnen de groep. De onderlinge omgangsvormen en normen worden bepaald. In deze fase kan de groep desintegreren of er ontstaat juist meer eenheid. Om de machtsfase in goede banen te leiden is begeleiding belangrijk;

Fase 4: De affectiefase. Er is betrokkenheid op elkaar en er ontstaan relatiepatronen. De kinderen raken vertrouwd met elkaar en er is een basisveiligheid. Het is een fase van verdieping;

Fase 5: De autonome groep. De groep is zelfstandig. Iedereen kan zichzelf zijn binnen de groep, er heerst een open klimaat en persoonlijke ervaringen worden gedeeld.

Niet alle groepen zullen alle fasen doorlopen. Soms blijven groepen in fase 2,3 of 4 steken. Er kan dan een negatieve sfeer zijn met angst en wantrouwen. Ook kunnen er leiders in de groep zijn die de sfeer bederven. Het is daarom belangrijk om de ontwikkeling van een groep te volgen, om wanneer het nodig is op het juiste moment te kunnen ingrijpen. Hierbij zijn vooral de eerste twee fasen erg belangrijk omdat de groep hier gemakkelijker gevormd kan worden. Het begin van het schooljaar is hier dus de beste periode voor. (Schellekens, 2007, p.45-47) Ook al gaat een groep in zijn geheel door naar het volgende leerjaar toch is het groepsproces opnieuw belangrijk. Na een lange onderbreking, zoals een vakantie, doorloopt de groep opnieuw de eerste drie fasen van het groepsproces, ook al kan dit soms heel snel gaan. (Gielis, 2005, p.33-34)

Basisbehoeften

Binnen een groep hebben kinderen drie basisbehoeften; bij de groep horen, invloed uitoefenen, en contact maken. Kinderen willen een volwaardig lid zijn van de groep. Vooral bij de start van een groep is deze behoefte meer aanwezig. Kinderen hebben er veel voor over om erbij te horen, ook zullen ze eventueel dingen doen die ze eigenlijk niet willen om er toch bij te horen.

Wanneer kinderen het gevoel hebben erbij te horen komt de behoefte om invloed te hebben in de groep. Kinderen vinden het belangrijk dat hun mening of ideeën ook meetellen. Niet iedereen wil even veel invloed hebben, maar elk kind zal zijn mening of ideeën willen laten horen. Eventueel via andere groepsleden.

Daarna gaat ook het persoonlijk contact een grote rol spelen. Kinderen hebben behoefte aan meer contact met bepaalde groepsleden. Er kunnen vriendschappen ontstaan. (Gielis, 2005, p.22-25)

Wanneer aan deze bovenstaande behoeften wordt voldaan zal het kind zich prettig voelen in de klas. De veiligheid die het gevoel 'erbij te horen' met zich meebrengt is van groot belang.

Een kind dat nieuw is in een klas en de omgangsnormen binnen de groep nog niet kent zal zich hier erg op richten. Wat moet ik doen om geaccepteerd te worden? Het kind is hier dan veel mee bezig waardoor het zich minder zal kunnen richten op de lesstof. Moeite hebben om je staande te houden binnen de groep en negatieve gevoelens zoals angst of faalangst kosten de leerling zoveel energie dat er nauwelijks energie overblijft voor het volgen van de lessen. Hieruit kan worden geconcludeerd dat 'erbij horen' en een positieve omgang binnen de groep, die bestaat uit kinderen met verschillende culturele achtergronden, van groot belang is voor de inzet en de prestaties die kinderen tonen. (Gielis, 2005, P.17)

Diversiteit

Diversiteit in een groep kan zowel positieve als negatieve effecten hebben. Bij dit onderzoek naar omgang tussen allochtone en autochtone kinderen, hebben we te maken met diversiteit in afkomst, oftewel demografische diversiteit. “Demografische diversiteit omvat cultuur, etniciteit, taal, belemmerende condities, leeftijd, sekse, sociale klasse, religie en regionale verschillen.” (Johnson, 2008, p.291)

De positieve gevolgen van diversiteit kunnen zijn dat binnen de groep de prestaties verbeteren. Kinderen worden er bijvoorbeeld toe gezet creatieve oplossingen te bedenken. Het denken kan zich verder ontwikkelen. Diversiteit kan een positief effect hebben op de onderlinge relaties. Daarnaast zorgt de combinatie van kinderen met verschillende culturele en etnische achtergronden ervoor, dat samenwerking en interactie meer geavanceerde vormen aannemen.

Naast positieve effecten van diversiteit, kunnen er ook negatieve gevolgen zijn, zoals “mindere prestaties en een lagere productiviteit, het zonder meer afwijzen van nieuwe informatie, meer egocentrisme en negatieve relaties die gekenmerkt worden door vijandigheid, afwijzing, verdeeldheid, een zondebok zoeken, pesten, stereotyperen, vooroordelen en racisme.”

Belangrijk is dat de groepsleden de capaciteit en de bereidheid hebben om diversiteit binnen de groep te waarderen en te begrijpen. Wanneer dit zo is, is er ruimte voor de positieve effecten van diversiteit. (Johnson, 2008, p.290)

In onze samenleving is het niet te voorkomen dat individuen met verschillende achtergronden met elkaar in aanraking komen. Door moderne media wordt het steeds meer merkbaar dat we in één wereld leven, we maken contact met mensen uit allerlei landen. We ontmoeten voortdurend mensen met een andere culturele achtergrond. Het is dan ook geen verrassing dat we vaak groepen tegenkomen bestaande uit individuen met veel verschillende achtergronden. Ook zijn er scholen met groepen leerlingen waarbij er een grote diversiteit is in culturele of etnische achtergronden. (Johnson, 2008, p.292-293)

Voorheen was het streven van de regering om witte en zwarte scholen te mengen, dit zou beter zijn voor de integratie. Hier zijn nu discussies over gaande. Uit sommige onderzoeken blijkt namelijk dat homogene groepen beter presteren. Hier wordt verder op ingegaan in paragraaf 6.1.3.

Toch hebben homogene groepen ook een aantal nadelen. Er is een risico dat de leerlingen te veel hetzelfde denken en een zelfde visie hebben. Dit maakt dat de leerlingen niet worden uitgedaagd om creatief te denken en hun mening te onderbouwen. Ten tweede hebben dergelijke groepen de neiging om geen risico's te nemen, ook niet om hun productiviteit te verhogen. Daarnaast is er in homogene groepen veel groepsdenken zichtbaar. Tenslotte, hebben deze groepen moeite met veranderende omstandigheden. Zij functioneren dus het beste in statische situaties. (Johnson, 2008, p.295)

6.1.3. Integratie

School als vertegenwoordiger van de samenleving

Integratie is een proces van verandering, zowel voor de allochtonen als voor de Nederlandse samenleving. Beide partijen moeten zich aanpassen en ruimte geven en nemen. Integratie is dus een proces dat van twee kanten moeten komen. Het is niet alleen de verantwoordelijkheid van de nieuwkomer maar net zo goed van de Nederlandse burgers, instellingen en overheid. (Vluchtelingen Werk Nederland, 2005, p. 9)

Onder instellingen vallen ook scholen. Scholen worden als vertegenwoordiger van de samenleving gezien en zijn dan ook belangrijke bemiddelaars voor allochtonen. Voor allochtone kinderen betekent dit dat zij binnen de school een nieuwe verbondenheid kunnen ontwikkelen met de Nederlandse samenleving waarbij ruimte blijft voor de emotionele binding met de oorspronkelijke cultuur. Tegelijkertijd richt de school zich op de toekomst, die voor het allochtone kind in een andere samenleving is dan die van de ouders. (Stevens, 2004, p.38-39) Het allochtone kind staat dan ook voor een grote uitdaging. Het zal de Nederlandse taal en cultuur moeten leren spreken en begrijpen, daarbij rekening houdend met de oorspronkelijke cultuur en tegelijkertijd het schoolcurriculum volgen. Dit is niet een situatie die uitnodigt tot verbondenheid.

Het kind heeft te maken met twee culturen (thuis en op school) en moet die zien te integreren. Ook zal een groot aantal allochtone kinderen op school niet alles volgen of begrijpen doordat het bijvoorbeeld niet beschikt over de vlotheid van de Nederlandse taal die nodig is om met

klasgenootjes en de leerkracht te communiceren. Dit zorgt voor een onveilig gevoel. (Stevens, 2004, p.53-54)

Integratie, met behoud van eigen cultuur

Een kind met twee culturen, heeft te maken met de oorspronkelijke cultuur en dominante cultuur in Nederland. We spreken van acculturatie wanneer er contact is tussen groepen of individuen met een andere culturele achtergrond en er veranderingen optreden in de oorspronkelijke culturele patronen van een of beide groepen. Meestal vindt deze verandering plaats in de niet-dominante groep. De dominante groep zal door haar positie in de samenleving niet sterk de druk voelen om de eigen cultuur te veranderen. Dit betekent dat de dominante groep (de Nederlanders) van de allochtonen verwacht dat zij hun cultuur zullen aanpassen.

Oudenhoven geeft aan dat de meerderheidsgroep immigranten meer waardeert wanneer zij meer overeenkomsten met elkaar hebben. Er is dus een voorkeur voor immigranten die op hen lijken. De positie van immigranten wordt vooral bepaald door wat immigranten hier zelf aan doen. Belangrijk hierbij is in hoeverre de immigrant zijn of haar etnische cultuur wil behouden en in welke mate hij of zij contact wil met de leden van de meerderheidsgroep. Integratie is daarbij de strategie waarbij de eigen cultuur en identiteit behouden blijft, maar waar daarnaast ook contact is met de meerderheidsgroep. (Oudenhoven, 2002, p.186-188).

Volwaardige medeburgers

Allochtonen worden niet altijd als volwaardig medeburger geaccepteerd door de meerderheidsgroep. Dit heeft er onder andere mee te maken dat de meerderheidsgroep zich afvraagt hoe zij dienen om te gaan met mensen die 'anders' zijn, in taal, cultuur, en uiterlijk. Hierdoor kunnen er bij de meerderheidsgroep gevoelens van angst de kop op steken, maar ook van superioriteit. Vaak worden deze gevoelens geuit in de vorm van afwijzing, agressie, stereotypering, vooroordelen en discriminatie. Dit kan zorgen voor maatschappelijke problemen in een multiculturele samenleving.

School en maatschappelijke problemen

Maatschappelijke problemen komen meestal ook in het onderwijs tot uiting. De problemen van een multiculturele maatschappij zullen een obstakel vormen om een van de doelstellingen van het onderwijs, het bieden van gelijke kansen aan iedereen, te bereiken.

Als de problemen binnen de school niet worden opgelost, zal de maatschappelijke ongelijkheid steeds opnieuw in het onderwijs terug te zien zijn. (Bruin, 2007, p.20-22)

Dit wil overigens niet zeggen dat de school de herstelplaats is van de falende maatschappij. Bruin concludeert dat de eerder genoemde problemen alleen kunnen worden opgelost als meerdere lagen van de maatschappij bereid zijn om deze problemen aan te pakken. Desalniettemin hoeven scholen niet te wachten tot die algemene wil tot het oplossen van problemen aanwezig is. Bruin stelt dat het onderwijs een bijdrage kan leveren aan het tot stand brengen hiervan. Juist de school kan er voor zorgen dat culturele diversiteit niet slechts wordt getolereerd, maar ook geaccepteerd. Culturele verschillen brengen niet alleen problemen met zich mee, maar zorgen ook voor culturele rijkdom. Voorwaarde is wel dat men bereid is zich hiervoor open te stellen en in het onderwijs kan die bereidheid worden gestimuleerd. De school kan dit doen door andere culturen onder de aandacht te brengen en niet de eigen cultuur als maatstaaf te nemen. Hierdoor worden eventuele onjuiste, generaliserende opvattingen over mensen die tot vooroordelen kunnen leiden, weg genomen.

Daarnaast kan de school erop wijzen dat allochtonen en autochtonen ook veel gemeenschappelijk hebben, ondanks hun verschillende achtergronden. Bruin vindt het belangrijk dat de school erop wijst dat identiteit niet alleen wordt bepaald door de culturele achtergrond die je hebt, maar net zo goed door individuele interesses, opvattingen en talenten. (Bruin, 2007, p.23)

De school kan niet worden aangesteld als de verantwoordelijke voor de problemen binnen onze multiculturele maatschappij. Er is echter wel een belangrijke rol weggelegd voor scholen in het bevorderen van het integratieproces onder de kinderen

Kinderen brengen immers het grootste gedeelte van de dag op school door en hun beeldvorming zal dan ook voor een groot deel bepaald worden door klasgenoten en de leerkracht. Als er op school op een positieve manier aandacht wordt besteed aan de verschillende culturen die in Nederland leven, zullen kinderen op een andere manier tegen andere culturen aankijken, dan wanneer zij hier

bijvoorbeeld niets over weten. Onwetendheid kan namelijk voor angst zorgen en vooroordelen. Bovendien is de leerkracht een belangrijk persoon in het leven van het kind.

De leerkracht kan dus veel invloed op het kind uitoefenen en zijn/haar houding is dan ook belangrijk. Wij vinden het belangrijk dat de school ook juist de overeenkomsten benadrukt tussen kinderen, en dat zij zich niet alleen richten op de verschillen in cultuur. Een kind is natuurlijk meer dan een product van zijn achtergrond. Wij delen Bruins mening dat het belangrijk is dat de school erop wijst dat identiteit niet alleen wordt bepaald door culturele achtergronden, maar net zo goed door individuele interesses, opvattingen en talenten. Door aandacht te besteden aan overeenkomsten zal het saamhorigheidsgevoel toenemen. Ook zal deze benadering recht doen aan het kind, dat meer is dan een product van zijn culturele achtergrond. (Bruin, 2007, p.24)

Witte en zwarte scholen

Levend in de wetenschap dat Nederland zich zo langzamerhand een multiculturele samenleving mag noemen, lijkt het 'logisch' dat er veel gemengde scholen zijn. Toch blijkt in de praktijk dat het onderwijs uiteen valt in witte en zwarte scholen. Hierdoor komen allochtone en autochtone kinderen niet veel met elkaar in contact. Kinderen groeien van jongs af aan al op in gescheiden werelden, en de vraag is welk effect dit heeft voor de toekomst en de beeldvorming van deze kinderen. Beperkte integratie draagt bij aan ongelijkheid en kan een gevoel van vervreemding geven in de samenleving.

Het is wenselijk dat we in de Nederlandse samenleving ruimte voor elkaar hebben en elkaar accepteren in onze manier van werken, onderwijzen, hulpverlening, en het over elkaar denken en met elkaar samenleven. Pas dan kan de samenleving haar inwoners een volwaardig bestaan bieden. Wanneer we geen rekening houden met anderen, er mensen buitengesloten worden of wij anderen als minder waardig beschouwen, blijft Nederland een mono- culturele samenleving. De zogenoemde mono- culturele samenleving kenmerkt zich door landgenoten die met hun talenten buiten spel worden gezet. Het is dus van belang dat culturen met elkaar vermengen. (Werf, 2002, p.44-58)

6.1.4. De invloed van een gemengde groep op leerresultaten

Diversiteit en ontwikkeling

Stevens stelt dat ontwikkeling en leren in relatie plaatsvinden. "De kwaliteit van deze relatie bepaalt in belangrijke mate de kwaliteit van het opvoedings- en onderwijsresultaat". (Stevens, 2004, P. 52).

Uit het onderzoek "Positieve maar ook negatieve effecten van etnische diversiteit in scholen op onderwijsprestaties?" van Dronkers (juni 2010) komt naar voren dat een grotere etnische diversiteit in het voortgezet onderwijs de onderwijsprestaties van zowel leerlingen met een immigrantenachtergrond als van autochtone leerlingen belemmert. Tevens komt in dit onderzoek naar voren dat het negatieve effect kleiner is in een onderwijsstelsel met weinig differentiatie, en het effect het sterkst is in onderwijsstelsels met een grote differentiatie. "Een hoger percentage leerlingen met een immigrantenachtergrond op school vermindert de onderwijsprestaties, maar als deze leerlingen dezelfde herkomstregio hebben (Islamitische landen, niet- Islamitische Aziatische landen) bevordert het juist de onderwijsprestaties" (Dronkers, 2010, p. 5)

Dit onderzoek zal zich niet specifiek richten op de verschillende culturen die in de klas voorkomen. Het is binnen de onderzoekstermijn niet haalbaar om elke specifieke cultuur te beschrijven. Daarnaast is het de vraag of de kinderen wel weten uit welk land hun klasgenootjes komen. De verschillende achtergronden van de kinderen zullen benoemd worden, maar er wordt in dit onderzoek niet uitgebreid op ingegaan tenzij bepaalde groeperingen opvallend gedrag vertonen. In dat geval zal de cultuur van deze groepering afzonderlijk beschreven worden.

Dronkers zet een aantal punten die een positief effect van diversiteit kunnen veroorzaken op een rijtje. Een grotere diversiteit van schoolpopulaties betekent dat op diverse scholen meer leerlingen zitten die sterker verschillen in hun capaciteiten en mogelijkheden. De volgende punten die voortkomen uit diversiteit zouden daarom een positief effect kunnen hebben op individuele schoolprestaties:

"In meer diverse scholen zijn ook goede leerlingen aanwezig die de zwakke medeleerlingen voort kunnen helpen, hetzij door concrete hulp, hetzij door hun voorbeeld; Zwakke leerlingen hebben in meer diverse scholen een grotere kans op een meer uitdagend curriculumaanbod, omdat de

leerkracht die stof aan de betere leerlingen onderwijst; Sterkere leerlingen in meer diverse scholen leren zelf ook beter doordat zij de leerstof uitleggen aan zwakkere leerlingen. De grote diversiteit van leerlingen maakt het onderwijs geven in meer diverse scholen aantrekkelijk, waarvoor het beter mogelijk is goede leerkrachten te werven of te behouden.” (Dronkers, 2010, p. 8)

Daar tegenover zet Dronkers de punten die een negatief effect van diversiteit kunnen veroorzaken. Hij noemt ze als volgt: “Een meer homogene leerling- populatie vergroot de mogelijkheid dat leerkrachten zich specialiseren in het lesgeven aan hun specifieke leerlingen, waardoor de schooleffectiviteit toeneemt; Bij een meer homogene populatie hoeft minder tijd besteed te worden aan het overbruggen van de etnische en sociaal- culturele verschillen tussen leerlingen, waardoor er meer tijd voor lesgeven en leren beschikbaar is en dus de schooleffectiviteit hoger is; Bij meer homogene scholen zou het hogere onderlinge vertrouwen van leerlingen, ouders en leerkrachten groter zijn, waardoor de betrokkenheid van leerlingen, ouders en leerkrachten groter zijn, en dus de effectiviteit van die scholen groter is; In meer homogene scholen zal het niveau van discriminatie van minderheidsgroepen lager kunnen zijn, waardoor minder leerlingen geremd worden in hun ontwikkeling.” (Dronkers, 2010, p. 9)

Een van de conclusies uit het onderzoek van hoogleraar Dronkers is dat grote etnische diversiteit de onderwijsprestaties negatief beïnvloedt.

De punten die Dronkers noemt zullen niet expliciet onderzocht worden, maar de informatie zal gebruikt worden bij het opstellen van interviewvragen. In paragraaf “aandachtspunten vanuit de literatuur voor verder onderzoek”, aan het eind van dit hoofdstuk verder toegelicht.

Samenstelling van groepen en de invloed op de prestaties van de groep

Uit onderzoek op het gebied van diversiteit in groepen en de daarmee samenhangende prestaties, trekt Johnson de volgende conclusies: de kans bestaat dat groepen waarvan de leden over heterogene technische capaciteiten beschikken hun productietaken beter uitvoeren dan groepen met homogene technische capaciteiten.

Gemengde groepen voeren complexe leeropdrachten beter uit, dan homogene groepen. In een heterogene groep is de kans dat er mensen zijn die het juiste antwoord weten te vinden groter. Er kan gezegd worden dat groepen productiever zijn, als zij samengesteld zijn uit leden die over diverse vaardigheden, deskundigheden, capaciteiten en perspectieven beschikken. (Johnson, 2008, p. 293-294)

De effecten die homogeniteit en heterogeniteit hebben op de prestaties van de groep zijn verder beschreven in paragraaf 6.1.2.

Van der Bruggen, beschrijft in zijn boek ‘Wisselspanning energie in onderwijsinnovatie’, dat we in het onderwijs uit moeten gaan van verschillen. Mensen verschillen onderling, dus leerlingen verschillen ook. Het uit laten blinken van elke leerling zou het uitgangspunt moeten vormen van het onderwijs. Dit kan alleen als er onderwijskundig rekening wordt gehouden met de achtergrond van de leerlingen, hun ervaringen, hun leerstijl, tempo en niveau, hun verschillende behoefte aan instructie en oefening. Kinderen worden niet alleen als groep behandeld, hoewel er wel sprake kan zijn van groepsactiviteit. De leerling van nu is een andere leerling dan die van toen het massaonderwijs ontstond. De leerling wil niet als massaproduct behandeld worden, maar herkenning en erkenning van zijn eigenheid. Respect is hierbij belangrijk. (Bruggen, 2007, p. 24)

Ook Schellekens spreekt in haar boek ‘Verschillen in de klas’ over diversiteit in de groep. Recht doen aan leerlingen lukt volgens haar alleen als er oog is voor diversiteit. Geen enkele klas is écht homogeen, want mensen verschillen altijd. Zelfs mensen die tot dezelfde etnische, culturele of religieuze groep behoren. (Schellekens, 2007, p. 9)

In de klas is diversiteit en samenwerking dus belangrijk. Leerlingen kunnen met hetzelfde bezig zijn maar moeten op hun eigen manier kunnen werken. Als de school gebruik maakt van de verschillen die er zijn dan ontstaat er een brede werkomgeving waarin verschillende vaardigheden, aanpakken en oplossingen geleerd kunnen worden.

Uitgaan van verschillen wil overigens niet zeggen dat individualiteit doorgevoerd wordt. We leven met veel mensen op een klein stukje en moeten leren dit samen goed te doen. Leren omgaan met diversiteit draagt bij aan goed burgerschap. Daarom is samenwerken in het onderwijs van groot belang. (Bruggen, 2007, p. 24-25)

Van der Bruggen stelt dat het niet effectief is om iedereen op dezelfde manier te laten leren. Effectief en efficiënt onderwijs houdt in dat het onderwijs rekening houdt met de leerling. Het afstemmen op de leerling is niet slechts een opgave voor het onderwijs, maar kan als afspiegeling van de samenleving worden gezien die op verscheidene gebieden meer diversiteit verlangt. "Mensen verschillen en de situaties waarin zij leven zijn divers. Vraaggestuurd is niet langer een modewoord maar een maatschappelijke realiteit en dit geldt ook voor het onderwijs." (Bruggen, 2007, p. 29)

6.1.5. Samenvatting

Het onderzoeken van dit thema levert inzicht op in de sociaal- emotionele ontwikkeling van kinderen in de leeftijd van 7- 10 jaar. Deze ontwikkeling heeft invloed op de manier waarop kinderen met elkaar omgaan. De kinderen in deze leeftijdsfase beginnen zichzelf met anderen te vergelijken. Hierdoor verwerft het kind inzicht in wie het zelf is. Vriendschappen spelen een belangrijke rol in het vormen van de persoonlijkheid en het aanleren van vaardigheden. Door middel van observaties en enquêtes zal duidelijk worden welke kinderen vriendschappen met elkaar aangaan en waarom.

Kinderen toetsen zichzelf op allerlei gebieden aan wat binnen de cultuur waarin ze opgroeien belangrijk is. Mogelijk is het opgroeien voor allochtone kinderen in twee culturen verwarrend omdat deze verschillende, soms haaks op elkaar staande, normen en waarden met zich meebrengt. Deze wetenschap zal meegenomen worden in het verdere onderzoek, namelijk bij het opstellen van de enquête (hebben de kinderen het gevoel erbij het horen, in de klas?) en in het interview met de leerkracht.

Zowel leerkracht als ouders spelen een belangrijke rol in het leven van een kind. Kinderen zullen zich aan hen spiegelen en hen als belangrijke voorbeeldfiguren zien. Tijdens de observaties zal aandacht geschonken worden aan de houding van de leerkracht naar de kinderen en wat deze houding met de kinderen doet.

Er zullen geen 'harde conclusies' getrokken worden omtrent de invloed van de leerkracht op de kinderen, omdat dit aspect slechts een klein onderdeel van het onderzoek betreft. Dit onderzoek zal zich vooral richten op de kinderen zelf en hoe zij met elkaar omgaan.

Kinderen willen graag ergens bij horen en niet als 'anders' gezien worden. Kinderen die met elkaar bevriend zijn lijken in allerlei opzichten op elkaar. Het lijkt daarom voor de hand liggend dat kinderen uit eenzelfde cultuur vriendschappen met elkaar aangaan. Door middel van observaties zal blijken of dit ook daadwerkelijk zo is.

Een groep is een samenstelling van individuen die interactie met elkaar hebben en afhankelijk van elkaar zijn. Allochtone- en autochtone kinderen zijn afhankelijk van elkaar, als zij samen in een klas zitten. Zij zullen af en toe samen moeten werken en ook later komen zij elkaar tegen in de maatschappij, bijvoorbeeld tijdens het werk. Kinderen in een groep gedragen zich anders dan individuele kinderen. Als de groep veilig is, zal sociaal gedrag bevordert worden en de neiging tot negatief gedrag afnemen. Verbondenheid in de groep is een goede basis om positieve omgang te bevorderen. Veiligheid en solidariteit binnen de groep zal sociaal gedrag bevorderen en de neiging tot negatief gedrag verminderen. Tijdens de interviews en door middel van observaties zal duidelijk worden op welke manier verbondenheid en veiligheid tussen de kinderen, in de klas, bevordert wordt. Als er veiligheid heerst in de groep, kan een kind zijn sociale vaardigheden verder ontwikkelen en zijn aandacht richten op de aangeboden lesstof. Positieve omgang tussen kinderen van verschillende culturele achtergronden in de klas is dus belangrijk.

Het begin van een schooljaar, of na een vakantie is de beste periode om aan het groepsproces te werken omdat de groep dan opnieuw gevormd wordt. Op dat moment kun je als buitenstaander de meeste invloed uitoefenen op het groepsproces en de onderlinge omgang.

Diversiteit binnen een groep kan zowel positieve- als negatieve gevolgen hebben. Een positief gevolg kan zijn dat kinderen creatiever gaan denken en samenwerking en interactie meer geavanceerde vormen aanneemt. Negatieve gevolgen kunnen zijn; mindere prestaties, een lagere productiviteit, meer egocentrisme en negatieve relaties. Mogelijk komen deze twee kanten van diversiteit binnen de groep aan de orde, tijdens de observaties.

Het is belangrijk dat de groepsleden de capaciteit en de bereidheid hebben om diversiteit binnen de groep te waarderen, omdat dit de samenwerking ten goede komt. Door middel van interviews, enquêtes en observaties zal er een beeld geschetst worden van de bereidheid van de groepen om diversiteit te waarderen. Ook wordt er gekeken op welke manier de leerkracht de groepsleden stimuleert om diversiteit te waarderen en welke houding zij zelf aanneemt t.a.v. diversiteit. In de interviews zal aandacht besteedt worden aan de vraag hoe scholen en leerkrachten omgaan met culturele diversiteit binnen een groep.

Scholen worden als vertegenwoordiger van de samenleving gezien. Zij spelen een belangrijke rol in het integratieproces van allochtonen. Allochtone kinderen ontwikkelen op school een verbondenheid met de Nederlandse samenleving. Kinderen met een andere culturele achtergrond hebben er belang bij dat zij omgaan met autochtone kinderen, want dit bevordert het integratieproces. Autochtone kinderen hebben er belang bij om, om te gaan met kinderen die een andere culturele achtergrond hebben, omdat zij deel uit maken van de Nederlandse maatschappij. Deze verschillende groepen zullen elkaar vroeg of laat tegen komen en dienen met elkaar samen te werken, bijvoorbeeld later op het werk. De school kan, ons inziens, niet aangesteld worden als de verantwoordelijke voor de problemen die de multiculturele samenleving met zich meebrengt (zoals de integratieproblemen) maar de school kan wel een belangrijke brug zijn voor verschillende groeperingen zodat deze met elkaar in contact komen. Dat kinderen op de basisschool met elkaar in contact komen wil niet zeggen dat zij ook daadwerkelijk met elkaar omgaan. Een van de voorwaarden van een positieve omgang met elkaar is veiligheid in de groep. Door middel van interviews, observaties en enquêtes zal er een beeld geschetst worden van de mate van veiligheid binnen de klas. Voelen de kinderen zich veilig? Wat zijn de voorwaarden voor een veilig klimaat binnen de klas?

De meerderheidsgroep heeft een voorkeur voor immigranten die op hen lijken. De positie van immigranten wordt vooral bepaald door mate waarin immigranten open staan voor dominante cultuur.

Er zal onderzocht worden of autochtone kinderen daadwerkelijk voorkeur tonen voor allochtone kinderen, die veel overeenkomsten met hen tonen. Daarnaast wordt onderzocht in hoeverre de school kinderen met een andere culturele achtergrond de ruimte geeft voor het behoud van hun eigen cultuur.

Door middel van interviews wordt onderzocht of en in hoeverre de school zich verantwoordelijk voelt voor het integratieproces van de allochtone medemens. Hoe gaat de school hiermee om? Door het afnemen van interviews wordt duidelijk of de school bewust gekozen heeft voor een gemengde samenstelling.

Stevens geeft aan dat ontwikkeling en leren in relatie plaatsvinden. De kwaliteit van deze relatie bepaalt de kwaliteit van het opvoedings- en onderwijsresultaat. Een positieve sfeer in de klas, zorgt voor betere leerresultaten. Het is daarom belangrijk dat kinderen met verschillende culturele achtergronden op een positieve manier met elkaar omgaan. Op deze manier ontstaat er een veilige leeromgeving, waarin kinderen van verschillende culturele achtergronden zich kunnen ontplooiën. Uit het onderzoek van Dronkers komt naar voren dat op scholen met een gemengde samenstelling, de sterkere leerling de zwakkere kan helpen. Heterogene groepen voeren taken beter uit dan homogene groepen, omdat zij over meer capaciteiten beschikken. Homogene groepen zijn dan ook productiever volgens Johnson.

Dronkers is juist van mening dat diversiteit op school een negatieve uitwerking heeft omdat er meer tijd besteed moet worden aan het overbruggen van etnische en sociaal- culturele verschillen. Daarnaast zou het onderlinge vertrouwen van leerkrachten, ouders en leerlingen minder groot zijn en ook de betrokkenheid bij het schoolgebeuren gering.

De positieve- en negatieve punten die Dronkers ten aanzien van diversiteit binnen de school noemt zullen niet uitgebreid onderzocht worden. Deze punten passen niet binnen het kader van dit onderzoek.

Van der Bruggen heeft het over een nieuwe manier van onderwijsbenadering. Hij pleit voor onderwijs op maat waarbij aangesloten wordt bij de individuele behoefte van de leerling. Dit zou betekenen dat er juist aandacht besteedt wordt aan verschillen waardoor de productiviteit van de leerlingen vergroot wordt. Terwijl Dronkers als negatief punt noemt dat er bij veel diversiteit binnen de groep veel aandacht uitgaat naar de verschillen en dit ten nadele is van de onderwijsprestaties, ziet van der Bruggen dit juist als een kans. Volgens van der Bruggen dient het

onderwijs namelijk afgestemd te worden op de behoefte van de individuele leerling en elke leerling, hetzij allochtoon of autochtoon, vraagt iets anders.

Er worden in dit onderzoek geen ‘harde’ conclusies getrokken over de wel of niet verhoogde leerprestaties als het gevolg van diversiteit binnen de groep. Dit is niet waar dit onderzoek zich op richt.

6.1.6. Aandachtspunten vanuit de literatuur voor het verder onderzoek

Onderstaande aandachtspunten komen voort uit bovenstaand literatuuronderzoek. Deze aandachtspunten zijn meegenomen in de observaties, interviews en enquêtes.

- Kinderen toetsen zichzelf op sociaal, cognitief en lichamelijk opzicht, aan wat binnen de cultuur waarin ze opgroeien belangrijk is. Allochtone kinderen hebben ten minste twee culturen waaraan zij zich toetsen. Dit kan verwarrend zijn voor het kind. Door middel van enquêtes en interviews met de leerkrachten van de groep, zal duidelijk worden of de allochtone kinderen het gevoel hebben dat ze erbij horen in de klas, ondanks dat er mogelijk volgens andere normen en waarden gehandeld wordt, dan thuis. Door middel van observaties zal gekeken worden of allochtone kinderen vooral gedrag ‘afkijken’ van autochtone kinderen of dat dit ook andersom gebeurt.
- Tijdens de observaties zal aandacht geschonken worden aan de houding van de leerkracht naar de kinderen. Kinderen worden door o.a. de leerkracht stap voor stap begeleidt naar de grote wereld. Het leren van rekenen, lezen en schrijven is een belangrijk doel op school, maar of een kind later gelukkig wordt hangt vooral af van zijn/ haar emotionele en sociale kwaliteiten. In onze democratische samenleving wordt het belangrijk gevonden dat volwassen weloverwogen normen en waarden hebben welke ze ook omzetten in gedrag. Op school kunnen kinderen hier een basis voor leggen. De leerkracht is dus een belangrijk voorbeeld voor de kinderen. Door middel van observaties zal duidelijk worden op welke manier de leerkracht omgaat met de kinderen en welke invloed dit heeft op hen en op de groep (welk concreet gedrag wordt er bij de kinderen geobserveerd, nadat zij een boodschap van de leerkracht hebben ontvangen?)
- Uit interviews en observaties zal blijken in hoeverre de leerkracht zich bewust is van de invloed en voorbeeldfunctie die zij heeft naar de kinderen toe.
- Binnen culturen wordt er verschillend gedacht over geweten en respect. Tijdens de observaties zal gelet worden op de manier waarop allochtone- en autochtone kinderen met respect omgaan. Zijn er verschillen in de manier waarop allochtone- en autochtone kinderen respect hebben en tonen, naar zowel elkaar als de leerkracht? Door middel van interviews zal duidelijk worden hoe de leerkracht erkenning geeft aan deze verschillen.
- Kinderen die bevriend zijn met elkaar lijken in allerlei opzichten op elkaar. Is dit een voorwaarde om met elkaar om te gaan? Als dit zo is lijkt het ‘logisch’ dat allochtone kinderen allochtone kinderen opzoeken om mee te spelen en autochtone kinderen autochtone kinderen. Door middel van observaties zal blijken of dit ook zo is.
- Door middel van observaties en interviews met de groepsleerkracht zal mogelijk duidelijk worden of allochtone- en autochtone kinderen waarde hechten aan dezelfde attributen, of dat daar een verschil in zit.
- Kinderen die in een groep behoren tot de buitenbeentjes uiten hun emotie meer, dan kinderen met een doorsnee positie dit doen. Bij teleurstelling laten buitenbeentjes meer boosheid en teleurstelling zien en bij leuke situaties tonen zij meer blijheid dan de kinderen uit de ‘middenmoot’. Het lijkt erop dat deze kinderen minder controle hebben over hun emoties. In de interviews zullen we nagaan of de leerkrachten hiervan op de hoogte zijn en hoe zij hiermee omgaat.
- Veiligheid is de basis van een positieve sfeer in de klas en zorgt ervoor dat kinderen zich verbonden kunnen voelen met elkaar. Door middel van interviews en observaties zal duidelijk worden op welke manier verbondenheid in de groep gestimuleerd en bevorderd wordt.
- Door middel van observaties, interviews en enquêtes zal duidelijk worden welke invloed culturele diversiteit heeft op de omgang met elkaar. Welke positieve- en negatieve gevolgen brengt diversiteit met zich mee?

- Diversiteit in een groep kan positieve ontwikkelingen met zich meebrengen. Dit onderzoek zal duidelijk maken in hoeverre kinderen diversiteit binnen een groep waarderen en hoe positieve aspecten bevorderd kunnen worden. In de laatste deelvraag zal antwoord gegeven worden op deze vraag.

In de interviews en observaties zal aandacht besteedt worden aan de volgende onderwerpen:

- Ziet de school het bevorderen van het integratieproces als haar verantwoordelijkheid? Hoe gaat de school met deze verantwoordelijkheid om?
- Heeft de school bewust voor een gemengde samenstelling gekozen?
- Hoeveel ruimte is er voor andere culturen?
- Gaan kinderen met verschillende culture achtergronden daadwerkelijk met elkaar om?
- Hebben autochtone kinderen een voorkeur voor allochtone kinderen die op hen lijken?
- Wat remt het onderlinge vertrouwen tussen leerlingen? En wat bevordert het onderling vertrouwen?
- Welke rol hebben leerkrachten en ouders in het bieden van vertrouwen, binnen de klas/school?

Er wordt in dit onderzoek aandacht aan eventuele discriminatie besteed maar er zal echter niet onderzocht worden in hoeverre de homo- of heterogeniteit van de school van invloed is op die discriminatie. Dit past niet binnen het tijdspad dat voor het onderzoek staat.

6.2. Wat is kenmerkend voor de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden in de middenbouw van de basisschool?

Inleiding

Deze onderzoeksvraag is beantwoord door de verkregen informatie uit de observaties, interviews en enquêtes die zijn uitgevoerd in twee klassen van verschillende basisscholen.

In paragraaf 6.2.1 wordt benoemd door welke factoren het gedrag van kinderen op school wordt bepaald en beïnvloed. Deze factoren zijn van belang, omdat het gedrag van kinderen hierdoor gevormd wordt. In paragraaf 6.2.2 wordt beschreven welke gedrag van kinderen opvallend is op de onderzochte scholen met betrekking tot de omgang met elkaar.

6.2.1. Welke factoren beïnvloeden het gedrag van kinderen.

Het gedrag van kinderen wordt door verschillende factoren bepaald en beïnvloed. Deze factoren zijn in de volgende alinea's beschreven waarbij duidelijk wordt hoe de kinderen hierdoor beïnvloed worden.

De invloed van thuis

Volgens Sloot wordt het gedrag van kinderen op school door drie factoren bepaald. Allereerst wordt het gedrag van kinderen thuis gevormd. Een kind krijgt een basis mee voor veiligheid, voor goed en kwaad. Ook leert het kind normen en waarden en krijgt het interesses, voorkeuren en vooroordelen mee. Hoe het kind met al die zaken omgaat, is van het kind afhankelijk. Dit wordt beïnvloed door intelligentie, karaktereigenschappen en inzichten die het kind zich heeft eigen gemaakt. (Sloot, 2005, pag. 109-111)

Dit onderzoek heeft zich niet specifiek gericht op wat de kinderen van thuis meekrijgen. Toch is uit de interviews duidelijk geworden dat de invloed van thuis heel groot is. Er zitten ook grote verschillen in wat de kinderen thuis mee krijgen. De volgende voorbeelden zullen een beeld geven wat kinderen zoal van thuis mee krijgen:

De meeste ouders zorgen dat zij op tijd met hun kind(eren) op school zijn. Ze vragen naar het huiswerk van de kinderen en maken dit eventueel samen met hen. Deze kinderen krijgen van thuis mee dat dit belangrijk is, waardoor de kinderen dit zelf ook serieuzer zullen nemen. Op beide scholen zijn er ook ouders die dit niet zo belangrijk lijken te vinden. Uiteraard zijn er ouders die, om wat voor reden dan ook, niet kunnen helpen met het maken van huiswerk. Als de leerkracht van de Ireneschool huiswerk meegeeft, wordt het 9 van de 10 keer niet gemaakt. (Interview N. Theunissen, 17-05-'11)

Op de J.F. Kennedyschool wordt door ouders rekening gehouden met kinderen, die vanwege hun geloofsovertuiging, geen varkensvlees mogen eten. Bij een gezamenlijke kerstmaaltijd wordt hier bijvoorbeeld rekening mee gehouden. Veel ouders zeggen uit zichzelf; "Ik heb er geen varkensvlees in gedaan, zodat iedereen het mag hebben". Hierdoor zien de kinderen dat het normaal is om rekening met elkaar te houden. Wanneer ouders aangeven rekening te houden met anderen en dit ook daadwerkelijk doen, gaan de kinderen dat gewoon vinden. Aan de andere kant zijn er ook ouders die klagen als Islamitische kinderen vrij zijn met het Suikerfeest. De directeur geeft aan dat ze dit wel eens meemaakt: "Ik kan echt zo 1 of 2 ouders noemen waarbij dat ook echt zo is. Zo'n zin begint dan met; "iedereen mag geloven wat hij wil, maar..." nou en dan komt het. En daar zit toch onderhuids wel iets in van: eigenlijk moet ik je niet of vind ik het maar helemaal niets." (Interview H. Niekus, 31-05-'11) Kinderen zullen ook door hebben dat hun ouders daar moeite mee hebben. Zelfs wanneer ouders zeggen dat het ze niets uitmaakt, maar het wel in hun houding laten zien, zullen kinderen dit door hebben.

Normen, waarden en vormen van beleefdheid krijgen kinderen ook vooral van thuis mee. Kinderen zullen hierin de houding van hun ouders veelal overnemen. Op de J.F. Kennedyschool ziet de directeur dit vooral ook terug bij allochtone ouders. Deze ouders zijn over het algemeen heel beleefd naar de leerkrachten toe, spreken hen aan met "U" en nemen sneller dingen aan van de leerkrachten. Dit is ook terug te zien bij de kinderen, al zijn het natuurlijk ook gewoon kinderen en flappen ze er ook wel eens wat uit.

Dat kinderen dingen van hun ouders overnemen blijkt ook duidelijk uit het volgende voorbeeld. Een meisje komt op school en zegt tegen de juf: "Mijn zusje is ziek, dit is niet echt haar periode van het jaar." Deze opmerking zal het meisje van 7 jaar waarschijnlijk niet zelf bedacht hebben, maar van haar ouders hebben overgenomen. (Interview S. v/d Vegt, 25-05-'11) Zo kunnen kinderen ook gemakkelijk opmerkingen over allochtonen of juist autochtonen overnemen van hun ouders. De directeur en leerkracht van de J.F. Kennedyschool vertellen ook dat dergelijke opmerkingen er bij kinderen vooral uitkomen wanneer ze ruzie hebben en reageren vanuit hun boosheid.

Er zijn autochtone ouders die zich snel aangevallen voelen wanneer een leerkracht iets aan te merken heeft op het gedrag van hun kind. De leerkracht van de Ireneschool geeft aan dat de oorzaak hiervan vaak is dat deze gezinnen door politie, bureau jeugdzorg etc. in de gaten worden gehouden. Als de school dan ook met 'kritiek' komt, voelen de ouders zich erg aangevallen. Kinderen worden natuurlijk erg gevormd door wat er thuis gebeurt, vooral als er problemen spelen. Maar ook zal het kind door de houding van de ouders mogelijk kunnen denken dat je, als je kritiek krijgt, er tegen in moet gaan, boos moet worden of het moet ontkennen. Kinderen kunnen dit gedrag overnemen van de ouders. Dit is dan te zien in hoe de kinderen met anderen omgaan.

Maar er zijn ook ouders die het heel belangrijk vinden wat de leerkracht zegt over het gedrag van het kind. Zij nemen dit van de leerkracht aan en bespreken het thuis zelf ook met hun kind. Hiermee laten de ouders aan hun kinderen zien dat zij de leerkracht serieus nemen en het belangrijk vinden dat het kind zich goed gedraagt op school. (Interview H. Niekus, 31-05-'11)

Wanneer in de klas onderwerpen worden besproken, zoals bijvoorbeeld over Geert Wilders, is het in de klas duidelijk merkbaar dat sommige kinderen in conflict komen met de negatieve verhalen over allochtonen die ze horen van hun ouders en hun allochtone klasgenootjes die ze toch wel aardig vinden. De juf merkt dat deze kinderen tijdens gesprekken over dergelijke onderwerpen wel stiller worden. Toch laten de autochtone kinderen zich in het algemeen niet negatief uit tegenover hun allochtone klasgenootjes. Vermoedelijk denken de kinderen wel negatief over allochtonen in het algemeen (als ze dat van thuis meekrijgen), maar zien ze hun klasgenootjes toch als uitzonderingen. Hun klasgenoten kennen ze immers al een aantal jaren en met hen hebben ze een band opgebouwd. (Interview N. Theunissen, 17-05-'11)

Sfeer en regels op school

De tweede factor welke invloed heeft op het gedrag van kinderen op school zijn de sfeer en de regels op de school zelf. Dit wordt met name bepaald door de grenzen waarbinnen kinderen zich moeten gedragen en de manier waarop de leerlingen en leerkrachten met elkaar omgaan. In de interviews en observaties is hier veel aandacht naar uitgegaan.

Beide scholen geven aan dat ze het belangrijk vinden dat de kinderen op tijd op school zijn, afspraken worden nagekomen en dat er een duidelijke structuur is in de schooldagen. Opvallend is dat op alle geobserveerde dagen één of meerdere kinderen te laat kwamen. Hiervan werd weinig tot niets van gezegd werd door de leerkrachten, terwijl er in de interviews werd aangegeven dat op tijd komen erg belangrijk wordt gevonden.

De Ireneschool is een protestant christelijke school en de J.F. Kennedyschool is Rooms Katholiek. De directeurs geven aan hier in de praktijk niet heel veel mee te doen, omdat er veel kinderen met andere levensovertuigingen op de scholen zitten. De scholen willen voor alle kinderen openstaan en bieden in de school en tijdens de lessen veel ruimte om verschillen en overeenkomsten tussen verschillende religies bespreekbaar te maken. Hierdoor zullen de kinderen ook leren dat er verschillen zijn, dat die er ook mogen zijn en dat het niet uitmaakt welke levensovertuiging je hebt. De open houding van de scholen zal de kinderen helpen om hun blik op te wereld te vergroten en zich leren in te leven in anderen.

Ook wordt op beide scholen geprobeerd rekening te houden met verschillende levensovertuigingen en gewoontes. Soms zorgt dit voor wrijving bij de ouders, maar meestal is het geen probleem. Bij de vieringen van Kerst en Pasen wordt er rekening gehouden met de ouders en kinderen die niet christelijk zijn. Er wordt bijvoorbeeld niet gebeden, geen Bijbelteksten gelezen of 'zware' liederen gezongen. Dit zorgt ervoor dat de vieringen in de school door alle ouders en leerlingen bijgewoond kunnen worden. De vraag is in hoeverre een christelijke school dergelijke zaken kan 'versoepelen' zonder echt de christelijke identiteit van de school te verliezen. (Interview H. v. Holland, 12-05-'11) (Interview H. Niekus, 31-05-'11)

Op de J.F. Kennedyschool wordt gewerkt met methode 'De Vreedzame School'. In deze methode leren de kinderen hoe ze op een goede manier met elkaar om moeten gaan en conflicten kunnen oplossen. Mediatoren uit groep 7 zijn er in de pauze om ruzies bij andere kinderen uit te praten. Op

deze manier leren kinderen zelf hoe ze met conflicten moeten omgaan of ze kunnen voorkomen. Daarnaast leren de mediators ook hoe ze anderen hierbij kunnen helpen, ongeacht welke kinderen er ruzie hebben en waarom. (*Interview H. Niekus, 31-05-'11*) (*Interview S. v/d Vegt, 25-05-'11*)

Op de Ireneschool wordt gewerkt met de PAD methode. Dit staat voor 'Programma Alternatieve Denkstrategieën', waarbij het positief denken belangrijk is en kinderen verschillende emoties leren herkennen en uiten. Vrijwel iedere dag wordt er in de klas dan ook gevraagd naar de emoties van de kinderen. Kinderen leren door deze methode dingen op een positieve manier te bekijken en te benaderen. Dit zal dan ook een positief effect hebben op de manier waarop kinderen met elkaar omgaan. Door emoties te bespreken leren kinderen over hun eigen emoties, maar zien ze ook wat bepaalde situaties doen met de kinderen uit hun klas. Wel is de houding van de leerkracht hierbij erg belangrijk. In een geobserveerde situatie werden de emoties van kinderen besproken. Een meisje gaf aan dat ze boos was en vertelde waarom ze dat was. De leerkracht reageerde hierop door (op een afkeurende manier) te zeggen dat ze niet begreep waarom dat meisje hier boos om was. Hierdoor zei het meisje niet veel meer en nam een gesloten lichaamshouding aan. (*Observaties, 19-05-'11*) Dit laat zien dat de houding van de leerkracht ook medebepalend is voor de sfeer op school. Deze zal altijd invloed hebben op het gedrag van kinderen.

Kinderen onderling

De derde factor zijn de kinderen zelf. Kinderen bepalen onderling welk gedrag gewenst is. Onderling maken ze ongeschreven regels, welke van invloed zijn op de omgang met elkaar in de klas of in vriendengroepjes. Kinderen vormen met elkaar een bepaalde rangorde waarbinnen (wederzijdse) acceptatie en aanzien wordt bepaald. "Een kind behoort tot een bepaald (*peer*)groepje omdat de anderen hem daarin accepteren. De leider van die groep is degene die het meeste gezag, aanzien of autoriteit afdwingt, die status heeft. Dat kunnen heel positief sterke kinderen zijn, maar het kunnen ook negatief sterke kinderen zijn." (*Sloot, 2005, p.111*)

Eén van de leerkrachten geeft hier een voorbeeld van. "Sommige kinderen zijn heel uitbundig en dat vinden anderen vervelend. En je hebt kinderen die zijn heel uitbundig en dat vinden anderen prachtig. Dat ligt er maar net aan wat er van het kind geaccepteerd wordt." (*Interview S. v/d Vegt, 25-05-'11*) Hoeveel aanzien of autoriteit een kind heeft, heeft waarschijnlijk mede te maken met de ongeschreven regels of tot welke *peer*groep een kind behoort.

Op de J.F. Kennedyschool werden er 6 gemengde groepjes gemaakt van de kinderen uit groep 3 en 4 om een dansje in te studeren. Opvallend was dat in alle groepjes één of twee kinderen uit groep 4 de leiding namen over wat er moest gebeuren en op welke manier ze dit zouden gaan doen. Zij riepen het hardst, kwamen met ideeën en namen de leiding. Hier lijkt de leeftijd dus ook een belangrijke rol te spelen bij het maken van ongeschreven regels. De kinderen uit groep 4, die de leiding namen over hun groepje, waren zowel allochtone als autochtone kinderen. Daarbij vonden we het opvallend dat de allochtone kinderen iets dominanter leken dan de autochtone kinderen. De autochtone kinderen leken iets minder autoriteit af te dwingen bij de andere kinderen uit hun groepje. (*Observaties 23-05-'11 t/m 26-05-'11*)

De leerkracht van de Ireneschool geeft aan dat je er op deze school bij hoort als je een grote mond hebt. Je moet zelf je plekje veroveren door hard te schreeuwen. Wij zien in deze groep dan ook dat de kinderen die vrij stil zijn minder aanzien hebben en zeker niet behoren tot de populaire kinderen. Dit betekent overigens niet dat ze gepest of buitengesloten worden. (*Interview N. Theunissen, 17-15-'11*) Dit is een voorbeeld van een ongeschreven regel tussen kinderen onderling. Door een grote mond te hebben ontstaat er aanzien en acceptatie. Echter zal dat niet op iedere school of in iedere groep zo zijn. Waar je binnen de ene groep moet schreeuwen om erbij te horen, zul je in een andere groep er buiten vallen. Het is maar net wat de ongeschreven regels zijn en wat tot aanzien leidt.

Volgens een van de leerkrachten zitten autochtone kinderen vaker op een club of teamsport. Tijdens de observaties is niet gezien dat dit invloed heeft op omgang met elkaar. Toch is het voor te stellen dat het wel wat doet met het zelfbeeld van het kind en het beeld wat zij van anderen hebben. Wanneer er op het plein gevoetbald wordt, zullen de kinderen die op voetbal zitten op dat moment waarschijnlijk meer aanzien hebben of hoger in de rangorde staan dan de kinderen die niet op voetbal zitten.

In de groepen is te zien welke kinderen populair zijn en welke kinderen niet. Hierin zijn nauwelijks verschillen zichtbaar als het gaat om allochtone of autochtone kinderen. Toch lijken de autochtonen in een kleine meerderheid als het gaat om populaire kinderen. Echter lijken de kinderen geen bewust verschil te maken tussen allochtone of autochtone kinderen. Het karakter of

het gedrag van de kinderen lijkt in deze groepen een grotere rol te spelen bij het bepalen van de rangorde in de groep.

6.2.2. Gedragingen van kinderen aan de hand van observaties

6.2.2.1. Omgang vlak voor en na schooltijd

Uit de gedane observaties komt naar voren dat kinderen, zowel autochtoon als allochtoon, elkaar vlak voor en na schooltijd opzoeken op het schoolplein. Soms spelen ze met elkaar, maar vaak staan ze in groepjes met elkaar te praten of te dansen totdat ze naar binnen kunnen. Op de Ireneschool worden sommige kinderen al vroeg gebracht door hun ouders. Zodra de kinderen op het schoolplein komen, zoeken ze iemand op, meestal iemand uit de klas, om mee te spelen of te praten. Veel ouders van de Ireneschool nemen bij aankomst op het schoolplein afscheid van hun kind en gaan weg, anderen blijven nog even bij het hek en praten met de andere ouders. Op de Ireneschool hebben de allochtone en autochtone ouders nauwelijks contact met elkaar op het plein. De autochtone ouders staan bij elkaar in een groep. Als de kinderen binnenkomen in de klas gebeuren er verschillende dingen. Sommige kinderen lopen even naar de juf om haar gedag te zeggen of wat te vertellen. Sommige kinderen gaan op hun plek zitten. Anderen zoeken elkaar op in het lokaal en praten met elkaar over allerlei onderwerpen. Op een van de dagen zegt een allochtoon meisje tegen een autochtone klasgenoot dat ze niet gelooft dat een autochtoon meisje uit haar klas ziek was. Zij denkt dat ze spijbelt. De autochtone klasgenoot reageert niet. Als de juf zegt dat ze gaan beginnen, gaan alle kinderen op hun plek zitten en begint de juf de dag. (*Observaties, 16-05-'11 t/m 19-05*)

Als de kinderen van de J.F. Kennedyschool door hun ouders gebracht worden, blijven de ouders op het schoolplein staan wachten tot zij met de kinderen naar binnen mogen. Sommige ouders staan samen met hun kind(eren) te wachten en anderen staan in groepjes te praten. Sommige groepjes zijn gemengd, anderen niet. Zo staan er drie moeders met elkaar te praten, één allochtone moeder en twee autochtone moeders. Ergens anders zitten 4 Nederlandse moeders met elkaar op een bankje te praten. Er zijn ook ouders die alleen op het schoolplein staan te wachten met hun kind(eren). De meeste kinderen blijven bij hun ouders staan. Als de bel gaat, gaan de kinderen met hun ouders naar de klas. Wat opvalt is dat vooral autochtone ouders mee de klas in komen. De allochtone ouders blijven meer bij de drempel van het klaslokaal staan, of nemen afscheid in de gang. In de klas praten de ouders met hun kind, de leerkracht of met andere ouders. In de klas praten zowel allochtone als autochtone ouders met elkaar. Het lijkt zo te zijn dat de autochtone ouders elkaar beter kennen. Ook lijken de allochtone ouders een groepje te vormen, dat elkaar beter kent. Dit maken wij op uit de gespreksonderwerpen en de manier waarop de gesprekken verlopen. De kinderen zitten veelal op een plaats en praten met hun vader/moeder of kinderen uit hun groepje.

Als de school uitgaat en de kinderen naar buiten gaan, staan de kinderen van de Ireneschool vaak nog even met elkaar te praten of te spelen voordat ze naar hun fiets lopen of naar hun ouders die bij het hek staan te wachten. Hier is weinig verschil zichtbaar tussen allochtone en autochtone kinderen.

De kinderen van J.F. Kennedyschool worden op het plein opgewacht door hun ouders. Als de kinderen naar buiten gaan lopen of rennen ze naar hun ouders toe. Sommige kinderen zoeken elkaar daarna nog even op voordat ze echt naar huis. Ouders staan soms in gemengde groepjes te praten. Ook zijn er ouders die alleen op het plein staan, zowel allochtoon als autochtoon. Wat opvalt is dat de meer traditioneel geklede ouders (hoofddoek, lange wijde kleding) vooral elkaar opzoeken en weinig tot geen contact leggen met anderen. De allochtone ouders die er iets meer westers uitzien (geen hoofddoek, westerse kleding) hebben meer contact met autochtone ouders. (*Observaties, 24-05-'11 t/m 26-05-'11*)

6.2.2.2. Omgang in de pauze

Eten en drinken in de pauze

Als de kinderen hun eten en drinken opeten en drinken in de pauze, praten ze met name met de kinderen bij wie ze in het groepje zitten. De groepjes zijn gemengd en de kinderen praten met zowel allochtone als autochtone kinderen. De kinderen op de Ireneschool kijken ondertussen het Jeugdjournaal en gaan daarna naar buiten. (*Observaties, 16-05-'11 t/m 19-05-'11*)

De kinderen van de J.F. Kennedyschool eten eerst 5 minuten in stilte en mogen daarna met elkaar praten. Soms mag er een kind voor in de klas een stukje voorlezen. Als het kind klaar is met voorlezen krijgt hij/zij applaus van alle kinderen uit de klas.

Daarna mogen de kinderen iets voor zichzelf doen. De meeste kinderen gaan tekenen, soms bij een ander kind aan het tafeltje. Hierbij zoeken allochtone- en autochtone kinderen elkaar op. Soms zijn het vriendjes en vriendinnetje die elkaar opzoeken of juist kinderen die bij elkaar in de buurt zitten in het klaslokaal. De kinderen tonen interesse in elkaar. Ze willen weten wat de ander aan het doen is en wat een ander kind vindt van iets wat hij/zij gemaakt heeft, zoals een tekening. We zien hierin geen verschil tussen allochtone en autochtone kinderen. Beiden nemen initiatief om contact met de ander te maken. De kinderen lenen af en toe ook spullen uit aan de ander, zoals een puntenslijper of stiften. Hierin zijn de kinderen vrijgevig. (*Observaties, 23-05-'11 t/m 26-05-'11*)

Buitenspelen

Tijdens het buitenspelen spelen de kinderen van de Ireneschool veel met kinderen uit hun eigen klas, maar ook met de kinderen uit groep 7 en 8.

Als zij een spel doen, zoals buskruit of voetballen, spelen er vaak meerdere klassen samen. Hierbij zien we dat zowel allochtone en autochtone kinderen mee doen. Wanneer kinderen een bepaald spel doen Het lijkt niet veel uit te maken wie er mee doet. Als er een groepje kinderen ergens zit te praten, lijken het overwegend allochtone of autochtone kinderen te zijn. Wij denken dat dit komt omdat kinderen in hun omgang met elkaar meer voorkeur hebben voor kinderen die op hen lijken. (Zie ook hoofdstuk 6.1) Maar daarnaast zie je bij spellen dat afkomst geen rol lijkt te spelen. Wij merken op dat de kinderen op deze school elkaar goed kennen. De school is klein waardoor wij verwachten dat de kinderen ook meer op elkaar aangewezen zijn. Het lijkt er daarnaast op dat kinderen met dezelfde interesses elkaar opzoeken. Als kinderen bijv. van voetballen houden, dan zoeken ze elkaar op. Het maakt niet uit in welke klas ze zitten of dat de kinderen van allochtone of autochtone afkomst zijn. (*Observaties, 16-05-'11 t/m 19-05-'11*) Dit gedrag komt overeen met wat terug te lezen is in hoofdstuk 5.1; kinderen die dezelfde interesses hebben, zoeken elkaar op. Het valt ons op dat jongens en meisjes elkaar bijna niet opzoeken. Het past bij de leeftijd dat jongens en meisje nauwelijks meer met kinderen van het andere geslacht spelen.

Uit het interview met de leerkracht komt naar voren dat op de Ireneschool een straat- en vechtcultuur heerst. Kinderen met een grote mond hebben meer status. Dit is terug te zien in de manier waarop de kinderen met elkaar omgaan. (*Interview N. Theunissen, 17-05-'11*) In de pauze oefenen een aantal meisjes uit de klas een dansje voor de auditie van 'Idols' op school. Bij het oefenen willen meerdere meisjes de leiding nemen. De meisjes verheffen hun stem om gehoord te worden. Het lijkt erop dat ze het moeilijk vinden om naar elkaar te luisteren, doordat ze door elkaar blijven praten. Ze willen allemaal dat het dansje gaat op de manier waarop zij dat bedacht hadden. De meisjes die de leiding nemen, roepen het hardst en proberen de kinderen die zich meer op de achtergrond houden te overtuigen van hun mening.

De kinderen zijn ook erg druk met het maken van groepjes voor het schoolreisje. Het lijkt erop dat zij ervan verzekerd willen zijn dat ze straks niet alleen lopen. Ook hier proberen de 'leiders' de kinderen die minder van zich laten horen, te overtuigen van hun mening. Sommige kinderen lijken overrompeld door de manier waarop de leidinggevende figuren hen benaderen. Ze lijken het lastig te vinden om weerstand te bieden en geven de leidinggevende figuren een ontwijkend antwoord. De leiders komen steeds weer terug bij deze kinderen om hen te overtuigen. Het lijkt erop dat ze zoveel mogelijk "volgelingen" willen verzamelen. De kinderen die schreeuwen en van zichzelf laten horen, lijken de meeste status te hebben in deze klas. Wij zien hierin geen verschil tussen allochtone- en autochtone kinderen. (*Observaties, 16-05-'11*) De leerkracht uit de groep heeft dit ook aangegeven: "Als kinderen een grote mond hebben, dan horen ze erbij. Je moet hier echt zelf je plekje veroveren en je verovert hem wel door hard te schreeuwen". (*Interview N. Theunissen, 17-05-'11*) Het lijkt erop dat allochtone kinderen het iets meer voor het zeggen hebben in de klas dan de autochtone kinderen.

Op de J.F. Kennedyschool hebben de kinderen uit groep 1 t/m 4 tegelijkertijd pauze. We zien dat de kinderen uit groep 4 vooral met hun klasgenoten spelen. Daarbij is duidelijk te zien dat meisje voornamelijk met meisjes spelen en jongens met jongens. Achtergrond lijkt hierbij geen rol te spelen. Wanneer er gevoetbald wordt of er kinderen op het klimrek spelen, spelen de kinderen uit groep 4 ook met kinderen uit andere klassen. Bij het voetballen spelen verschillende leeftijden en etniciteiten door elkaar. Dit lijkt goed te gaan en de kinderen hebben plezier in het spel. Wij zagen dit ook terug bij de Ireneschool. Interesse weegt blijkbaar zwaarder dan leeftijd of etniciteit. Wel hebben we gezien dat de kinderen die ouder zijn meestal de leiding nemen bij deze spellen. De jongere kinderen volgen hen.

Op het klimrek zie je soms dat een paar allochtone kinderen uit verschillende klassen elkaar opzoeken. Wij denken dat kinderen die elkaar goed kennen elkaar dan opzoeken. Het lijkt ons dan ook geen vreemd gegeven dat sommige allochtone kinderen elkaar goed kennen.

Zoals eerder genoemd werkt de J.F. Kennedyschool met mediators. Het is de bedoeling dat de kinderen de mediators inschakelen zodra ze een conflict hebben. Wij vonden het opvallend dat de kinderen ook daadwerkelijk een mediator opzoeken, als zij ruzie o.i.d. hebben. Ook de kleuters, die op een apart kleuterplein spelen, zoeken de mediators op het grote plein op als zij ruzie hebben. (*Observaties 23-05-'11 t/m 26-05-'11*)

6.2.2.3. Omgang tijdens het werken in de klas

Contact met andere kinderen uit de klas

Als de leerkracht uitleg geeft aan de hele klas letten de kinderen op beide scholen over het algemeen goed op. Soms is een enkel kind stil met iets anders bezig. Er is geen verschil zichtbaar tussen het gedrag van allochtone en autochtone kinderen.

Als de kinderen werken, praten ze af en toe met de kinderen die bij hun in het groepje zitten. De kinderen zoeken binnen hun groepje contact met zowel allochtone als autochtone kinderen en beiden nemen hierin initiatief. Tijdens het werken wordt dit contact voornamelijk gezocht om met elkaar te overleggen of om uitleg te vragen over de opdracht. Soms gaat het over andere onderwerpen die niet met school te maken hebben. Als er door een van de kinderen uitleg wordt gevraagd aan een ander kind wordt er op beide scholen vrijwel altijd geholpen. (*Observaties 17-05-'11 & 23-05-'11*) Tijdens het werken gebeurt het op de Ireneschool soms dat kinderen naar iemand uit een ander groepje lopen om daar om uitleg te vragen of om een praatje te maken. Deze gesprekken gaan met enige regelmaat over onderwerpen die niet direct met de les te maken hebben. Bijvoorbeeld over een optreden van 'Idols', welke groepjes er gemaakt moeten worden met de schoolreis etc. Zowel allochtone als autochtone kinderen laten dit gedrag zien. Als kinderen door de klas lopen zoeken zij meestal hun vriendje(s) of vriendinnetje(s) op. (*Observaties 16-05-'11 & 17-05-'11*) Op de J.F. Kennedyschool lopen de kinderen tijdens het werken veel minder naar kinderen uit een ander groepje. Als dit tijdens het werken tocht gebeurt gaat het meestal om de vraag iets van de ander te mogen lenen. Uitleg vragen zij alleen aan kinderen uit hun eigen groepje of aan de juf. Tijdens vrije momenten zoals tijdens het eten of tijdens het tekenen zoeken kinderen elkaar wel op in het lokaal, om een praatje te maken. (*Observaties 23-05-'11*) Als de kinderen klaar zijn met werken, pakken zij hun tekenschriftje of lezen een boek. De kinderen proberen tijdens deze 'vrije momenten' af en toe contact te zoeken met elkaar door zachtjes met elkaar te fluisteren of naar elkaar te seinen, maar als de juf zegt dat ze stil moeten zijn, dan luisteren zij naar haar. Er is hierin geen verschil zichtbaar tussen allochtone en autochtone kinderen. (*Observaties 24-05-'11*)

Binnen de groepjes in de klassen lijken de kinderen op een vriendelijke manier met elkaar om te gaan. Zowel allochtone als autochtone kinderen praten met elkaar. Slechts bij één groepje, op een van de scholen, is er duidelijk minder contact met de allochtone en autochtone kinderen. Mogelijk komt dit om de twee allochtone kinderen vriendinnen van elkaar zijn en niet echt een klik te lijken hebben met de allochtone kinderen in hun groepje.

Zoals eerder genoemd lopen de kinderen zo nu en dan door de klas om aan een ander kind te vragen of ze iets mogen lenen, zoals een puntenslijper, of een pen. Meestal worden de spullen ook daadwerkelijk aan de ander uitgeleend. Dat er spullen van elkaar worden geleend gebeurt vooral op de J.F. Kennedyschool. Op de Ireneschool worden nauwelijks spullen van elkaar geleend. Dit zou te

maken kunnen hebben met de (ongeschreven) regels of de sfeer op school. Een van de factoren die het gedrag van kinderen bepaald op school. (Sloot, 2005, p.111) (*observaties 16-05-'11*)

Onderstaande tekst zal een aantal praktijkvoorbeelden illustreren welke een beeld geven van de omgang tussen kinderen van verschillende culturele achtergronden, tijdens het werken in de klas.

- Een autochtoon kind loopt naar ander autochtoon kind (die aan de andere kant van de klas zit) en gaat met hem staan praten. Even later loopt hij terug naar zijn plek en praat, terwijl hij naar zijn plaats loopt, verder met de jongen.
- Drie autochtone kinderen seinen naar elkaar door het klas lokaal, ze lachen en tekenen poppetjes op hun vingers. Een allochtone jongen kijkt toe en lacht.
- De kinderen werken stil in de klas, een allochtone jongen kijkt in het schrift van een Nederlands meisje waarop het meisje reageert; “je mag niet bij mij kijken” en haar hand voor haar schrift houdt.

Opvallend of minder opvallend gedrag

Uit de observaties die gedaan zijn, kan opgemaakt worden dat wanneer autochtone kinderen iets doen wat niet de bedoeling is, zoals niet werken aan het vak/ de opdracht die de leerkracht gegeven heeft, dit meer opvallend/openlijk gebeurt dan wanneer allochtone kinderen niet doen wat ze moeten doen. Zo lijken de autochtone kinderen meer door de klas te lopen, met elkaar te praten, andere kinderen te roepen (ook al zitten ze aan de andere kant van het klaslokaal), etc. Allochtone kinderen doen dingen minder opvallend, zo lijkt het. Zij gaan tekenen, werken nog door als de juf zegt te moeten stoppen, spelen aan hun tafel met hun pen of gaan stil aan de vensterbank werken in plaats van achter de tafel. Dit verschil is met name zichtbaar op de Ireneschool. (*Observatie 16-05-'11*) Er zullen nog een aantal voorbeelden genoemd worden, om de manier van omgang tijdens het werken in de klas te illustreren.

- Twee allochtone meisjes werken aan de instructietafel. Zodra de juf bij hen wegloopt, praten zij op geïrriteerde toon met elkaar; ze hebben een meningsverschil. Telkens als de juf weer hun richting op loopt, gaan de meisjes weer snel aan het werk en zijn stil. Als de juf weer weg loopt praten de meisjes weer verder. De juf lijkt niets door te hebben. (*Observatie 17-05-'11*)
- De helft van de groep krijgt instructie aan de instructietafel voor in de klas. De meeste kinderen zitten al aan de tafel. Een autochtoon en allochtoon meisje komen iets later en kunnen niet meer bij de tafel zitten. De juf zegt tegen de andere kinderen dat zij plek moeten maken voor de twee meisjes. Het autochtone meisje blijft staan tot de kinderen opzij zijn geschoven voor haar en gaat zitten. Voor het allochtone meisje schuiven de kinderen niet opzij. Zij zet haar stoel iets achter die van de andere kinderen en gaat daar zitten. De juf gaat verder met de uitleg.

Het is opmerkelijk dat voor het ene kind plaats gemaakt wordt en voor het andere kind niet. Beide meisjes zijn geen opvallende of populaire kinderen. Het allochtone meisje lijkt te accepteren dat zij niet in de kring kan zitten en op de ‘tweede rang’ moet zitten terwijl alle andere kinderen wel aan de tafel zitten. Het lijkt de andere kinderen niet op te vallen dat dit meisje buiten de kring zit. (*Observatie 17-05-'11*) Een soortgelijke situatie doet zich nog een keer voor.

- De kinderen uit groep 5 krijgen een ochtend les in een ander lokaal. De kinderen snellen het lokaal in op zoek naar een tafeltje. Er is een tafel te weinig. Een allochtoon meisje, wat vaak stil en onopvallend is in de klas, heeft geen plekje. Ze kijkt om zich heen, stil en onopvallend loopt ze naar de instructietafel, om vervolgens daar maar plaats te nemen. Haar klasgenoten lijken het niet op te merken dat er geen tafel meer voor haar is.

Het lijkt erop dat de twee allochtone meisjes, uit bovengenoemde voorbeelden, erg bescheiden reageren. Zij komen niet voor zichzelf op om een plekje te regelen bij de andere kinderen. Uiteraard zijn er altijd verschillen in de mate waarin kinderen voor zichzelf opkomen.

Deze specifieke reactie, zonder iets te zeggen of steun te zoeken bij klasgenootjes of de leerkracht accepteren dat ze niet bij de rest mogen/kunnen zitten, hebben we bij autochtone kinderen niet gezien. (*Observaties 19-05-'11*)

Houding naar de leerkracht

Vooral autochtone kinderen op de Ireneschool lijken de leerkracht niet altijd even serieus te nemen wanneer zij boos wordt. Als de juf hen een waarschuwing geeft, lopen zij bijvoorbeeld weer lachend terug naar hun plaats. (*Observatie 16-05-'11*)

De leerkracht gaf in een interview aan dat dit volgens haar komt, omdat de kinderen thuis gewend zijn om te schoppen en te slaan. Wanneer zij dan alleen boos wordt, maakt dat weinig indruk op de kinderen (*Interview N. Theunissen, 10-05-'11*)

Krijgen van instructies

Wanneer de leerkracht instructies geeft aan de instructietafel doen de ene keer de allochtone kinderen actiever mee en de andere keer de autochtone kinderen. Een exacte reden hiervoor is moeilijk te geven. Het is zeer waarschijnlijk dat het ene kind meer plezier heeft in bepaalde vakken dan een ander kind. Dit zal de houding van de kinderen beïnvloeden.

Contact zoeken klasgenoten

Allochtone en autochtone kinderen zoeken elkaar bij beide scholen op in de klas. Soms omdat ze vrienden van elkaar zijn of omdat ze iets aan de ander willen laten zien of zeggen. Zo loopt een allochtoon meisje twee keer naar een autochtoon meisje toe om het bloed op haar teen te laten zien. De autochtone meisjes kijken even, zeggen kort iets en gaan weer verder met waar ze mee bezig waren. Of het voorbeeld van een autochtoon meisje dat ziet dat een allochtoon meisje iets doet wat ze niet moet doen. Ze loopt naar haar toe en zegt op geïrriteerde toon "Je moet eerst aardrijkskunde maken!" "Maar ik heb geen boek." "Dan moet je die van ... pakken!", waarop het allochtone meisje het boek van haar klasgenoot wil pakken. De kinderen zoeken elkaar dus op om verschillende redenen en reageren verschillend op elkaar. Hoe de kinderen op elkaar reageren heeft mogelijk ook veel te maken met het karakter van de kinderen. (*Observatie 17-05-'11*)

Elkaar helpen

In de klas van Ireneschool legt een autochtone jongen vaak de lestaken uit aan andere kinderen, die het nog niet snappen na de uitleg van de juf. Uit onderstaand voorbeeld blijkt dat hij zowel allochtone als autochtone kinderen graag helpt bij wat ze moeten doen. Dit doet hij met veel geduld. Meestal komen de kinderen naar hem toe, soms neemt hij ook zelf het initiatief om iemand te helpen.

Een autochtoon meisje roept door de klas tegen de autochtone jongen dat ze iets niet snapt. Ze loopt naar hem toe. Hij legt de sommen uit en gaat zelf weer aan het werk.

Even later vraagt een allochtoon meisje om uitleg aan hem; hij legt het weer uit. Vervolgens komt een autochtone jongen naar hem toe en vraagt om uitleg. Weer legt de autochtone jongen het uit. Het autochtone meisje wat eerder was geweest, komt weer om uitleg vragen. Met veel geduld legt de jongen het opnieuw uit. Als even later een allochtoon meisje een woord niet weet en het op wil zoeken in een woordenboek zegt de autochtone jongen (die naast haar zit) "wat moet je hebben? Wacht ik zoek het wel op!" Hij laat zijn eigen werk liggen en zoekt het woord voor het meisje op. Zij bedankt hem. (*Observaties 17-05-'11*)

Ook op de J.F. Kennedyschool zijn de kinderen over het algemeen erg vriendelijk en behulpzaam naar elkaar. Zo mogen een aantal kinderen veters gaan strikken voor hun veterdiploma. Dit wordt gedaan bij de schoen van een autochtone klasgenoot. Een autochtoon meisje strikt haar veters, waarop de autochtone jongen reageert "Jij, kan het goed zeg." Een allochtone jongen probeert het ook, hij is zichtbaar zenuwachtig en het lukt hem niet. De autochtone jongen blijft hem vriendelijk aankijken. Een ander meisje zegt tegen de jongen "Goed geprobeerd!" (*Observaties 23-05-'11*)

Maken van negatieve opmerkingen

Behalve behulpzaamheid zien we ook andere situaties terug in de klas. Een allochtone jongen komt bijvoorbeeld naast een autochtoon meisje op de bank zitten. Het meisje roept "iell", staat snel op en gaat ergens anders zitten. De allochtone jongen reageert er niet op. (*Observatie 19-05-'11*) Of een autochtoon meisje dat een autochtoon meisje naast haar aanstoot. Ze wijst naar een autochtoon meisje, en zegt zachtjes iets onaardigs over haar. De twee meisjes lachen samen. (*Observaties 19-05-'11*)

In een andere situatie trekt een autochtoon meisjes (A.) de aandacht van een allochtoon meisje (B.). Met een schuin oog kijkt zij (A.) naar een ander allochtoon meisje (C.) dat naast haar zit. De meisjes (A. en B.) glimlachen naar elkaar. Daarna zegt het autochtone meisje tegen het allochtone meisje dat naast haar zit. "Iel, jij hebt zwart haar. Je lijkt wel een beetje op zwarte piet, toch?" Het allochtone meisje zegt niets terug. (*Observatie 16-05-'11*) In de situatie die wij hebben gezien, lijken met name de autochtone kinderen initiatief te nemen om iets negatiefs te zeggen over andere kinderen, wat zowel over allochtone als autochtone kinderen gaat. In een deel van de

gevallen gaat het op een roddelachtige manier, dus met anderen praten en lachen om iemand anders. Volgens de directeur van de Ireneschool past het roddelen ook bij de cultuur, die in de wijk van deze school heerst.

In de groepen is er ook ruimte voor grapjes. Een autochtone jongen zegt tegen een allochtoon meisje: “iell”, ik wil niet naast jou zitten. Jij bent voor Ajax!” Beide kinderen lachen. (*Observatie 23-05-'11*)

Les met de halve groep

Eén dagdeel zijn de observaties op de Ireneschool uitgevoerd in groep 5 in plaats van in de hele klas, namelijk groep 5/6. Groep 5 krijgt dit dagdeel les van een andere leerkracht.

Opvallend is dat sommige kinderen actiever mee doen in de klas, zij steken vaker en enthousiast hun vinger op als er iets gevraagd wordt, terwijl ze dit in hun complete klas minder doen. Hier is geen verschil in op te merken tussen allochtone of autochtone kinderen.

Mogelijk heeft het te maken met een stukje veiligheid, wat door de kinderen meer ervaren wordt wanneer ze in een kleinere groep zijn en het ook rustiger is in de groep. Als de kinderen in tweetallen samenwerken, praten ze zachtjes met elkaar. De tweetallen zijn soms gemengd en soms niet. Als de kinderen later zelf tweetallen mogen maken, bestaan deze in tweederde van de gevallen uit kinderen die, net als zij, ook allochtoon of allochtoon zijn. Sommige kinderen hebben elkaar gekozen, omdat zij vrienden zijn met elkaar; anderen niet.

Als groep 5 in twee teams wordt verdeeld om samen te werken, neemt een allochtone jongen de leiding in een van de groepjes. Als een ander kind probeert de leiding over te nemen, geeft hij direct aan dat *hij* de leiding heeft. Het is opvallend dat hij de leiding zo duidelijk neemt en ook wil nemen. Tijdens een gymles werd namelijk duidelijk dat hij samen met een andere allochtone jongen niets in te brengen had in een groepje dat uit alleen maar jongens bestond. En nu, in dit groepje met alleen meisjes, neemt hij duidelijk het voortouw. Dit geeft ons een duidelijk beeld dat ook de context en de betrokken personen invloed hebben op de status van een kind en zijn/haar gedrag. (*Observaties, 19-05-'11*)

Omgang tijdens het oefenen voor de maandviering

De kinderen van de J.F. Kennedyschool oefenen voor de maandviering, die de week daarop gehouden zal worden. Kinderen uit groep 3 en 4 zijn in groepjes verdeeld. Ieder groepje moet een dansje bedenken, oefenen en uiteindelijk opvoeren. De kinderen moeten dit in hun groepje zelf bedenken en oefenen zonder de hulp van de leerkrachten.

In het ene groepje gaat dit meer georganiseerd dan in het andere groepje. Er volgen nu een aantal voorbeelden:

- De kinderen uit een groepje rennen en schreeuwen door het lokaal. Een allochtoon en een allochtoon meisje uit groep 4 nemen de leiding. Ze staan met hun hand in de lucht en hun vinger voor hun mond (teken dat de leerkracht gebruikt en wat betekent ‘stil zijn’). De andere kinderen worden langzaam steeds stiller. Het allochtoon meisje zegt dat ze een cd-speler nodig hebben. Een paar andere kinderen rennen het lokaal uit en komen terug met een cd-speler. Een leerkracht helpt de kinderen met het kiezen van een nummer. Als gevraagd wordt wie het nummer leuk vinden, steken alle kinderen hun vinger op. Een allochtoon meisje uit groep 3 kijkt naar de andere kinderen en steekt dan ook voorzichtig haar vinger op. Later doet een allochtoon jongen een breakdance move. Een allochtoon meisje staat erbij te kijken. De jongen legt aan het meisje uit hoe ze dat moet doen. Zij doet de jongen vervolgens na. (*Observatie 23-05-'11*)

- In een ander groepje neemt een allochtone jongen (A.) uit groep 4 de leiding. Een andere allochtone jongen (B.) uit groep 4 staat continu naast hem en probeert ook de leiding te nemen. De eerste jongen (A.) gaat naast de cd-speler zitten en roept aanwijzingen naar de andere kinderen. Als (B.) een voorstel heeft, is (A.) het hier niet mee eens. “Nee, de meisjes moeten eerst, die weten nog niets!” (B.) laat het hier bij zitten en gaat op de bank zitten. (A.) zegt tegen de kinderen uit het groepje dat ze op de bank moeten gaan zitten. Dit doen ze. Daarna vertelt hij wat er moet gebeuren: “De meisjes doen (C.; een meisje uit groep 4) na en de jongens mij. Behalve (B.) die mag het een beetje zelf weten.” De kinderen doen wat (A.) zegt.

- In een ander groep heeft een allochtoon meisje uit groep 4 het voor het zeggen. Ze zegt tegen de andere kinderen dat zij haar na moeten dansen. De kinderen volgen haar aanwijzingen op. Als een paar kinderen niet opletten, zet het allochtone meisje de muziek stop en zegt: “Je ziet toch dat ik

de pasjes anders doe?”. Een autochtoon meisje zegt tegen het allochtone meisje: “Of we doen het zo?” en ze doet een paar pasjes voor. Het allochtone meisje zegt: “Goed”. Na een tijdje komt de juf binnen en zegt dat de kinderen moeten opruimen. Als de kinderen beginnen met opruimen zegt het allochtone meisje: “Nee, nog niet. Doorgaan!” De andere kinderen luisteren naar haar en gaan door, tot dat de juf nog een keer zegt dat ze op moeten ruimen. De meeste kinderen vinden dat het allochtone meisje dat in deze groep de leiding neemt goed kan dansen. Mogelijk speelt dit ook mee in het feit dat alle kinderen haar aanwijzingen opvolgen. Dat zij het goed kan, geeft haar in dit geval status. (*Observaties 24-05-‘11*)

Opvallend is dat bij het oefenen in de meeste groepjes de allochtone kinderen de leiding nemen. In de groepjes waar de autochtone kinderen de leiding nemen, gebeurt dit minder op een autoritaire manier en hebben andere kinderen ook meer in te brengen. De rollen zijn hierdoor minder duidelijk. In elk groepje is het iemand uit groep 4 die de leiding neemt. Dit zal te maken hebben met de leeftijd; de oudere kinderen hebben gemakkelijker wat te zeggen over de jongere kinderen dan andersom. Dit lijkt door iedereen geaccepteerd te worden.

6.2.2.4. Omgang tijdens de gym- en zwemles

Gym Ireneschool

De groepsleerkracht en de directeur geven samen de gymles.

De kinderen hebben zich omgekleed en zitten op de bank in de gymzaal. De allochtone en autochtone kinderen zitten door elkaar op de bank. De jongens zitten verspreid tussen de meisjes. De leerkracht deelt de klas in twee groepen. De directeur gaat met de ene helft van de klas kastspringen en de leerkracht gaat korfbalworpen oefenen met de andere helft van de klas. Na een bepaalde tijd wisselen de groepen.

Tijdens de gymles zoeken kinderen elkaar op. Hierbij lijkt de achtergrond van kinderen geen rol te spelen. Een allochtoon meisje laat autochtoon meisje zien dat ze de radslag kan, waarop de autochtone meisjes haar een applaus geven. Een autochtone jongen helpt spontaan twee allochtone meisjes wanneer ze iets zwaars moeten tillen.

Korfbal

Een autochtoon meisje is boos en verdrietig om een persoonlijke situatie. Haar autochtone nichtje blijft naast haar op de bank zitten. Als het meisje huilend naar de kleedkamer loopt, loopt haar nichtje met haar mee.

Tijdens het korfbal zijn er twee groepjes. Groepje 1 bestaat, toevallig, uit autochtone kinderen en groepje 2 uit allochtone kinderen. In groepje 1 staan de kinderen netjes in de rij en maken weinig contact met elkaar. Twee meisjes praten met elkaar en de andere kinderen staan stil in de rij. De kinderen moedigen elkaar niet aan en zoeken geen contact met de kinderen uit het andere groepje. Als drie kinderen uit deze groep stoppen met spelen en aan de kant gaan zitten, lijken de andere twee groepsleden dit niet meteen op te merken. Zij gaan verder met het oefenen van de worp.

De kinderen uit groepje 2 praten en lachen met elkaar als ze in de rij staan. Soms moedigen ze een kind aan dat de bal naar de korf gooit. Deze kinderen zoeken ook geen contact met het groepje naast hen. Ze spelen tot de juf het spel stil legt.

Halverwege de les wisselen de kinderen van het korfbal met de kinderen van het kastspringen. Uit de nieuwe groep kinderen maakt de leerkracht wederom twee groepjes. Groepje 1 bestaat uit twee autochtone jongens, twee autochtone meisjes en een allochtoon meisje. Als de kinderen uit deze groep op elkaar moeten wachten, praten ze met elkaar of kijken om zich heen.

Groepje 2 bestaat uit twee autochtone meisjes, twee allochtone meisjes en een allochtone jongen. De meisjes in dit groepje lachen naar elkaar. Alle kinderen uit het groepje juichen als iemand uit hun team scoort. Hierbij is geen verschil zichtbaar tussen allochtone of autochtone kinderen. De kinderen lijken plezier te hebben in het spel.

Kastspringen

Bij de directeur mogen de kinderen om de beurt over de kast springen. Ondertussen wachten de andere kinderen van de groep op de bank. De twee jongens (allochtoon en autochtoon) zitten naast elkaar. Een allochtoon meisje zit naast haar autochtone vriendin. De andere twee allochtone meisjes uit de groep zitten naast elkaar. De kinderen praten met elkaar als ze op de bank zitten,

met name de vriendinnen die naast elkaar zitten praten met elkaar. Zowel de allochtone vriendinnen als de autochtone vriendinnen.

In de andere groep zitten drie allochtone meisjes en één allochtone jongen, vier autochtone meisjes en twee autochtone jongens. De jongens zitten verspreid tussen de meisjes. En ook de allochtone en autochtone kinderen zitten door elkaar heen. Drie autochtone vriendinnen zitten naast elkaar. De kinderen op de bank praten met elkaar of wachten stil tot ze aan de beurt zijn. Een autochtone jongen mag 3 keer achter elkaar springen, omdat zijn sprong niet helemaal goed gaat. De andere twee jongens en hijzelf moeten hierom lachen. Een allochtoon meisje reageert hier geïrriteerd op. Ook spreekt zij de directeur lachend tegen als hij iets zegt over haar sprong. De directeur wordt boos op haar. Ze loopt met een glimlach terug naar de bank.

Aan het eind van de les mag een autochtone jongen aan de rest van de klas laten zien hoe goed hij over de kast kan springen. Alle kinderen kijken, een allochtoon meisje begint met klappen en een aantal andere kinderen klappt mee.

Trefbal

Tot slot gaat de klas trefbal spelen. De jongens (2 allochtonen en 3 autochtonen) spelen tegen de 14 meisjes. Opvallend is dat de autochtone jongens veel samen spelen. Eén van hen neemt de leiding. De autochtone jongens gooien veel naar elkaar over en overleggen met elkaar. De allochtone jongens doen actief mee en lijken te hopen ook de bal te krijgen van de andere jongens. Toch lijken ze niet helemaal mee te tellen. Behalve wanneer een autochtone en een allochtone jongen af zijn, neemt de autochtone jongen initiatief om met hem samen te werken om weer in het spel te komen. (*Observaties, 17-05-'11*)

Gym J.F. Kennedyschool

De gymles wordt gegeven door twee studenten van de CIOs opleiding.

Er zijn drie verschillende spellen en de klas wordt verdeeld in drie groepen. De groepen rouleren tijdens de gymles.

Matten trefbal

Bij dit spel moeten twee teams tegen elkaar spelen. Ze moeten proberen elkaar af te gooien met de bal en kunnen zich verstoppen achter een mat.

De meester heeft het spel uitgelegd en de eerste groep kinderen zit op de matten te wachten. De kinderen praten met elkaar en de meester zegt dat ze stil moeten zijn. Een allochtone jongen roept "kijk!" en wijst naar de meester "stil!". De jongen geeft een autochtone jongen een stomp op zijn rug. De autochtone jongen en de andere kinderen worden stil.

Als het spel wordt gespeeld, neemt een allochtoon meisje de leiding. Als ze af gegooid wordt, telt dit volgens haar niet. Ze pakt de mat op en blijft in het veld staan. De andere kinderen, zowel van haar eigen groepje als het andere groepje, gaan hier niet op in. Ze laten het meisje haar gang gaan. Als een autochtone jongen een autochtoon meisje afgooit, wordt dat autochtone meisje boos op de jongen. Het autochtone meisje roept dat ze niet af is en rent boos naar de autochtone jongen toe. Ze knijpt en duwt hem. Hij zegt er niets van dat hij geknepen en geduwd wordt. Opvallend is dat hij, toen hij eerder een stomp kreeg van een ander kind, hij hier nauwelijks op reageerde.

Tijdens het spel wordt af en toe vals gespeeld door meerdere kinderen. Als de meester de kinderen hierop aanspreekt, wijst een allochtone jongen naar een andere allochtone jongen, omdat hij vindt dat hij vals speelt. Een autochtone jongen en een allochtoon meisje zijn samen geïrriteerd aan het praten over wie er vals speelde.

In de tweede ronde komt er een nieuwe groep. Drie wat stillere meisjes spelen tegen 3 meer aanwezige kinderen. Als een autochtone jongen vals speelt en hier niet mee op wil houden, roept een autochtoon meisje dat ze het gaat zeggen. Ze blijft echter op haar plaats. Een allochtoon meisje zegt daarop direct "Ik ga het zeggen!" en loopt naar de juf toe. Het lijkt erop dat het allochtone meisje dit doet, omdat ze bij haar groepsgenoten wil horen. Het is een meisje waar de andere kinderen niet graag mee spelen. We hebben al eerder gemerkt dat ze extra lief doet tegen klasgenoten en zegt wat zij willen horen, om er maar bij te horen. Er volgt een moment dat verschillende kinderen uit de groep heen en weer lopen naar de juf. Uiteindelijk moet het allochtone meisje bij de juf blijven zitten; de reden hiervoor is niet duidelijk. De andere kinderen denken dat het meisje straf heeft gekregen.

De derde groep gaat het spel spelen. In het ene team zitten voornamelijk allochtone kinderen, het andere team is gemengd. Alle kinderen zijn fanatiek met het spel bezig. Ze schreeuwen door elkaar en moedigen elkaar aan. In het gemengde groepje spelen de kinderen het spel zonder dat iemand de leiding lijkt te hebben. Wel roepen de kinderen naar elkaar wat ze moeten doen. In het andere team neemt een allochtone jongen de leiding. Hij geeft de andere kinderen aanwijzingen en de kinderen luisteren hier meestal naar. De jongen houdt alles goed in de gaten. Met name de allochtone kinderen nemen de leiding.

Twee autochtone meisjes zitten naast elkaar op de grond. Het ene meisje merkt op: “wij hebben dezelfde schoenen. Kijk, hetzelfde merk”. De meisjes kijken elkaar aan en lachen naar elkaar. In hoofdstuk 5 van dit onderzoek is te lezen dat kinderen van deze leeftijd waarde gaan hechten aan gadgets, merken e.d. In de bovenstaande observatie komt naar voren dat dit in de praktijk ook zo blijkt te zijn. Kinderen zijn bezig met merken en voelen zich verbonden als ze hetzelfde hebben.

Bal spel in de kring

Drie allochtone kinderen en één autochtoon kind reageren enthousiast en uitbundig op elkaar tijdens dit spel. Ze bewegen veel, lachen met elkaar en reageren op wat de anderen zeggen en doen. Eén autochtoon meisje is rustig en komt alleen in beweging om de bal te vangen. Ze neemt geen deel aan de kleine discussies die zich tijdens het spel voordoen (bijv. als er onduidelijkheid is over wie er in het midden mag gaan staan). Wij hebben de andere kinderen geen moeite zien doen om dit meisjes echt bij het spel te betrekken. Een allochtone jongen en een allochtoon meisje hebben even een meningsverschil over wie er in het midden van de kring mag staan. De jongen gaat toch in het midden staan en het meisje accepteert het. Tijdens het spel is ze weer vrolijk.

De allochtone jongen, die bij de mattentrefbal de leiding nam over zijn groepje, staat bij dit spel in het midden van de kring. Hij gooit de bal naar de andere kinderen. Wanneer hij een tijdje in het midden van de kring staat, oppert een allochtoon meisje dat er nu iemand anders mag. De andere kinderen reageren hier niet op. Het allochtone meisje gaat daarna ook verder met het spel. De allochtone jongen geeft het duidelijk aan als er iets gebeurt wat hij niet wil. De andere kinderen luisteren naar hem. De jongen heeft duidelijk status in deze groep. Hij lijkt hier plezier in te hebben en de andere kinderen, zowel allochtoon als autochtoon, lijken het te accepteren.

Kast springen

Een groepje kinderen gaat in de rij staan bij het kast springen. De kinderen staan door elkaar, twee vriendinnen staan achter elkaar. Tijdens de oefening helpt een allochtoon meisje een autochtoon meisje, door haar er op te wijzen dat ze een onderdeel van het kastspringen is vergeten. Drie meisjes (2 allochtonen en 1 autochtoon) praten en lachen met elkaar, terwijl ze in de rij staan. Een van de autochtone meisjes slaat haar armen om de andere twee meisjes heen.

Een autochtoon meisje kan de sprongen op de kast erg goed. Van de meester mag zij het voordoen voor de andere kinderen. De andere kinderen reageren enthousiast op de sprong van het meisje.

(Observaties 26-05-'11)

Zwemles J.F. Kennedyschool

De kinderen staan in de rij om in de bus te stappen. Een allochtoon meisje staat achteraan en kijkt beteuterd. Ze vertelt dat kinderen uit de klas met haar tas gooien en dat niemand haar een hand wil geven. Ze begint te huilen. De andere kinderen lijken hier niet veel om te geven. Ze kijken even om en gaan verder met waar ze mee bezig waren.

Tijdens het zwemmen zitten 7 kinderen uit de klas bij elkaar in een groepje. Van de 7 kinderen is er 1 autochtoon kind. De zwemlerares verdeelt de kinderen in drie groepjes, in ieder groepje zit één jongen. De kinderen moeten zo snel mogelijk heen en weer door het water. Het valt op dat het enthousiasme per groepje verschilt. Een van de groepjes doet wat er gevraagd wordt, maar de kinderen moedigen elkaar niet aan. Het groepje met een allochtoon en autochtoon kind lijken het meest enthousiast. Als de kinderen zien dat een ander groepje bezig is om aan te moedigen, worden de kinderen zelf ook enthousiaster en moedigen zij hun groepsgenoot aan.

De kinderen die winnen lachen naar elkaar. Het groepje dat tweede is geworden reageert erg uitbundig. Een meisje slaat een arm om haar groepsgenootje. Het derde groepje reageert nauwelijks op het feit dat ze laatste zijn geworden.

De groepen verschillen duidelijk in het enthousiasme waarmee ze dit spel hebben gespeeld, in hoe ze elkaar aanmoedigden en reageren op de plek die ze uiteindelijk behalen. Waarschijnlijk hadden sommige kinderen meer plezier in het spel dan anderen.

Tijdens het omkleden in de kleedkamer vertellen twee allochtone meisjes dat een ander allochtoon meisje een “nerd” is. Het meisje waar het over gaat, kijkt teleurgesteld. Als door de observator wordt gezegd dat het niet leuk is om te horen, zegt het allochtone meisje even later tegen de observator “maar zij is ook echt een heel gemeen meisje!” en wijst naar hetzelfde allochtone meisje als daarvoor. De observator zegt tegen het meisje, dat het gemeen is dat ze dat zegt. Het allochtone meisje kijkt de observator met grote ogen aan en zegt niets. (*Observaties 24-05-'11*)

6.2.2.5. Wie kiest wie?

Instructietafel

De kinderen van de Ireneschool krijgen vaak uitleg aan de instructietafel, een grote tafel voor in de klas. We hebben geobserveerd welke kinderen er dan naast elkaar gaan zitten. De autochtone kinderen gaan over het algemeen vaak naast autochtone kinderen zitten en de allochtone kinderen naast allochtone kinderen. Het valt ons op dat de allochtone kinderen vaak naast de juf zitten. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat zij de stof lastig vinden en het liefst zo dicht mogelijk bij de juf zitten om niets te missen van de uitleg. Het valt ons op dat de allochtone kinderen vaker om zich heen kijken of met hun pen spelen als zij uitleg krijgen, met uitzondering van de allochtone kinderen die naast de juf zitten. Als de kinderen uitleg krijgen, praten ze bijna niet met elkaar, maar luisteren naar de uitleg.

De kinderen mogen tijdens het zelfstandig werken ook af en toe aan de instructietafel werken. Uit onze observaties komt naar voren dat de allochtone kinderen vaker gebruik maken van deze gelegenheid dan de autochtone kinderen. De kinderen die aan de instructietafel werken, praten soms zachtjes met elkaar. (*Observaties 16-05-'11 & 17-05-'11*)

Samenwerken

Op het moment dat de kinderen op de Ireneschool zelf mogen kiezen met wie zij samenwerken tijdens de taalles, kiest tweederde van de kinderen voor een maatje die ook allochtoon of allochtoon is, net als zij. (*Observaties 19-05-'11*)

Als een allochtone jongen van de J.F. Kennedyschool voor de klas mag komen om galgje te spelen, geeft hij zowel allochtone als autochtone kinderen de beurt. Hij geeft twee van de zes vrienden die hij op heeft geschreven bij de enquête de beurt. De vrienden die hij heeft ingevuld zijn zowel allochtoon als autochtoon (4 autochtoon/ 2 allochtoon). Van de tien kinderen die een beurt krijgen, zijn acht kinderen allochtoon. Mogelijk zou zijn dat ook meer allochtone kinderen hun vinger op staken. (*Observaties 23-05-'11*)

Als een autochtoon meisje van de Ireneschool kinderen de beurt mag geven om het getal op de getallenlijn te raden, geeft zij alle vier de vrienden, die zij ingevuld heeft op de enquête, de beurt. In totaal geeft zij negen kinderen een beurt. Zes kinderen hiervan zijn allochtoon en drie daarvan autochtoon. (*Observaties 19-05-'11*)

Spelen

De kinderen van beide scholen spelen zowel met kinderen uit hun eigen cultuur als met kinderen die een andere culturele achtergrond hebben. In de pauze hebben we bijvoorbeeld gezien dat kinderen die willen voetballen elkaar opzoeken. Het lijkt erop dat kinderen elkaar tijdens het spelen vooral uitkiezen op basis van gemeenschappelijke interesses en vriendschappen. Bijvoorbeeld bij het voetballen: als allochtone en autochtone kinderen deze interesse delen, dan voetballen ze met elkaar. Het verschil in etniciteit maakt dan niet uit. Opvallend is dat de kinderen uit de bovenbouw (groep 7/8) zich steeds meer bewust worden van verschillen in achtergrond. Bij de bovenbouw is een scheiding te zien in de omgang tussen allochtone en autochtone kinderen. De ‘peergroep’ wordt voor deze leeftijdsgroep steeds belangrijker, evenals erbij horen. Toch zien we ook hier dat kinderen die dezelfde interesse hebben elkaar opzoeken. Ook het voetballen in de bovenbouw ziet er gemengd uit. (*Observatie, 17-05-'11*) (*Observatie, 23-05-'11*)

6.2.2.6. Uitkomsten enquêtevragen

Vriendschappen

- Autochtone meisjes op de J.F. Kennedyschool geven aan de meeste vrienden te hebben in de klas. Gemiddeld noemen zij er 6.1. En dat terwijl de allochtone meisjes de minste vrienden aangeven, namelijk, 3.8. De kinderen hebben vriendschappen met zowel allochtone als autochtone kinderen. De allochtone meisjes (4 in de klas) hebben meer autochtone vrienden. En de autochtone jongens (4 in de klas) hebben meer allochtone vrienden. Waarschijnlijk heeft dit te maken heeft met het aantal allochtone en autochtone kinderen in de klas. Er zijn in deze klas namelijk maar vier allochtone meisjes en vier autochtone jongens. Zij hebben dan ook weinig keus wat betreft allochtone of autochtone vrienden in de klas.

(Enquêtes J.F. Kennedyschool)

Opvallend is dat het aantal vrienden in de klas tussen de scholen erg verschilt. Op de J.F. Kennedyschool is 3.8 vrienden het minste aantal, terwijl op de Ireneschool 3,7 vrienden juist het grootste aantal is. Bij beide aantallen gaat het om de allochtone meisjes. Het gemiddelde aantal vrienden op deze school zijn er 2.9 op de J.F. Kennedyschool is het gemiddelde aantal vrienden 5.2. Het is niet duidelijk wat de reden is voor dit verschil. De leerkracht van de Ireneschool gaf in haar interview aan dat de vriendschappen in de klas niet diepgaand waren. *(Enquêtes Ireneschool)*

Gezien en gehoord worden

- Alle kinderen uit groep 5/6 van de Ireneschool geven aan het naar hun zin te hebben in de klas. Op de J.F. Kennedyschool zijn dit 71% van de kinderen, waarbij de autochtone kinderen in een kleine meerderheid zijn.

- De stelling "Ik hoor erbij in de klas wordt door de kinderen vooral positief beantwoord, zonder duidelijk verschil tussen allochtone en autochtone kinderen. Op de Ireneschool geven zelfs alle kinderen aan dat ze het gevoel hebben erbij te horen in de klas. Een allochtoon meisje verklaard dat zo: "Het gaat niet om je huidskleur, het gaat om hoe je leert." Een Nederlandse meisje zoekt de oorzaak meer bij haar zelf: "Omdat ik één van de aardigste ben."

- Op de Ireneschool hebben alle kinderen, op één autochtoon meisje na, het gevoel dat er door hun klasgenoten wordt geluisterd naar hun mening en naar wat ze willen zeggen. Op de J.F. Kennedyschool is meer dan de helft van de allochtone kinderen het hier mee eens. Van de autochtone kinderen is het iets minder dan de helft.

Dit is een duidelijk verschil wat naar boven komt als je de twee scholen naast elkaar legt. Want ook op de vraag of de kinderen het naar hun zin hebben op school en of ze erbij horen in de klas, zeggen alle kinderen van de Ireneschool dat dit zo is.

- Tweederde van alle kinderen geven aan dat autochtone kinderen anders omgaan met autochtone kinderen dan met kinderen uit een andere cultuur of land. Op de Ireneschool denken allochtone en autochtone kinderen daar hetzelfde over. Op de J.F. Kennedyschool zijn er gemiddeld iets meer autochtone kinderen die dit vinden dan allochtone kinderen.

Wij vinden dat veel kinderen het eens zijn met deze stelling. Het is jammer dat we bij de enquête niet verder hebben kunnen doorvragen naar de reden hiervan. *(Enquêtes J.F. Kennedyschool & Ireneschool)*

Samen spelen en samenwerken

- In totaal speelt een kleine minderheid van alle kinderen, die de enquête hebben ingevuld, het liefst met kinderen die uit dezelfde cultuur of land als zichzelf komen. Hierbij lijken de autochtone kinderen dit iets liever te doen dan de allochtone kinderen. Dit is ook niet heel vreemd als je bedenkt dat er ook minder allochtone kinderen in Nederland zijn dan dat er autochtone kinderen zijn. Daarnaast is het in het leven van autochtone kinderen ook niet altijd vanzelfsprekend om in aanraking te komen met kinderen uit andere culturen of landen.

- 26% van alle kinderen zijn van mening dat ze wel eens niet mee mogen doen omdat ze uit een ander land of cultuur komen dan de andere kinderen. Dit zijn vier autochtone kinderen en zes allochtone kinderen. Opvallend is dat dus niet alleen allochtone kinderen hier wel eens mee te maken hebben. Ook autochtone kinderen geven aan vanwege hun achtergrond soms niet mee te mogen doen met andere kinderen.

Driekwart van de kinderen die "helemaal niet waar" antwoordden op de stelling "Ik speel het liefst met de kinderen uit mijn eigen land of cultuur" geeft ook aan dat het helemaal niet waar is dat zij soms niet mee mogen doen vanwege hun afkomst. En tweederde van de kinderen die juist wel graag

speelt met kinderen uit hun eigen cultuur of land mogen soms niet mee doen met anderen, omdat ze uit een ander land/cultuur komen dan zij.

De kinderen die dus geen voorkeur lijken te hebben voor kinderen uit hun eigen cultuur, lopen er ook minder vaak tegenaan dat zij niet mee mogen doen met kinderen uit een andere cultuur.

- Op beide scholen wordt aangegeven dat kinderen wel eens andere kinderen pesten omdat ze uit een ander land of cultuur komen. Op de Ireneschool zegt 44% dit wel eens te doen. Op de J.F. Kennedyschool is dit 14%, waarbij het opvallend is dat het hier alleen om jongens gaat. Tevens valt het op dat er een behoorlijk verschil is tussen de scholen, namelijk een verschil van 30%. In de klas van de Ireneschool lijkt pesten vanwege achtergrond dus nog wel eens voor te komen. Als er gekeken wordt naar de gegevens die hierboven beschreven zijn, is opvallend dat (vrijwel) alle kinderen uit die klas zich wel gehoord voelen, het naar hun zin hebben en het gevoel hebben erbij te horen in de klas.

Het lijkt niet vanzelfsprekend dat alle kinderen dit vinden als er daadwerkelijk gepest wordt vanwege de achtergrond van kinderen. Toch geven zij dit wel aan in de enquêtes.

De helft van alle kinderen die aangeven wel eens andere kinderen te pesten omdat zij uit een andere cultuur/land komen dan hen zelf, mogen soms niet mee doen met andere kinderen omdat ze zelf uit een andere cultuur/land komen. Van de kinderen die niet de ervaring hebben dat ze vanwege hun afkomst niet mee mogen doen, geeft 79% aan dat ze anderen helemaal niet pesten vanwege hun afkomst.

- Er is een duidelijk verschil zichtbaar tussen autochtone- en allochtone kinderen als het gaat om samenwerken. 77.8% van de autochtone kinderen werkt het liefst samen met kinderen uit hun eigen cultuur, terwijl dit bij de allochtone kinderen 17,6% is. Een groot verschil. Het opvallende hierbij is dat bij het spelen het verschil tussen de allochtone en autochtone kinderen veel kleiner is dan bij het samenwerken. Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat kinderen graag met andere kinderen samenwerken die hetzelfde niveau hebben als zij. (*Interview S. v/d Vegt, 25-05-'11*) Het niveau van allochtone kinderen ligt gemiddeld iets lager, met name door de taalachterstand van deze kinderen. Kinderen die ergens minder goed in zijn, kiezen graag iemand op hetzelfde niveau of iemand die beter is, zodat die persoon hen kan helpen. Dat zou eventueel een reden kunnen zijn voor het feit dat autochtone kinderen graag met kinderen uit hun eigen cultuur of land samenwerken en dat het voor allochtone kinderen minder uitmaakt.

- Als we kijken naar het samenspelen en samenwerken met kinderen uit je eigen cultuur of land valt het op dat 69% van de kinderen zowel bij het samenwerken als het spelen hetzelfde antwoord geven of ze wel of niet voorkeur te hebben voor kinderen uit hun eigen cultuur/land. Bij 30% van de kinderen komen tegenovergestelde antwoorden naar voren. Zij geven aan geen voorkeur te hebben voor kinderen uit de eigen cultuur of achtergrond bij het spelen, maar wel bij het samenwerken, of juist anders om. Hierbij valt het op dat de kinderen die geen voorkeur hebben bij het spelen en wel bij het samenwerken vooral autochtone kinderen zijn. De kinderen die geen voorkeur hebben bij het samenwerken, maar wel het liefst met kinderen uit hun eigen cultuur of land spelen, zijn alleen allochtone kinderen. (*Enquêtes J.F. Kennedyschool & Ireneschool*)

6.2.3. Samenvatting

Het gedrag van kinderen in de klas wordt door verschillende factoren bepaald en beïnvloed. Eén van de factoren is wat kinderen van thuis mee krijgen. Zo krijgen kinderen van thuis normen en waarden mee, maar ook interesses, voorkeuren en vooroordelen. Wat kinderen meekrijgen is erg verschillend per gezin, al zal het ene kind er meer mee doen dan het andere kind.

De tweede factor is de sfeer en de regels op de school zelf. De manier waarop er op school met elkaar wordt omgegaan, wat wel of niet wordt toegestaan, de regels, maar ook de houding van de leerkrachten zijn hiervoor bepalend. Kinderen zullen hun gedrag hierop aanpassen.

De derde factor die invloed heeft op het gedrag van kinderen op school zijn de kinderen zelf. Kinderen bepalen onderling welk gedrag gewenst is. Ze maken ongeschreven regels welke van invloed zijn op de omgang met elkaar. Wederzijdse acceptatie en aanzien worden bepaald door de rangorde in de groep. Deze rangorde kan bepaald worden door het karakter van de kinderen, of de kinderen op een sport zitten, hoe de kinderen eruit zien, of waar ze goed in zijn, etc.

Door middel van observaties is een beeld gevormd over de manier waarop kinderen (en hun ouders) van verschillende culturele achtergronden met elkaar omgaan.

Als het gaat om de ouders valt het op dat bij de J.F. Kennedyschool autochtone en allochtone ouders meer contact met elkaar lijken te hebben dan op de Ireneschool, waar de autochtone en allochtone ouders elkaar nauwelijks spreken. Een reden hiervoor kan zijn de autochtone ouders in Wageningen elkaar erg goed kennen. Veel gezinnen wonen al meerdere generaties in de wijk. Hierdoor vormen de autochtone ouders een hechte groep, waarin weinig ruimte is voor andere (allochtone) ouders. Wat ook meespeelt is dat de ouders van de J.F. Kennedyschool met de kinderen meelopen naar de klas. Op die manier komen allochtone en autochtone ouders elkaar tegen in het klaslokaal of de gang, waardoor er gemakkelijk contact kan ontstaan.

Tijdens het eten en drinken in de pauze zoeken kinderen contact met elkaar in de klas. Met name kinderen die bij elkaar in de buurt zitten en vriendjes en vriendinnetjes zoeken elkaar op. Hierbij is geen verschil zichtbaar tussen allochtone en autochtone kinderen; beiden nemen initiatief in het contact. Bij het buitenspelen zoeken kinderen met dezelfde interesses elkaar op. Bijvoorbeeld met voetballen of verstoppertje spelen kinderen van verschillende achtergronden en leeftijden met elkaar.

Interesse lijkt dan een grotere rol te spelen dan culturele achtergrond. Wanneer kleine groepjes met elkaar spelen of praten, lijken deze groepjes vaak wel overwegend uit allochtone of autochtone kinderen te bestaan. Vermoedelijk heeft dit te maken met het feit dat vrienden en vriendinnen elkaar opzoeken in de pauze. Of de kinderen kennen elkaar goed omdat ze dezelfde etnische achtergrond hebben.

Kinderen willen op het schoolplein graag met anderen meedoen en erbij horen om niet alleen te zijn. Dit geldt voor alle kinderen.

Tijdens het werken in de klas letten alle kinderen over het algemeen goed op als de leerkracht uitleg geeft. Bij het werken overleggen kinderen op beide scholen wel eens met de kinderen uit hun groepje of vragen elkaar om uitleg. Hierbij zoeken allochtone en autochtone kinderen elkaar ook op.

Kinderen helpen elkaar vrijwel altijd als er iets gevraagd wordt. Op de Ireneschool lopen de kinderen soms door de klas om anderen om hulp te vragen bij hun werk of om een praatje te maken over dingen die niet met school te maken hebben. Op de J.F. Kennedyschool gebeurt dit absoluut niet. Op een van de scholen lenen de kinderen (allochtoon en autochtoon) regelmatig spullen van elkaar, terwijl dit op de andere school nauwelijks gebeurt. Mogelijk heeft dit te maken met de (ongeschreven) schoolregels.

Als een deel van de klas uitleg krijgt aan de instructietafel valt het op dat naast de leerkracht vaak allochtone kinderen gaan zitten. Mogelijk vinden zij het fijn om extra aandacht te krijgen tijdens de uitleg of willen zij er niets van missen.

Op de Ireneschool vallen autochtone kinderen meer op als zij iets doen tijdens de les wat niet de bedoeling is. De autochtone kinderen lopen bijvoorbeeld door de klas, seinen of roepen naar elkaar. Wanneer allochtone kinderen iets doen wat niet de bedoeling is, doen zij dit meer in stilte. Zij gaan aan hun tafeltje zitten tekenen of met een pen of iets anders spelen. Dit valt minder op, omdat zij stil zijn, minder contact met anderen zoeken en vaak op hun plek blijven zitten.

Roddelen en negatief praten over anderen (zowel over autochtone en allochtone kinderen) gebeurt op de ene school meer dan op de andere. Het lijkt daar meer door autochtone kinderen gedaan te worden. Wanneer allochtone kinderen over autochtone kinderen roddelen, lijkt dit vooral gedaan te worden door kinderen die dominant zijn of meer status hebben.

Het gedrag van zowel allochtone als autochtone kinderen wordt mede bepaald door de samenstelling van de groep. Het valt op dat kinderen, die bijvoorbeeld in de klas weinig te zeggen hebben, in een kleinere groep meer de leiding nemen, of dat kinderen actiever mee doen wanneer ze les krijgen in een kleinere groep in plaats van met de gehele klas. Ook heeft de manier waarop kinderen met elkaar omgaan veel met het karakter van het kind te maken.

Wanneer er in groepjes wordt samengewerkt nemen de oudste kinderen de leiding. In veel gevallen zijn het ook allochtone kinderen. De allochtone kinderen geven vaak op een autoritaire manier aan wat de andere kinderen moeten doen. Over het algemeen accepteren de andere kinderen dit.

Tijdens de gymlessen maken kinderen overwegend contact met degenen die in hun groepje zijn ingedeeld. Vooral jongens lijken het erg leuk te vinden als er punten worden gescoord. De meisjes houden in de gaten of er niemand vals speelt. Tijdens gymlessen is er veel contact tussen kinderen, ook tussen allochtone en autochtone kinderen. Een allochtoon meisje laat bijvoorbeeld aan autochtone meisjes zien dat ze de radslag kan. En een autochtone jongen helpt spontaan twee allochtone meisjes wanneer ze iets zwaars moeten tillen.

Bij een spel waar de jongens tegen de meisjes spelen (Ireneschool) lijken de autochtone jongens graag samen te spelen waarbij ze de allochtone jongens, bewust of onbewust, veel minder bij het spel betrekken.

Daarnaast valt het bij de gymlessen op dat sommige allochtone kinderen meer handtastelijk zijn dan de meeste autochtone kinderen. De allochtone kinderen lijken meer te duwen of te slaan. Hier wordt niet opvallend op gereageerd door de andere kinderen. Opvallend is dat de kinderen die in de klas de leiding nemen dit ook bij de gymles laten zien. Dit zijn overigens niet altijd de populaire kinderen.

Tijdens de zwemles is te zien dat sommige kinderen enthousiaster meedoen dan andere kinderen.

Wel doen alle kinderen wat er van hun gevraagd wordt. In de kleedkamer wordt door twee allochtone meisjes op een negatieve manier over een ander allochtoon meisje gesproken.

Wanneer kinderen elkaar een beurt mogen geven voor een les of een spel worden door alle kinderen zowel allochtone als autochtone kinderen genoemd. Een deel van de kinderen die zij een beurt geven zijn vrienden of vriendinnen.

Het aantal vrienden op de ene school ligt gemiddeld een stuk hoger dan op de andere school. Dit kan te maken hebben met de samenstelling van de klas. In sommige groepen hebben kinderen meer met elkaar dan in andere groepen. De kinderen hebben zowel vriendschappen met allochtone als autochtone kinderen, al hebben de autochtone kinderen toch vaak iets meer autochtone vrienden en de allochtone kinderen iets meer allochtone vrienden. Als een van deze groepen in een ruime minderheid is in de klas, komt het voor dat allochtone meisjes meer autochtone vriendinnen in de klas hebben dan allochtone vriendinnen.

Het merendeel van de kinderen heeft het naar de zin in de klas, zowel de allochtone als autochtone kinderen.

Iets minder dan de helft van de kinderen speelt het liefst met kinderen uit dezelfde cultuur als zichzelf. Autochtone kinderen hebben hiervoor meer voorkeur dan allochtone kinderen.

Kinderen, die aangeven geen voorkeur te hebben om te spelen met kinderen uit de eigen cultuur, lopen er ook minder vaak tegenaan dat zij soms niet mee mogen doen met anderen, omdat ze zelf uit een andere cultuur komen. Tussen de scholen zit een verschil van 30% (14% & 44 %) als het gaat om anderen pesten omdat ze uit een andere cultuur of land komen. Dit is een erg groot verschil; het is niet duidelijk waar dit verschil vandaan komt. Het kan te maken met alle factoren die het gedrag van kinderen op school bepalen; thuis, school en de kinderen onderling.

Als het om samenwerken gaat, werkt 77,8% van de autochtone kinderen het liefst samen met kinderen uit hun eigen cultuur, terwijl dit bij de allochtone kinderen 17,6% is. De afkomst van kinderen blijkt bij het samenwerken dus een grotere rol te spelen dan bij het samenspelen. Mogelijk heeft dit met het niveauverschil van de kinderen of de manier van werken te maken.

Tweederde van de kinderen vindt dat autochtone kinderen anders omgaan met autochtone kinderen dan met allochtone kinderen. Dit is een groot aantal kinderen. De reden is niet duidelijk.

6.3. Wat gaat goed en wat zijn knelpunten op de onderzochte scholen als het gaat om de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden en wat doet de school hiermee?

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat knelpunten (kunnen) zijn op scholen en wat goed gaat in de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden. De houding van de school en de leerkrachten hebben invloed op deze omgang, welke beschreven worden in dit hoofdstuk.

De onderzochte scholen geven aan niet tegen grote knelpunten aan te lopen. In dit hoofdstuk is kritisch gekeken naar punten die minder goed gaan of in de toekomst knelpunten zouden kunnen vormen. Ook is er gekeken naar de punten die juist goed gaan op de scholen.

6.3.1. Knelpunten

Invloed ouders

Beide scholen geven aan dat de invloed van ouders op het gedrag van de kinderen groot is. Als de ouders van autochtone kinderen negatief zijn over allochtonen, en de kinderen bijvoorbeeld van thuis uit mee krijgen dat allochtonen slecht zijn, dan nemen zij dit van hun ouders over. Deze invloed zal niet zo snel in het dagelijks leven terug te horen zijn, maar als kinderen ruzie hebben dan beginnen ze scheldwoorden te gebruiken waarin ze de etnische achtergrond van de ander betrekken. De invloed van thuis is niet zo snel terug te horen, omdat kinderen weten welke regels er op school gelden.

Als er ruzie is geweest tussen kinderen van een verschillende etniciteit en ouders hebben het hierover, dan betrekken zij soms de achtergrond van iemand anders erbij om het probleem te duiden.

Kinderen die thuis andere normen en waarden meekrijgen dan op school worstelen hiermee.

“We kunnen als school nog zo goed ons best doen en blijven kijken van we hebben een groep met verschillende soorten kinderen, allochtoon en autochtoon. Of dat we zeggen: we hebben één groep met kinderen. Op het moment dat wij zo’n groep benaderen en zeggen iedereen is gelijk, dan is dat van 8.30-15.00 uur. Maar als vader en moeder thuis, bij wijze van spreken, de PVV vlag hijsen en zeggen: “Moskeeën hebben we al genoeg”, dan wordt het voor een school best wel lastig om dat goed te organiseren”. (*Interview H. van Holland, 12-05-'11*). Dit voorbeeld laat zien dat zowel de school als ouders een belangrijke invloed hebben op het kind. Het jonge kind is beïnvloedbaar, en minder bezig met culturele verschillen maar vanaf een jaar of tien begint dit te veranderen. Het kind is dan minder te beïnvloeden en de normen en waarden die het van thuis geleerd heeft, worden duidelijker zichtbaar in het gedrag van het kind. De invloed van thuis lijkt groter te zijn dan die van de school.

Zowel de school als de ouders zijn belangrijke opvoedende componenten voor het kind en als deze niet op één lijn zitten dan is dat een belemmerende factor in de omgang.

Een van de groepsleerkrachten vertelt dat kinderen met eenzelfde achtergrond elkaar opzoeken. Het ligt er dan ook aan of de ouders elkaar opzoeken. Als dat zo is, dan zoeken de kinderen elkaar ook op. Beide groepsleerkrachten geven aan dat allochtone kinderen over het algemeen beleefder zijn naar volwassenen dan autochtone kinderen dat zijn. Het kan dan wel verschil maken of je vrouw bent. Sommige allochtone jongens leren thuis dat ze niet naar een vrouw, de juf, hoeven luisteren. Dit uit zich in de manier waarop jongens met de juf omgaan in de klas. Ze luisteren niet naar haar en spreken haar tegen. Op de geobserveerde scholen komt dit nauwelijks voor.

Bij de Protestants Christelijke basisschool de Ireneschool in Wageningen is ongeveer acht jaar geleden het vieren van kerst in de kerk afgeschaft. De ouders hadden weinig respect voor wat er in de kerk gebeurde en bespraken de roddels van de buurt, in plaats van interesse te tonen in het kerstprogramma. Deze ouders brengen hiermee aan hun kinderen over dat ze het niet belangrijk vinden om respect te hebben voor wat er in de kerk gebeurt. Vorig jaar wilde de directeur de kerstviering in de kerk weer oppakken. De allochtone ouders hebben moeite met het vieren van

kerst in de kerk en de school telt bijna geen echt christelijke gezinnen meer, daarom heeft de school ervoor gekozen om de kerstviering aan te passen aan haar populatie. (Interview H. van Holland, 12-05-'11) (Interview N. Theunissen 17-05-'11) (Interview H. Niekus 31-05-'11) (Interview S. v/d Vegt 25-05-'11)

Ouderbetrokkenheid bij school

Volgens N. Theunissen, is de ouderbetrokkenheid bij beide scholen laag.

De leerkracht van de Ireneschool geeft aan dat veel ouders thuis en school als twee gescheiden werelden zien. Als de school uit is, wordt er niet meer aan school gedacht. De gezinnen hebben dan een heel ander, druk leven. Als er huiswerk meegegeven wordt aan allochtone kinderen en er wordt tegen de ouders nadrukkelijk gezegd dat het af moet, dan is het ook af. Zij nemen dan meer verantwoordelijkheid op zich dan autochtone ouders. (Interview N. Theunissen, 17-05-'11) De leerkracht van de J.F. Kennedyschool geeft aan dat sommige ouders nooit helpen met schoolactiviteiten of het huiswerk van hun kind. De autochtone ouders helpen vaker dan de allochtone ouders. Een reden hiervan zou kunnen zijn dat allochtone ouders de taal niet goed beheersen, en daardoor niet durven. (Interview S. v/d Vegt, 25-05-'11)

Beide directeurs geven aan dat ouders, van zowel allochtone- als autochtone kinderen, meer betrokken zijn bij informatieavonden die specifiek over hun kind gaan dan bij algemene informatieavonden over bijvoorbeeld een nieuwe rekenmethode of een avond over pesten. De directeurs schrijven dit toe aan het opleidingsniveau van de ouders, en aan wat zij belangrijk vinden in het leven. De ouders van deze scholen vinden het belangrijk dat hun kinderen het naar hun zin hebben op school. Het maakt hen weinig uit welke vervolgopleiding hun kind straks gaat doen.

Beide groepsleerkrachten geven aan dat de taalbarrière een knelpunt vormt in het contact met ouders en de betrokkenheid van ouders bij de school. Als ouders de taal niet beheersen is het lastig om een vloeiend gesprek te voeren. (Interview S. v/d Vegt, 25-05-'11) (Interview N. Theunissen, 17-05-'11) De J.F. Kennedyschool ziet een verschil van ouderbetrokkenheid per klas. Het is mogelijk dat ouders elkaar meetrekken. 'Als geen enkele ouder zich inzet in de klas, waarom zou ik dan wel helpen?' of 'die ouders hebben al vaak geholpen, laat ik nu ook maar eens helpen', kan de gedachte zijn.

De J.F. Kennedyschool ziet een verschil tussen allochtone- en autochtone ouders, als het gaat om activiteiten regelen. Het zijn meestal de autochtone ouders die zich inzetten voor activiteiten. Zoals genoemd zou de taalbarrière hier een verklaring voor kunnen zijn. De directeur van de school merkt daarnaast dat allochtone ouders vaak bescheiden van aard zijn waardoor zij zich niet snel aanmelden als er activiteiten geregeld dienen te worden. De school heeft wel een activiteitencommissie, maar deze bestaat overwegend uit autochtone ouders. Door een gebrekkige ouderbetrokkenheid kunnen activiteiten soms niet doorgaan.

De Ireneschool beschikt niet over een ouderraad, omdat hier bijna geen animo voor is. De school zou wel graag een ouderraad willen hebben met daarin een aanspreekpunt voor andere ouders.

Daarnaast zouden zij graag ouderbetrokkenheid willen zien ten aanzien van het welzijn van alle kinderen op de school, in plaats van alleen hun eigen kind.

Autochtone en allochtone ouders hebben een stuk minder contact met elkaar, dan hun kinderen.

Er is maar een klein aantal ouders van verschillende culturele achtergronden die met elkaar praten of elkaar gedag zeggen. (Interview H. van Holland, 12-05-'11)

Elke maandagochtend wordt er bij de Ireneschool vanuit het ROC A12 te Ede een oudergroep gehouden. Deze groep wordt gesubsidieerd door de gemeente. Er zijn op dit moment 5 à 6 allochtone ouders die deze groep bezoeken. De school heeft geprobeerd ook autochtone ouders bij deze groep te betrekken maar dit blijkt niet te werken. De autochtone ouders komen niet; ze geven aan dat ze de oudergroep niet nodig hebben. De allochtone ouders daarentegen zeggen dat het hun groepje is en dat ze de autochtone ouders daar niet bij willen hebben. Deze ontwikkeling heeft geen nadelige gevolgen voor de school, maar toch wenst de directeur dat allochtone en autochtone gezinnen contact met elkaar zoeken. (Interview H. van Holland, 12-05-'11)

De groepsleerkracht van de Ireneschool geeft echter aan dat kinderen elkaar opzoeken als ouders elkaar ook opzoeken en beide groepsleerkrachten zijn van mening dat de invloed van ouders op het gedrag van hun kinderen groot is. In de literatuur wordt duidelijk dat de invloed van ouders op hun kinderen groot is en dat zij voor een belangrijk deel gevormd worden door hun ouders.

Als ouders van verschillende culturele achtergronden elkaar niet opzoeken, zullen kinderen dit dan wel doen? Nu worden kinderen op de basisschool hier enigszins toe gedwongen, omdat ze bij elkaar op school/ in de klas zitten. In de praktijk is duidelijk geworden dat kinderen met verschillende culturele achtergronden elkaar inderdaad opzoeken op school. Ze spelen samen en werken soms samen. Toch gaf een van de groepsleerkrachten aan dat er geen hechte vriendschappen bestaan in de klas en dat kinderen met verschillende culturele achtergronden elkaar buiten schooltijd nauwelijks opzoeken.

Omgang kinderen/ in de klas

Onder de allochtone kinderen van de Ireneschool vallen ook vluchtelingen of kinderen die maar een paar jaar op deze school zitten, omdat de ouders aan de universiteit in Wageningen studeren. Er vinden dan ook regelmatig wisselingen plaats in de klas, doordat gezinnen terug gaan naar hun land van herkomst of door andere verhuizingen. Deze wisselingen vinden soms ook midden in een schooljaar plaats en deze hebben invloed op de groep. De kinderen moeten dan weer naar een nieuw evenwicht zoeken en hun positie ten opzichte van elkaar opnieuw bepalen. Dit is vooral lastig voor kinderen die nieuw komen, omdat iedereen zijn plekje al heeft. Daarnaast nemen vluchtelingenkinderen een verleden mee, en dit speelt een rol in de omgang met andere kinderen. Beide leerkrachten geven aan dat zij in de klas niet zoveel merken van cultuurverschillen. Andere aspecten, zoals achtergronden en wat kinderen hebben meegemaakt spelen een grotere rol in de omgang met elkaar. Kinderen uit groep 4 en 5 zijn zich nog niet bewust van cultuurverschillen. Ze zijn hier niet mee bezig. Als ze ouder worden, zijn kinderen zich steeds meer bewust van cultuurverschillen. In de bovenbouw zoeken kinderen met een zelfde culturele achtergrond elkaar meer op. Zij zien elkaar bijvoorbeeld in het weekend bij de moskee of ze zitten samen in een voetbalteam. Op maandag zoeken ze elkaar op om het weekend door te nemen en bespreken zij de wedstrijd bijvoorbeeld nog eens door. Een van de groepsleerkrachten ziet dat de allochtone kinderen minder vertellen in de klas. Ze denkt dat dit komt omdat allochtone kinderen over het algemeen minder mee maken, dus dan hoor je ook minder terug. "Als iemand voor jou vertelt dat hij naar het pretpark is geweest, ja, waarom zou je dan vertellen dat je naar de markt bent geweest? Dat is niet leuk, dan moet ik iedere week vertellen dat ik naar de markt ben geweest. Dat vinden ze zelf dan ook niet zo interessant als de andere verhalen." (*Interview S. van der Vegt, 25-05-'11*)

De autochtone en allochtone kinderen komen elkaar op straat niet snel tegen, omdat allochtone gezinnen over het algemeen meer waarde hechten aan familie dan aan vriendschappen.

Zij beleven alles meer binnenshuis en autochtone kinderen komen elkaar op straat tegen. Mogelijk is dit een van de oorzaken dat er niet altijd hechte vriendschappen ontstaan tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden. De kinderen hebben andere levens. In de literatuur wordt duidelijk dat gezamenlijke interesses en overeenkomsten binden. Kinderen met verschillende culturele achtergronden hebben deze overeenkomsten niet altijd.

Cultuurverschillen zijn thuis waarschijnlijk duidelijker waarneembaar, dan op school. Op school gelden algemene regels waar iedereen zich aan moet houden en thuis kunnen er andere normen en waarden gelden. Mogelijk is het onbekende, het anders zijn een punt dat mensen tegenhoudt om diepere contacten met elkaar aan te gaan, na schooltijd.

Pesten gebeurt op de Ireneschool wel volgens de leerkracht, dit gaat echter op een heel directe manier. Als het hoge woord eruit is, dan is het ook opgelost. De kinderen laten van zich horen en in de omgang met elkaar, is de straat- en vechtcultuur die in de wijk heerst duidelijk terug te zien. De kinderen zijn allemaal erg mondig en hebben thuis geleerd dat ze meteen van zich moeten laten horen. Hierin is geen verschil te zien tussen allochtone- of autochtone kinderen. De straatcultuur die er heerst, speelt een grotere rol in de omgang met elkaar dan de culturele achtergrond van de kinderen. Als kinderen op de Ireneschool een grote mond hebben, dan horen ze erbij. Kinderen veroveren hun eigen plekje in de groep door hard te schreeuwen. De kinderen die geen weerstand kunnen bieden tegen de populaire kinderen, vallen buiten de groep. Volgens de groepsleerkracht maken kinderen het elkaar niet altijd makkelijk, doordat zij schreeuwen en 'er meteen opgaan'. Dit kan als niet veilig ervaren worden en hierdoor is veiligheid bieden in de klas soms het hoofddoel. De leerkracht merkt hierin geen verschil op tussen allochtone- en autochtone kinderen.

Als kinderen uit groep 4 van de J.F. Kennedyschool elkaar niet mogen, ergeren zij zich aan elkaar. Ze vinden het lastig om hiermee om te gaan. Er is hierin geen opvallend verschil aan te wijzen tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden.

Als de groepsleerkracht van de Ireneschool het over 'een buitenlander' heeft, dan zeggen sommige kinderen dat zij dat woord niet mag zeggen. De kinderen zien het woord 'buitenlander' als iets negatiefs, als een scheldwoord. De leerkracht probeert de kinderen uit te leggen dat dit geen scheldwoord hoeft te zijn. Een Turk bijvoorbeeld, is toch immers een Turk?

De Ireneschool denkt dat de verschillen tussen autochtone en Turkse/Marokkaanse kinderen toch het grootst zijn en dat deze verschillen ook het meest besproken worden in de klas. De landen die minder opvallen, zoals Kosovo of China, komen veel minder aan bod. De kinderen die uit deze landen komen, weten weinig over hun land van herkomst waardoor ze weinig besproken worden in de klas. Mogelijk voelen kinderen uit de minder besproken landen zich gepasseerd, als er vaak over Turkije of Marokko gesproken wordt, maar niet over het land waar zij vandaan komen.

Daarnaast kunnen de kinderen uit de klas een eenzijdig beeld krijgen. Ze weten hoe het er in Turkije en Marokko aan toe gaat, maar niet wat de gewoonten en gebruiken zijn van de (kinderen uit) andere landen.

Op beide scholen komt het voor dat er wel eens gescholden wordt met elkaars overtuiging of achtergrond. Omdat dit vaak vanuit emotie (bijvoorbeeld boosheid) en eer gebeurt, is dit moeilijk te onderdrukken of te voorkomen. (Interview H. van Holland, 12-05-'11) (Interview N. Theunissen 17-05-'11) (Interview H. Niekus 31-05-'11) (Interview S. v/d Vegt 25-05-'11)

6.3.2. Wat gaat goed op de scholen

Ruimte voor verschillende religies

De scholen waar dit onderzoek is uitgevoerd bestaan uit een Protestant Christelijke school en een Rooms Katholieke school. Op de scholen zitten echter veelal kinderen zonder christelijke achtergrond. De allochtone kinderen op de scholen zijn overwegend islamitisch. Beide scholen vinden het daarom beter passen om in de dagelijkse praktijk minder te laten zien van hun christelijke identiteit. De Ireneschool noemt zich een christelijke school met een open karakter. Iedereen is welkom. Bij een dag opening kan het bijvoorbeeld ook gaan over de moskee en hoe Islamieten bidden. Er is aandacht voor Islamitische feesten en hier wordt uitgebreid over gesproken in de klas. Bij het vieren van christelijke feesten, zoals Kerst, wordt er rekening gehouden met niet-christelijke kinderen en hun ouders. Op de Rooms Katholieke school worden allerlei religies besproken. Een open houding is belangrijk om kinderen te leren hoe mensen in de breedte omgaan met zingeving. In de klas wordt niet gebeden of uit de Bijbel gelezen. Kerst en Pasen zijn christelijke feesten die nog wel op school gevierd worden met een christelijke touch.

Ter bevordering van de omgang met elkaar is het goed dat de kinderen zien dat mensen verschillende levensovertuigingen kunnen hebben en dat dit geaccepteerd wordt. Het geeft de kinderen ook de ruimte om te vertellen over hun levensovertuiging ook al verschilt die met de overtuiging van andere kinderen. Op deze manier wordt gestimuleerd dat kinderen respect krijgen voor anderen en accepteren dat mensen verschillende overtuigingen kunnen hebben. De vraag die gesteld kan worden is: 'in hoeverre wil en kun je hier in mee gaan en in hoeverre wil je je christelijke identiteit hiervoor opgeven of aanpassen?' (Interview H. van Holland, 12-05-'11) (Interview H. Niekus 31-05-'11)

Methoden

Op de J.F. Kennedyschool wordt gewerkt met de 'Vreedzame school' een methode waarbinnen de kinderen leren hoe ze met elkaar omgaan, welke emoties ze hebben en hoe ze bij anderen kinderen kunnen zien hoe zij zich voelen. Ook leren de kinderen hoe ze ruzies kunnen oplossen. Kinderen uit groep 7 kunnen mediators worden als ze dat willen. Zij zijn er in de pauzes dan voor de andere kinderen om hun ruzies op te lossen. Kinderen kunnen er zelf voor kiezen of ze mediator willen worden. Doordat kinderen er zelf voor kunnen kiezen om mediator te worden, nemen zij hun taak serieus en zijn zij gemotiveerd om andere kinderen te helpen. Op de hele school worden ruzies op dezelfde manier opgelost zodat de kinderen weten waar zij aan toe zijn.

In teamvergaderingen wordt regelmatig over de aanpak gesproken zodat de leerkrachten elkaar scherp kunnen houden en op dezelfde manier blijven handelen bij ruzies.

Op de Ireneschool wordt gewerkt met de PAD methode. Deze methode staat voor Processen Anders Denken. Kinderen leren uitgaan van het positieve, dat wat goed gaat. Complimenten geven en ontvangen spelen een rol, evenals het leren kennen en bespreken van emoties. De kinderen doen dit

doormiddel van emotiekaartjes. Zo laten de kinderen zien hoe zij zich voelen en als ze willen kunnen ze er iets over vertellen. Er is ruimte om aan te geven wanneer je niet over je gevoelens wilt praten. Op die manier leren kinderen dat ook dat geaccepteerd wordt en kunnen zij hun eigen grenzen aangeven.

Er kunnen verschillende methoden gebruikt worden op scholen, die een positieve invloed hebben op de kinderen en de sfeer binnen de school. De methode sluit aan bij de verschillende leeftijden. Elke klas werkt op zijn eigen niveau, passend bij de leeftijd van de kinderen.

Kinderen raken vertrouwd met de methode en de lessen kunnen zich steeds verder uitbreiden.

Doordat kinderen hun emoties leren kennen en uiten kan soms worden voorkomen dat kinderen hun emoties opkroppen. Het opkroppen van emoties kan uiteindelijk uitlopen op een ruzie. Door middel van het werken met een deze methodes leren kinderen rekening houden met elkaar. Zij leren positief denken en complimenten geven en ontvangen. Dit zal een positief effect hebben op de omgang met elkaar. Wanneer kinderen bijvoorbeeld een compliment moeten geven aan elkaar, zullen zij eerst moeten bedenken wat zij waarderen in de ander, ook zal ze die ander misschien niet zo mogen. (Interview H. van Holland, 12-05-'11) (Interview H. Niekus 31-05-'11)

Gemengde school

Alle geïnterviewden geven aan dat een gemengde school een plek is waar kinderen van elkaar kunnen leren. Een Afrikaans kind dat expressief is bijvoorbeeld, en een Chinees kind dat weinig emoties uit, kunnen veel van elkaar leren.

Gemengde scholen zijn vaak een afspiegeling van de wijk en de samenleving. Kinderen komen hier aan de basis van hun leven in contact met elkaar. Voor allochtone kinderen begint hier de integratie al. De kinderen zijn op school op elkaar aangewezen, zeker wanneer de school niet zo groot is. Op die manier leren zij omgaan met elkaar. Als kinderen met verschillende culturele achtergronden met elkaar omgaan, leren zij andere culturen kennen. Angsten en vooroordelen voor 'het onbekende' kunnen hierdoor weggenomen worden.

Beide leerkrachten geven aan dat de diverse achtergronden in de groep niet centraal staan. Zij zien de kinderen als één groep. Een mooi voorbeeld is de leerkracht die ons vertelde dat er 7 allochtone kinderen in haar klas zitten. Na het afnemen van de enquêtes bleken dit er 12 te zijn. Ook bleken niet alle nationaliteiten helemaal te kloppen zoals de leerkracht had gedacht. De leerkracht wist achteraf wel dat er meer allochtone kinderen in haar klas zitten, zij had er gewoon niet bij nagedacht. Dit geeft aan dat het voor de leerkracht niet belangrijk is om veel aandacht te leggen op de afkomst van leerlingen. Het is niet een punt waar de leerkracht zich veel mee bezig houdt in de klas. Sommige allochtone kinderen vallen niet op, omdat zij uit Europa komen en/of een blanke huidskleur hebben. De vraag is wie de autochtone kinderen tot allochtoon zullen rekenen, aangezien dit aan de buitenkant niet is af te lezen. (Interview H. van Holland, 12-05-'11) (Interview N. Theunissen 17-05-'11) (Interview H. Niekus 31-05-'11) (Interview S. v/d Vegt 25-05-'11)

Benoemen en bespreken

De directeuren en leerkrachten benadrukken in de interviews allemaal dat het belangrijk is om alles te bespreken. Door cultuurverschillen te benoemen zullen zij voor de kinderen steeds normaler worden, is de gedachte. Vooral op de Ireneschool wordt dit erg belangrijk gevonden. "In de school is een grote openheid, niets is vreemd je kunt echt alles zeggen." (Interview N. Theunissen, 17-05-'11) Verschillen in culturen en religies worden al vanaf de jongste groepen besproken. Het idee hier achter is dat hoe meer je van elkaar weet, hoe meer betrokken je bent en hoe minder snel pestgedrag zal voorkomen. Kinderen leren verschillen tussen elkaar accepteren. Dit komt ook door de houding van de leerkracht en de visie van school. Zo wordt er niet gezegd wat goed of fout is volgens de christelijke identiteit van de school, dat doet er niet toe. De kinderen leren 'ik vind dit en jij vindt dat'. Doordat deze open houding er is, zullen kinderen de ruimte voelen om hun verhaal te doen en mening te geven.

Gevoelige onderwerpen als 'Bin Laden' worden niet gemeden. Dergelijke onderwerpen kunnen besproken worden zonder al te veel spanning op te roepen in de groep. Volgens de school kan alles besproken worden. Op de J.F. Kennedyschool ligt minder de nadruk op het bespreken van cultuurverschillen. Verschillen in cultuur worden besproken als zulke onderwerpen aan de orde zijn, maar dit gebeurt niet dagelijks.

Het is goed om er alert op te zijn dat cultuurverschillen niet altijd uitgelegd of besproken ‘moeten’ worden. Op die manier blijft het voor de kinderen leuk en interessant om dergelijke onderwerpen te bespreken. Want door het bespreken van cultuurverschillen, en overeenkomsten, leren kinderen van elkaar en zullen zij elkaar beter leren begrijpen. Dit zal de sfeer in de groep ten goede komen. *(Interview H. van Holland, 12-05-'11) (Interview N. Theunissen 17-05-'11) (Interview H. Niekus 31-05-'11) (Interview S. v/d Vegt 25-05-'11)*

Regels en activiteiten

De scholen geven aan dat zij het belangrijk vinden dat de sfeer in de klas goed is en dat de kinderen met elkaar overweg kunnen. Op beide scholen worden de plaatsen van de kinderen in de klas na elke vakantie gewisseld. Hierdoor leren kinderen met andere kinderen samenwerken/ spelen die ze zelf misschien niet zo snel zouden uitkiezen. Het wordt belangrijk gevonden dat de kinderen inzien dat ze geen vrienden hoeven te zijn, maar dat zij wel klasgenoten zijn van elkaar, en dat ze op een leuke manier met elkaar om kunnen gaan.

Natuurlijk hebben sommige kinderen geen klik met elkaar of botst het wel eens. Door de kinderen steeds een andere plek te geven in de klas wordt voorkomen dat kinderen zich isoleren in hun eigen vriendengroepje. Allochtone en autochtone kinderen komen op deze manier ook meer met elkaar in contact. In hoofdstuk 6.1 heeft u kunnen lezen dat kinderen over het algemeen een voorkeur hebben voor kinderen die op hen lijken. Allochtone kinderen zijn vaak in de minderheid en zouden zich daarom eerder kunnen richten op het contact met elkaar. Door kinderen te mengen in een groep zullen zij wel contact met elkaar moeten maken.

Kinderen weten goed wat ze wel en niet kunnen/mogen zeggen over anderen op school, bijvoorbeeld over allochtone kinderen. Uit de interviews komt naar voren dat de kinderen nauwelijks negatieve opmerkingen maken met betrekking tot elkaars achtergrond. De kinderen horen thuis misschien andere dingen maar weten heel goed welke regels er op school gelden en zij houden zich daar ook meestal aan. Zij maken op school dan ook nauwelijks discriminerende opmerkingen naar elkaar - als dit wel gebeurt is dit meestal in ruzies. De scholen zijn zich bewust van de verschillen die er soms zijn tussen school en thuis als het gaat om de omgang met elkaar. De leerkrachten geven aan dat deze verschillen er mogen zijn maar dat er op school andere regels gelden waar de kinderen zich aan moeten houden.

Soms gebeurt het volgens de directeur van de J.F. Kennedyschool dat kinderen uit hogere groepen zelf het discriminerende accent in een situatie leggen wanneer hier geen sprake van is. Bijvoorbeeld in een situatie wanneer een kind dat straf van de leerkracht krijgt, zegt: “Dat doe je alleen maar omdat ik een Turk ben!” De school let er op dat wanneer een dergelijke situatie zich voordoet deze goed uitgelegd en uitgepraat wordt. Het is belangrijk dat misverstanden uit de weg worden geruimd zodat het kind niet het gevoel heeft dat de leerkracht hem of haar discrimineert en ook de docent de leerling goed benadert. *(Interview H. Niekus, 31-05-'11)*

De directeur van de Ireneschool geeft aan dat hij groepsactiviteiten belangrijk vindt voor een positieve omgang tussen kinderen. Hij ziet dat wanneer de kinderen met de hele klas een spel of activiteit doen, zij op een leuke manier met elkaar omgaan. Door middel van activiteiten met de groep wordt er gewerkt aan de groepsdynamiek en groepsvorming. Kinderen met verschillende culturele achtergronden moeten tijdens zo’n activiteit samenwerken en samen iets presteren. De onderlinge band wordt hierdoor versterkt en door de kinderen samen positieve ervaringen te laten op doen, zal de omgang tussen hen waarschijnlijk beter verlopen. *(Interview H. van Holland, 12-05-'11)*

School en leerkrachten

Wat verder goed lijkt te gaan op deze scholen is de manier waarop er omgegaan wordt met de problemen waarmee de school te maken heeft.

Op een van de scholen is in een groep extra ondersteuning nodig m.b.t. tot de omgang onderling in de klas. De school signaleert dat er externe hulp nodig is en schakelt deze hulp dan ook in.

De school toont op deze manier bereidheid om de problemen op te lossen. Ook is op beide scholen te zien dat de directeur achter de leerkrachten staat. Het is belangrijk om eenheid uit te stralen naar ouders en kinderen. Zij weten op die manier waar ze aan toe zijn.

Wanneer ook de leerkrachten elkaar ondersteunen zie je dat de kinderen precies weten wat wel en niet mag, omdat er bij iedere leerkracht dezelfde regels gehanteerd worden.

Kinderen proberen dingen minder snel uit. De regels bieden duidelijkheid en structuur. Er bestaan vaste regels die in elke groep gelden, met betrekking tot de omgang met elkaar. Deze regels komen

voort uit de methode die de school gebruikt en geven de kinderen houvast en richting. Zij hebben een positief effect op de omgang met elkaar.

Tevens zijn de leerkrachten zich bewust van hun voorbeeld gedrag. Zij willen in hun gedrag uitdragen wat zij van de kinderen verwachten als het gaat om de omgang met elkaar. Uit de literatuurstudie komt naar voren dat de leerkracht een voorbeeldfunctie heeft voor de kinderen. Het is daarom belangrijk dat de leerkrachten de normen en waarden van de methode, en de daaraan verbonden regels uitdragen in de klas. *(Interview H. van Holland, 12-05-'11) (Interview H. Niekus 31-05-'11)*

Ouders

De scholen zouden de ouderbetrokkenheid graag vergroot willen zien. In de praktijk blijkt het vooral moeilijk om allochtone ouders bij activiteiten te betrekken. De terughoudende en bescheiden houding van allochtone ouders en de angst om niet begrepen te worden, i.v.m. de taalbarrière, dragen er aan bij dat allochtone ouders minder betrokken zijn bij de schoolse activiteiten.

Op de Ireneschool is er een allochtone ouder die hierin een voorbeeld functie is voor de andere allochtone ouders. Zij praat met ouders en moedigt hen aan om mee te doen of om bijvoorbeeld naar een kerstviering te komen. Voor de allochtone ouders is het prettig dat zij een andere ouder kennen die actief is op school en waar zij op een laagdrempelige manier met vragen terecht kunnen. Het is helpend als er iemand van de eigen cultuur zegt dat het goed is om met bepaalde activiteiten mee te doen. De eigen cultuur is vertrouwd, en zij zullen daardoor sneller iets van deze ouder aannemen dan wanneer iemand anders het zegt. Zo'n ouder kan erg waardevol zijn voor de school, omdat zij een positieve bijdrage levert aan het vergroten van de ouderbetrokkenheid op school. Ze kan ingezet worden om ook andere allochtone ouders te bereiken. *(Interview H. van Holland, 12-05-'11) (Interview H. Niekus 31-05-'11)*

6.3.3. Samenvatting

Knelpunten

De invloed van ouders op het gedrag van hun kinderen is groot. Kinderen nemen bepaalde normen en waarden van hun ouders over. Als autochtone ouders negatief zijn over allochtonen, is de kans groot dat kinderen deze negatieve houding van hun ouders overnemen.

Zowel de school als de ouders zijn belangrijke opvoedende componenten voor het kind en als deze niet op één lijn zitten dan kan dit als een belemmerende factor in de omgang gezien worden.

De ouderbetrokkenheid is bij de onderzochte scholen laag, waardoor activiteiten soms niet door kunnen gaan. Veel ouders zien thuis en school als twee gescheiden werelden. Autochtone ouders zijn over het algemeen meer betrokken bij de school dan allochtone ouders. Mogelijk heeft dit bij de allochtone ouders te maken met bescheidenheid of i.v.m. de taalbarrière.

De Ireneschool zou graag over een ouderraad beschikken en daarin een aanspreekpunt aanwijzen voor andere ouders. Helaas is hier, vanuit de ouders, weinig animo voor. De oudergroep die elke maandagochtend op de Ireneschool gehouden wordt, wordt slechts bezocht door allochtone ouders. Er is geprobeerd om autochtone ouders bij deze groep te betrekken maar zij geven aan de oudergroep niet nodig te hebben. De allochtone ouders zien de oudergroep als 'hun' groep en hoeven daar niet zo nodig autochtone ouders bij te hebben. Autochtone- en allochtone ouders hebben weinig contact met elkaar. Een enkeling zegt elkaar gedag, of maakt een praatje. De literatuur zegt dat de invloed van ouders op hun kinderen groot is. Als allochtone- en autochtone ouders elkaar opzoeken, stimuleren zij hun kinderen om hetzelfde te doen.

In de onderbouw zijn er nauwelijks knelpunten tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden. Rond een jaar of tien zijn kinderen nog niet zo bezig met (culturele) verschillen. Als kinderen ouder worden, zijn zij zich steeds meer bewust van de verschillen. Kinderen die een zelfde culturele achtergrond hebben, zoeken elkaar dan steeds meer op. Zij hebben vaak ook buiten schooltijd contact met elkaar, doordat zij elkaar ontmoeten bij de voetbalclub of de moskee bijvoorbeeld. Doordat allochtone- en autochtone kinderen buiten schooltijd vaak deelnemen aan andere activiteiten, komen zij elkaar niet snel tegen. Dit is mogelijk een van de oorzaken dat er

niet altijd hele hechte vriendschappen ontstaan tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden. Gezamenlijke interesses en overeenkomsten binden en kinderen met verschillende culturele achtergronden hebben deze overeenkomsten niet altijd.

Een van de groepsleerkrachten ziet dat allochtone kinderen minder vertellen in de klas. Mogelijk heeft dit ermee te maken dat allochtone kinderen over het algemeen minder mee maken ten aanzien van wat sommige autochtone kinderen bijvoorbeeld in het weekend mee maken.

Cultuurverschillen komen thuis waarschijnlijk duidelijker tot uiting dan op school. Op school gelden voor regels waar iedereen zich aan moet houden. Thuis kunnen er andere normen en waarden gehanteerd worden.

De tussentijdse wisselingen die in de klas plaatsvinden, bijvoorbeeld door verhuizing, hebben invloed op de groep. De kinderen moeten dan weer naar een nieuw evenwicht zoeken en hun positie t.o.v. elkaar bepalen. Daarnaast nemen vluchtelingenkinderen een verleden mee en ook deze factor heeft invloed op de omgang met andere kinderen. De groepsleerkracht van de Ireneschool denkt dat de verschillen tussen autochtone en Turks/Marokkaanse kinderen het grootst zijn. Deze verschillen worden ook het meest besproken in de klas. Het schelden met elkaars overtuiging komt af en toe voor op beide scholen.

Wat goed gaat

Beide scholen hebben in de loop van de tijd een andere invulling gegeven aan hun christelijke en katholieke identiteit omdat veel leerlingen geen christelijke achtergrond hebben. Er wordt op de scholen aandacht besteed aan verschillende geloofsovertuigingen. Kinderen leren hierdoor dat er verschillen mogen zijn en besproken kunnen worden, wat helpend is voor de omgang tussen kinderen met verschillende achtergronden.

Er worden methodes gebruikt op scholen welke de positieve omgang met elkaar bevorderen. Door de PAD methode en de Vreedzame school methode leren kinderen hoe zij met elkaar om moeten gaan. Ze leren emoties kennen en bespreken die, hierdoor leren de kinderen zichzelf en elkaar beter kennen en leren zij rekening met elkaar te houden. Ook het geven en ontvangen van complimenten speelt bij de methodes een rol. Doordat in alle groepen op school met de methode gewerkt wordt, zorgt dit voor een saamhorigheidsgevoel en wordt de positieve omgang met elkaar bevorderd.

Gemengde scholen zijn veelal een afspiegeling van de wijk en samenleving. Kinderen met verschillende culturele achtergronden komen hier met elkaar in contact. Voor allochtonen is de school een belangrijk middel om te integreren. Kinderen zijn op school op elkaar aangewezen, met name als de school niet zo groot is. Kinderen leren in contact met elkaar verschillende culturen kennen en met elkaar samen leven. Doordat de verschillen in cultuur en religie al van jongs af aan besproken worden, worden angsten en vooroordelen voor 'het onbekende' weg genomen. Het idee achter de open houding van de scholen is 'hoe meer je van elkaar weet, hoe meer betrokken je bent en hoe minder snel pestgedrag voor zal komen'. Door de positieve manier waarop de leerkrachten met verschillen omgaan, leren kinderen deze verschillen te accepteren. Doordat er een open klimaat heerst zullen kinderen de ruimte voelen om hun mening te vormen en geven.

Naast het werken met de methoden, proberen de scholen de omgang met elkaar op nog een aantal manieren te bevorderen. Op beide scholen wisselen kinderen na elke vakantie van plek in de klas. Door kinderen steeds een ander plek in de klas te geven wordt voorkomen dat kinderen zich isoleren in hun vriendengroepje. (Allochtone en autochtone) kinderen komen op die manier met al hun klasgenootjes in contact en leren samenwerken met elkaar.

Op de Ireneschool wordt elke woensdag een spel gespeeld met de hele klas. De directeur van de Ireneschool geeft aan dat groepsactiviteiten belangrijk zijn bij het bevorderen van een positieve omgang met elkaar. Wanneer kinderen dit spel met de klas spelen, is er een goede omgang met elkaar zichtbaar. De kinderen werken samen en moeten samen iets te zien presteren. Hierdoor wordt de onderlinge band versterkt.

Op een van de onderzochte scholen is in een groep (niet de onderzochte groep) ondersteuning nodig voor de omgang tussen de kinderen onderling. De school neemt haar verantwoordelijkheid op zich door externe hulp in te schakelen zodat er aan de problemen opgelost kunnen worden. Daarnaast is op beide scholen te merken dat de directeur achter de leerkrachten staat. Door eenheid uit te stralen weten ouders en kinderen waar zij aan toe zijn. Als leerkrachten elkaar ondersteunen dan weten de kinderen waar zij aan toe zijn omdat er bij iedere leerkracht dezelfde regels gelden. Deze structuur biedt het kind veiligheid. De leerkrachten proberen uit te dragen waar de school voor

staat. Het is belangrijk dat zij dit doen, omdat leerkrachten een voorbeeldfunctie hebben voor de kinderen.

Soms kan een ouder ervoor zorgen dat andere ouders betrokken raken bij de school. Bij de Ireneschool is dit bijvoorbeeld het geval. Er is een ouder, van allochtone afkomst, die andere ouders aanmoedigt om betrokken te raken bij de activiteiten van de school. Deze ouders is voor de andere, allochtone ouders een laagdrempelig figuur waar zij vragen aan durven stellen en iets van aannemen. Zo'n ouder kan van grote betekenis zijn voor de school, omdat zij kan worden ingezet om ook andere allochtone ouders te bereiken.

6.4. Welke factoren bevorderen (positieve) omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden?

6.4.1. Eigenschappen van kinderen

De kinderleeftijd is een mooie periode om in contact te komen met kinderen van verschillende culturele achtergronden. Kinderen zijn (ook in de leeftijd van 7 tot 10 jaar) namelijk erg leer- en nieuwsgierig. Verhalen van kinderen uit andere culturen zijn dan ook erg interessant voor kinderen. Kinderen willen dan ook graag weten hoe hun klasgenootjes bepaalde dingen doen, en waarom ze dat op die manier doen. Bijvoorbeeld tijdens een gesprek op de Ireneschool over de islamitische manier van bidden. Kinderen stelden er vragen over en wilden van alles van elkaar weten. (*Observaties 17-05-11*) Kinderen gebruiken hun nieuwsgierigheid om de wereld te leren kennen en hun horizon te verbreden. (*Angenent, 2004, p.90*) Vanaf 6 jaar leren kinderen ook beseffen dat mensen bij een zelfde gebeurtenis een andere beleving kunnen hebben. Vanaf 8 jaar komt ook het besef dat anderen verschillende dingen kunnen denken en voelen. Hierdoor leert het kind zich inleven in anderen en begrijpt beter wat er in anderen omgaat. (*Kohnstamm, 2002, p. 247*)

Kinderen zoeken graag gezelschap. Zij vinden het belangrijk om met andere kinderen om te gaan en doen graag dingen samen. Hierbij streven kinderen naar goede relaties met elkaar. Op school leren kinderen zich gedragen in groepen en rekening houden met elkaar, het groeiende inlevingsvermogen in elkaar helpt hierbij. Kinderen krijgen oog voor algemene gedragsregels en de algemeen geldende norm is wat telt. Belangrijk is dan ook de houding en voorbeeldgedrag van de ouders en leerkrachten omdat zij een grote invloed hebben op de algemene gedragsregels en omgangsnormen. (*Angenent, 2004, p. 90-92*)

De kinderlijke nieuwsgierigheid waarbij kinderen vaak nog zonder vooroordelen ontstaan voor anderen, de behoefte aan contact met leeftijdsgenootjes en het groeiende inlevingsvermogen, zijn gunstige factoren voor de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden.

6.4.2. Houding van de leerkracht naar de kinderen

Een leerkracht is een voorbeeld figuur voor de kinderen in de klas. Alles wat de leerkracht in de klas doet, zal invloed hebben op de kinderen. De leerkracht reageert vanuit zijn of haar referentiekader en neemt zijn eigen levenservaringen, normen en waarden en karaktereigenschappen mee. Ook de humor, het relativiseringsvermogen, het rechtvaardigheidsgevoel en de manier waarop de leerkracht reageert op irritaties en teleurstellingen, zal de kinderen (al dan niet bewust) beïnvloeden. Als de kinderen de keuzes en motieven van een leerkracht weten, zullen zij beter begrijpen waarom een leerkracht de dingen op een bepaalde manier doet. (*Schellekens, 2000, p.58*) De houding van de leerkracht heeft effect op de groep daarom is een juiste houding is erg belangrijk.

Het helpt kinderen als een leerkracht zijn emoties uit. Ook als de leerkracht een keer een 'baaldag' heeft. De openheid van de leerkracht draagt bij aan een veilig klimaat in de groep. Doordat de leerkracht zijn verhaal/emotie deelt met de kinderen, stimuleert hij hen om hetzelfde te doen. Daarnaast kunnen kinderen erkenning vinden in de emotie van de leerkracht (zij hebben bijv. ook wel eens een minder goede dag). Als kinderen hun emoties uiten zullen ze elkaar ook beter leren begrijpen en rekening met elkaar houden. (*Schellekens, 2000, p.77*)

Volgens Schellekens (2000) is het belangrijk dat kinderen de gelegenheid krijgen om over hun eigen leefwereld en gevoelens te vertellen. Het zelfbeeld van de kinderen wordt positiever, omdat zij meer zicht krijgen op hun eigenheid en sterke kanten. Het positieve zelfbeeld van kinderen zorgt voor een meer sociale houding en heeft daarnaast een gunstig effect op de leermotivatie. (Schellekens, 2007, p. 70) Het kan helpend zijn voor een kind als de leerkracht hem helpt door openheid te stimuleren over wat het kind moeilijk of lastig vindt. Hierbij is het belangrijk dat de leerkracht niet te uitgebreid ingaat op deze punten, anders zou er een onveilige situatie voor het kind kunnen ontstaan. (Schellekens, 2000, p.21) Daarnaast is het belangrijk dat leerkrachten in ogenschouw nemen dat veel, met name allochtone, kinderen niet uit een praatcultuur komen. Ze hebben thuis misschien geleerd situaties te aanvaarden zoals ze zijn, zonder dat daar veel ruimte aan te pas komt voor gevoelens, uitleg of overleg. Voor deze kinderen is het vaak al genoeg dat hun emotie verwoord wordt en zij hebben geen behoefte aan het uitkauwen van gevoelens bij bijvoorbeeld een ruzietje.

Kinderen hebben er baat bij dat er open gestaan wordt voor de verhalen die hij/zij wil vertellen. Dit vraagt van de leerkracht een actieve en geduldige luisterhouding. De meeste kinderen hebben er een hekel aan om als 'uitzondering' gezien en behandeld te worden, daarom is het belangrijk dat iedereen aan de beurt komt. Om deze reden is het niet aan te raden om veel nadruk te leggen op verschillen tussen kinderen. Mochten er culturele verschillen aan de orde komen, dan is het belangrijk om een relatie te leggen met het leven van de kinderen zelf. Als een autochtoon meisje het bijvoorbeeld vreemd vindt dat moslim meisjes een hoofddoek moeten dragen, kun je het allochtone kind vragen of haar ouders ook regels hebben met betrekking tot kleding. Wat moet zij bijv. dragen en wat mag ze juist niet aan? Door naar concrete voorbeelden te vragen worden generalisaties vermeden en worden kinderen zelf aan het denken gezet over onderwerpen met betrekking tot culturele en religieuze leefregels. (Schellekens, 2000, p. 20-22) (Schellekens, 2007, p. 93)

Het is helpend om als leerkracht interesse te tonen in verschillende culturen en godsdiensten. De leerkracht kan bijv. in de klas vertellen over zijn ervaringen (reizen, familie) in het buitenland of wereldmuziek mee naar school nemen. Op deze manier maken de kinderen kennis met verschillende culturen en de allochtone kinderen kunnen daarbij ook eigen, persoonlijke ervaringen delen met klasgenoten. Kinderen vertellen graag over hun eigen leefwereld, maar het is belangrijk om ervoor te waken allochtone kinderen niet slechts op te laten draven om iets te vertellen over hun cultuur. Het allochtone kind heeft veel meer te vertellen dan over het Suikerfeest of de moskee, want het is meer dan slechts een product van de cultuur waarin het opgroeit. Daarnaast wijst het kinderen vooral op verschillen, wanneer hier op gelet wordt kan het accent verlegt worden van verschillen naar overeenkomsten.

Het rechtstreeks vragen naar culturele achtergronden, kan kinderen in verlegenheid brengen. Ze kunnen dan het gevoel krijgen 'vastgepind' te worden en zullen dichtslaan. Als leerkracht is het dus belangrijk om niet vanuit nieuwsgierigheid een vraag te stellen als: "Hoe gaat dat nou met de Ramadan, Jamila?" Een kind kan zich voor het blok gezet voelen of heeft misschien helemaal geen zin om te vertellen over de Ramadan. Ook kan het zijn dat ze het antwoord niet weet. (Schellekens, 2000, p. 22-41)

De houding van de leerkracht heeft een grote invloed op het klimaat in de groep. Het is van belang dat de leerkracht zich hiervan bewust is en zijn houding zo aanwendt, dat de positieve sfeer in de groep bevorderd wordt.

6.4.3. Structuur en veiligheid in de klas

Het is belangrijk dat kinderen zich veilig voelen in de groep. Wanneer kinderen zich veilig en op hun gemak voelen zullen zij ook meer openstaan voor het contact met andere kinderen. Er is dan een veilige basis van waaruit kinderen op ontdekkingstocht kunnen gaan in het contact leeftijdsgenootjes en kinderen met andere culturele achtergronden.

Om deze veiligheid te creëren is structuur in de klas heel belangrijk voor kinderen. De dag beginnen en afsluiten met een vast ritueel kan daarbij helpen. Maar ook duidelijkheid in het verloop van de schooldag helpt kinderen om zich veilig te voelen. Kinderen weten op die manier waar ze aan toe zijn en de schooldagen worden voorspelbaar. (Oudheusden, 2010, p. 56-57)

Kinderen kunnen prima betrokken worden bij het opstellen van regels en afspraken in de klas. Zij weten vaak heel goed wat wel niet kan en welk gedrag van hen verwacht wordt in de klas. Wanneer kinderen betrokken worden bij het opstellen van regels voelen zij zich meer verantwoordelijk om zich ook aan deze regels te houden. Ook zullen zij klasgenoten eerder op de regels wijzen. Het is goed om kinderen daarbij te leren dat het voor sommige kinderen moeilijker is om zich aan regels te houden dan voor anderen, en dat zij elkaar hierbij kunnen helpen. Door op die manier een open klimaat te creëren in de klas wordt het wij-gevoel in de groep vergroot. Als kinderen weten welke regels op school gelden en hoe zij zich moeten gedragen zorgt dat voor een veilig gevoel. Het moet voor een kind duidelijk zijn dat regels op school anders kunnen zijn dan de regels die thuis gelden. Als de regels duidelijk zijn hebben kinderen minder moeite met die verschillen dan vaak wordt gedacht. (Schellekens, 2000, p.32-33, 49) (Schellekens, 2007, p.48)

Voor een kind is het belangrijk dat ruzies en strubbelingen worden opgelost en uitgesproken. Door kinderen het eerst zelf te laten oplossen leren zij met meningsverschillen omgaan. Daarbij is het wel belangrijk dat de leerkracht in de gaten houdt dat er geen negatieve spiraal ontstaat. Voor het kind is het een veilig gevoel te weten dat de leerkracht zal helpen als de kinderen er zelf niet uit komen. (Schellekens, 2000, p.32) Wanneer conflicten openlijk worden besproken wordt voorkomen dat er negatieve verhoudingen in de groep ontstaan welke ongecontroleerd de sfeer zullen bepalen. Wanneer dat gebeurt zal dat een negatieve invloed hebben om de omgang met elkaar. En helpende factor is het vermogen om te weten dat in elke situatie oplossingen bedacht kunnen worden. (Oudheusden, 2010, p. 59) (Schellekens, 2007, p. 58)

Kinderen hebben het nodig dat zij sociale vaardigheden leren. Zij zullen hier een basis hebben gelegd voordat zij op school komen. Maar het is goed dat hier op school extra aandacht voor is, zeker op scholen waar veel kinderen zitten die van thuis minder pedagogische bagage mee krijgen. Door middel van een groepsmethode worden kinderen spelenderwijs steeds meer bewust van hun gedrag en emoties. Daarnaast worden zij zich meer bewust van het gedrag en emoties van anderen en wat deze met hen doen. De Vreedzame School en de PAD methode die worden gebruikt op de onderzochte scholen zijn hier voorbeelden van. Kinderen leren op welke manier ze met elkaar horen om te gaan, leren van hun eigen emoties en die van anderen. Door dit in de groep te bespreken en rekening met elkaar te houden leren de kinderen elkaar beter kennen en begrijpen. (Oudheusden, 2010, p. 58)

6.4.4. Realistisch beeld van verschillende culturen

In de samenleving bestaan vaak stereotype beelden over andere culturen. Kinderen nemen deze stereotypen over. Deze stereotypen worden in schoolboeken vaak versterkt door een vertekend beeld gegeven van allochtonen. Dit vertekende beeld kan ongewild vooroordelen oproepen of bevestigen. Autochtone kinderen kunnen op die manier een vertekend beeld krijgen van het leven van hun allochtone klasgenootjes. In de meeste gevallen zal dit de (positieve) omgang tussen kinderen niet bevorderen. Allochtone kinderen daar in tegen zullen zich ook niet altijd herkenningen in de stereotype verhalen die in de schoolboeken verteld worden. (Schellekens, 2000, p.59-61)

Als kinderen een realistisch beeld ontwikkelen van andere culturen, bevordert dit de onderlinge omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden. Vooroordelen en stereotype beelden worden op deze manier voorkomen.

Als er binnen een school op een positieve en natuurlijke manier aandacht wordt gegeven aan culturele diversiteit zal dat de kinderen helpen. Het helpt kinderen als zij zelf kunnen zien, horen en ervaren hoe anderen leven en wat hun cultuur is. Eigen ervaringen zijn namelijk het beste middel om generalisaties over groepen te voorkomen en te ontkrachten. Daarom is contact met leeftijdsgenootjes uit verschillende culturele achtergronden ook erg belangrijk. (Schellekens, 2007, p.92-101) Soms worden op scholen migranten uitgenodigd om iets over hun cultuur te vertellen. Dit kan kinderen echter een eenzijdig beeld geven. Daarom is het helpend voor kinderen als zij in contact komen met meerdere mensen uit andere culturen. Ook het wijzen op de diversiteit in Nederland aan geloven, streektaalen, gezinsvormen, politieke stromingen etc. helpen het kind om zich te realiseren dat iedereen anders is. Wanneer allochtonen niet alleen op school worden

ingezet om iets over 'hun' cultuur te komen vertellen maar ook helpen met kookles, uitjes etc. worden kinderen ook geattendeerd op de overeenkomsten. (*Schellekens, 2000, p. 60-61*) Wanneer kinderen zich bewust worden van de overeenkomsten die er zijn tussen hun en kinderen uit een andere cultuur zullen zij zich meer verbonden voelen met elkaar. Overeenkomsten zorgen voor herkenning, veiligheid en verbondenheid.

6.4.5. Rol van de ouders

Het gedrag van kinderen wordt mede bepaald door wat kinderen van hun ouders meekrijgen. Ouders die onderling meer contact met elkaar hebben, geven hun kind de ervaring dat ze in een gemeenschap leven. De kinderen zullen zich veilig en beschermd voelen en dit kan ervoor zorgen dat ruzies voorkomen worden of helpen deze op te lossen. (*Oudheusden, 2010, p. 65*) Als ouders van diverse culturele achtergronden elkaar opzoeken, zullen hun kinderen elkaar ook eerder opzoeken. Dit geven de leerkrachten ook aan in de interviews. Ook geven zij aan dat ouders een hele grote invloed hebben op het gedrag van hun kinderen. Als een autochtoon kind bijvoorbeeld vraagt of het met een allochtoon kind mag spelen, en moeder zegt dat ze het goed vindt maar ze kijkt erbij alsof ze het vreselijk vindt, dan zal een kind toch niet met het andere kind gaan spelen. Als autochtone ouders bijv. negatief spreken over allochtonen, zullen kinderen dit van hun ouders overnemen. (*Interview S. van der Vegt, 25-05-'11*) Dit zal de positieve omgang tussen kinderen met verschillende achtergronden niet ten goede komen. De school kan proberen de ouders op een positieve manier te beïnvloeden, door hen op de visie van de school te wijzen en bij het lesprogramma te betrekken. Door de lijntjes tussen de school en ouders kort te houden, weten de twee belangrijkste opvoeders van het kind van elkaar waar ze mee bezig zijn. Het is belangrijk dat ouders en school zoveel mogelijk op één lijn zitten. Dit schept duidelijkheid voor het kind. Toch zitten ouders en school niet altijd op één lijn wat betreft het opvoeden van het kind en natuurlijk blijven er altijd verschillen bestaan in opvoedstijlen, maar het is helpend voor een kind als het weet dat leerkracht en ouders samenwerken en elkaar respecteren. (*Schellekens, 2000, p. 84*) Het is helpend als de school wekelijks informatie geeft aan ouders over de lessen van het sociale vaardigheidsprogramma, mocht de school zo'n programma gebruiken. Ouders kunnen hun kinderen helpen door het op school geleerde ook thuis in de praktijk te brengen. Daarnaast wordt op deze manier de ouderbetrokkenheid gestimuleerd. Informeel contact tussen ouders en leerkrachten legt een goede basis voor de groepssfeer en draagt indirect bij aan het bevorderen van een positieve omgang tussen kinderen met verschillende achtergronden. Mocht er iets voorvallen met een kind, dan is de drempel om hierover in gesprek te gaan lager. Incidenten zullen sneller opgelost worden en verdere problemen worden voorkomen. (*Oudheusden, 2010, blz. 65-66*)

6.4.6. Houding van de school

Veel scholen hebben een duidelijk visie, waarvan respect voor de ander een onderdeel is. Een mooie visie die in de praktijk ook daadwerkelijk uitgedragen moet worden door de leerkrachten en directie van de school. De directeur van de J.F. Kennedyschool geeft aan dat het een aandachtspunt is om de normen en waarden, die bij de Vreedzame school horen, op een bewuste manier uit te blijven dragen in de klas. (*Interview H. Niekus, 31-05-'11*) Daarnaast is het helpend voor de omgang met elkaar, als ouders deze visie ondersteunen. Om dit doel te kunnen realiseren zijn heldere schoolregels nodig, zodat zowel ouder, leerlingen, als leerkrachten weten waar zij aan toe zijn. De basis voor een positieve omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden, begint bij een non-discriminatie beleid. Tevens dient het schoolwerkplan een positieve houding ten opzichte van etnische diversiteit te bevatten. Vanuit dit uitgangspunt kan er werkt worden aan een positieve omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden. (*Schellekens, 2000, p. 83*)

6.4.7. Samenvatting

Het heeft verschillende voordelen om van jongs af aan al in contact te komen met mensen van verschillende culturele achtergronden.

Kinderen zijn namelijk erg nieuwsgierig en staan vaak (nog) zonder vooroordelen open voor anderen. Kinderen willen graag van alles over elkaar weten, ook groeit bij kinderen het inlevingsvermogen en zullen zij anderen steeds beter leren begrijpen. De open houding van kinderen zorgt er dan ook voor dat zij op een positieve manier met kinderen met kinderen van verschillende culturele achtergronden zullen omgaan. Overigens zoeken kinderen graag contact met anderen en doen graag dingen samen. De leerkracht speelt een belangrijke rol in het bevorderen van de positieve omgang tussen kinderen. Hij/zij is een belangrijk voorbeeld figuur voor kinderen en heeft grote invloed op de sfeer in de klas. Het is helpend als leerkrachten kinderen stimuleren om hun emoties te delen met anderen. Kinderen leren elkaar zo beter kennen, leren zich inleven en kunnen meer rekening houden met elkaar. Kinderen krijgen meer zicht op hun sterke kanten wat het zelfbeeld zal vergroten, hierdoor is er meer ruimte voor sociale contacten.

Belangrijk is dat allochtone niet steeds iets 'moeten' vertellen over hun culturele achtergrond. Deze kinderen hebben meer te vertellen dan over de cultuur waar zij in opgroeien, bijv. over hobby's. Wanneer hier aandacht aan besteed wordt, zullen kinderen meer overeenkomsten tussen elkaar gaan zien wat de verbondenheid tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden vergroot.

Het is belangrijk dat er op scholen een duidelijke structuur is zodat kinderen weten waar ze aan toe zijn. Hierdoor zullen de kinderen meer veiligheid voelen en daardoor meer openstaan voor contact met anderen. Het opstellen van regels in de klas is hier een belangrijk voorbeeld van.

Het zal een positieve invloed hebben als ruzies en strubbelingen worden besproken en opgelost. Daardoor wordt voorkomen dat er negatieve verhoudingen in de groep ontstaan welke de veiligheid in de groep kunnen belemmeren. Het is belangrijk dat kinderen weten op welke manier zij met elkaar om moeten gaan. Groepsmethodes zoals de PAD methode en de Vreedzame School kunnen hier een belangrijke bijdrage aan leveren.

Dat kinderen een realistisch beeld hebben van andere culturen is niet alleen van belang om vooroordelen te voorkomen, maar ook om kinderen, als zij veel in contact komen met mensen uit andere culturen, te laten ontdekken dat er tussen mensen ook veel verschillen zijn. Allochtonen moeten op scholen niet alleen worden ingezet om iets te vertellen over 'hun' cultuur maar ook om te helpen bij lessen en uitjes, zodat kinderen overeenkomsten gaan zien. Ook is het goed om te wijzen op alle verschillen die er in Nederland zijn als het gaat om stromingen in het geloof, politieke partijen, streektaalen etc.

Positieve omgang tussen kinderen met een verschillende culturele achtergrond zal bevorderd worden wanneer ouders aan hun kind laten merken hier geen moeite mee te hebben of het zelfs stimuleren. Hierdoor zal het kind de ruimte en goedkeuring van de ouders ervaren waardoor het zelf ook meer open zal staan voor dit contact.

Goed contact tussen de leerkracht en de ouders en de ouderbetrokkenheid bij de school zal de sfeer in de klas ten goede komen en indirect bij dragen aan de positieve omgang tussen kinderen, en dus ook tussen kinderen van verschillende culturele achtergronden.

Het uitgangspunt en de visie van de school moeten positief zijn tegen over kinderen met verschillende culturele achtergronden. Wanneer de school dit uitdraagt zal dit bijdragen aan een positieve omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden.

7. Conclusie

In dit hoofdstuk worden conclusies getrokken vanuit de verkregen informatie uit dit onderzoek. Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd: Eerst wordt de beantwoording van de deelvragen kort beschreven. Vervolgens wordt een interpretatie op de verkregen informatie gegeven. Aan de hand daarvan zullen een aantal aanbevelingen gedaan worden voor Praktijk Tableau. Tot slot worden de beperkingen van de onderzoeksmethode kort genoemd.

De hoofd- en deelvragen zijn beantwoord door middel van kwalitatief onderzoek. Er is gebruik gemaakt van interviews, observaties en enquêtes om de vragen te kunnen beantwoorden. De hoofdvraag van dit onderzoek is:

Hoe gaan kinderen met verschillende culturele achtergronden, in de middenbouw van de basisschool, met elkaar om in de klas en hoe kan (positieve) omgang met elkaar bevorderd worden?

7.1. Beknopte beantwoording van de onderzoeksvragen

- *Wat zegt de literatuur over het belang van positieve omgang met elkaar, binnen de klas?*

Een positieve omgang tussen kinderen, met verschillende culturele achtergronden, in de klas zorgt voor een veilige en prettige sfeer. De klas is een veilige setting om te oefenen met sociale vaardigheden. Deze vaardigheden hebben kinderen nodig om (later) goed te kunnen functioneren in de maatschappij. Kinderen met een andere culturele achtergrond komen op school met de Nederlandse cultuur in aanraking. Het integratieproces wordt hierdoor bevordert. Als er sprake is van positieve omgang in de klas, voelen kinderen met een andere culturele achtergrond zich gewaardeerd en gerespecteerd. Een positieve omgang in de klas zorgt ervoor dat kinderen zich kunnen en durven ontplooien. Als er een veilige en positieve sfeer is in de klas, kunnen kinderen zich beter op hun leertaken richten, waardoor zij zichzelf ontwikkelen. Als er geen positieve omgang is met elkaar, zullen kinderen zich eerst hierop richten waardoor er minder ruimte overblijft om zich op de leertaken te concentreren.

- *Wat is kenmerkend voor de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden in de middenbouw van de basisschool?*

In de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden lijkt de achtergrond van de kinderen geen grote rol te spelen. Het karakter van de kinderen lijkt meer bepalend in manier waarop er met elkaar wordt omgegaan.

Autochtone- en allochtone kinderen spelen op school samen als zij gedeelde interesses hebben; als zij bijvoorbeeld allebei van voetbal houden, dan voetballen ze samen. Wanneer kinderen op het schoolplein in kleinere groepjes spelen of praten zijn dit vaak overwegend 'witte' of 'zwarte' kinderen. Hechte vriendschappen zijn vaak minder gemengd. Een verklaring zou kunnen zijn dat kinderen een voorkeur hebben voor kinderen die op hen lijken. Een andere mogelijke verklaring is dat er weinig contact is tussen allochtone- en autochtone kinderen buiten schooltijd.

De meeste kinderen geven aan liever samen te werken met kinderen uit hun eigen cultuur, terwijl de culturele achtergrond bij het samen spelen minder uit maakt. De meeste kinderen geven aan net zo lief met kinderen uit een andere cultuur te spelen, dan met kinderen uit de eigen cultuur.

Als de kinderen samen moeten werken nemen allochtone kinderen over het algemeen iets meer de leiding dan autochtone kinderen dit doen. Allochtone kinderen zijn in het leidinggeven temperamentvoller dan autochtone kinderen. Zij verheffen hun stem vaker en maken duidelijk wat zij van de andere kinderen verwachten. Daarnaast zijn allochtone kinderen meer handtastelijk dan autochtone kinderen.

- *Wat gaat goed en wat zijn knelpunten op de onderzochte scholen als het gaat om de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden en wat doet de school hiermee?*

- Wat goed gaat:

Beide scholen hebben hun visie afgestemd op de populatie van de school. Respect en ruimte voor elkaar zijn belangrijke waarden die zowel de Ireneschool als de J.F. Kennedyschool uitdragen. Beiden Christelijke scholen houden rekening met de afkomst van de kinderen, door bijvoorbeeld de

dag niet te beginnen met Bijbellezen en gebed of de kerstviering niet 'te zwaar' te maken. Hiermee komen zij kinderen (en hun ouders) met een andere culturele achtergrond tegemoet. Kinderen met andere achtergronden voelen zich welkom op de school waardoor het gemakkelijker is om in contact met elkaar te komen.

Er wordt op beide scholen gewerkt met een methode waarbij er aandacht is voor de sociale vaardigheden van de kinderen. Deze methodes hebben volgens de directeuren een positief effect op de omgang met elkaar. De leerkrachten hebben een open houding ten aanzien van kinderen met verschillende culturele achtergronden. Door een openhouding van de leerkracht en het uitdragen van de visie van de school is de leerkracht een voorbeeld voor de kinderen. Wat een positief effect heeft op de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden.

- Knelpunten:

Normen en waarden die kinderen van thuis mee krijgen zijn niet altijd hetzelfde als die op school gelden. Sommige kinderen krijgen van thuis mee dat allochtonen slecht zijn en het land uit moeten, dit botst met de open en respectvolle houding van de school. Dit kan voor een kind erg verwarrend zijn. Ook zal het de (positieve) omgang niet bevorderen als kinderen thuis negatieve dingen horen over mensen uit andere culturen.

Beide scholen lopen er tegen aan dat de ouderbetrokkenheid bij de school laag is. Over het algemeen zijn de autochtone ouders iets meer betrokken bij schoolactiviteiten dan allochtone ouders. De taalbarrière zou hier een verklaring voor kunnen zijn, evenals de bescheiden houding die allochtone ouders vaak hebben, naar de school toe. Als ouders meer betrokken zijn bij de school zal het saamhorigheidsgevoel toenemen en komen allochtone- en autochtone ouders met elkaar in contact. Als ouders contact hebben met elkaar, zullen kinderen elkaar ook sneller opzoeken. Autochtone- en allochtone ouders zoeken elkaar niet veel op. Bij de J.F. Kennedyschool zijn er meer gemengde oudercontacten dan bij de Ireneschool. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de Ireneschool in een arbeiderswijk staat waar mensen elkaar al van generatie op generatie kennen. De allochtone bevolking woont aan de rand van deze wijk. Een andere mogelijke verklaring is dat de ouders van de J.F. Kennedyschool aan het begin van de dag hun kind in de klas brengen. Hierdoor komen zij in contact met andere ouders van kinderen die bij hun kind in de klas zitten.

• *Welke factoren bevorderen (positieve) omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden?*

Positieve omgang wordt bevorderd wanneer de leerkracht verschillen ziet als een verrijking en als iets dat gewoon is, hierdoor zullen de kinderen verschillen ook sneller respecteren. Een open en geïnteresseerde houding van de leerkracht naar andere culturen kan de positieve omgang tussen kinderen bevorderen. Het is daarbij belangrijk dat gesprekken over andere culturen niet geforceerd worden, in de zin dat een kind bijvoorbeeld iets over de Ramadan 'moet' vertellen, terwijl het daar eigenlijk helemaal geen zin in heeft. Ook moet het voor kinderen leuk en interessant blijven om iets over andere culturen te horen.

Ook het wisselen van plaatsen in de klas na iedere vakantie draagt bij aan de positieve omgang. Op deze manier wordt omgang tussen alle klasgenoten gestimuleerd en blijven kinderen minder snel in hun eigen vriendenkring hangen.

Door kinderen al op een jonge leeftijd in contact te laten komen met leeftijdsgenoten uit verschillende culturen, wordt de positieve omgang gestimuleerd. Jonge kinderen zijn immers nieuwsgierig, hebben behoefte aan contact met leeftijdsgenoten, staan open voor de wereld om hen heen en zijn nog onbevooroordeeld. Allemaal factoren die de omgang zullen bevorderen.

Beide scholen werken met methodes om de kinderen sociale vaardigheden aan te leren. Zoals eerder genoemd dragen deze bij aan een positieve omgang met elkaar.

Als ouders positief tegenover andere culturen staan, brengen zij dit over op hun kinderen. Kinderen zijn op zoek naar de goedkeuring van hun ouders en als ouders laten merken dat zij het prima vinden als hun kind speelt met kinderen van verschillende culturele achtergronden, dan zal een kind dit sneller doen.

Om een positieve omgang te bevorderen is het belangrijk dat in de visie van de school duidelijk is en dat de school positief aankijkt tegen kinderen met een andere culturele achtergrond. Daarnaast is het belangrijk dat de school deze visie ook uitdraagt. Het uitdragen van de visie van de school zal bijdragen aan een positieve omgang met elkaar.

7.2. Onze indruk en verwachtingen

De verwachting die wij aan het begin van dit onderzoek hadden was dat allochtone- en autochtone kinderen elkaar minder op zouden zoeken binnen de school. We hadden verwacht dat allochtone- en autochtone kinderen meer twee gescheiden groepen zouden vormen.

Ook hadden wij niet verwacht dat er een groot verschil zou zitten in de mate waarop allochtone- en autochtone ouders met elkaar omgaan (bijna niet) en de mate waarin hun kinderen met elkaar omgaan (op school gaan zij redelijk veel met elkaar om). Wij denken dat dit te maken heeft met het feit dat kinderen op school toch op elkaar aangewezen zijn, klasgenootjes heb je immers niet voor het uit kiezen. En dat kinderen open staan voor contact met leeftijdsgenoten.

Wij hadden verwacht dat gemengde scholen de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving een heel eind zouden bevorderen, maar in de praktijk blijkt daar meer voor nodig te zijn. Buiten schooltijd lijkt er namelijk weinig contact te zijn tussen allochtone en autochtone kinderen. De invloed van ouders op kinderen is groot als allochtone ouders niet in contact komen met autochtone ouders, dan zal dit volgens ons de omgang tussen kinderen van verschillende culturele achtergronden (buiten schooltijd) ook niet bevorderen.

Wij hadden niet verwacht dat Christelijke scholen hun visie en werkwijze zouden aanpassen vanwege het feit dat ze een gemengde school zijn en leerlingen hebben met verschillende geloofsovertuigingen. Deze aanpassingen dragen weliswaar bij aan een positieve omgang met elkaar (scholen laten zien dat ze openstaan voor en rekening houden met anderen), maar dit betekent wel dat er dus voor gezorgd moet worden dat de context (behoorlijk) neutraal is. Wij vragen ons af in hoeverre je dan als school, of persoon, je eigen identiteit dan nog kunt behouden. In de praktijk betekent het dat je je eigenheid, levensovertuiging of meningen voor jezelf moet houden. Dat je voor alles open staat en respecteert. Wij zien eigenheid echter als waardevol, het schept ook duidelijkheid als je uitdraagt waar je voor staat. Daarnaast zorgt het voor een stukje diepgang. En mensen/kinderen weten dan waar ze aan toe zijn als je bijvoorbeeld als leerkracht ook kunt laten zien waar je voor staat en wat je belangrijk vindt in je leven.

7.3. Beschrijving beperkingen onderzoek

Tijdens dit onderzoek zijn we tegen een aantal beperkingen aangelopen. Gaandeweg bleek dat het lastig was om scholen te vinden die aan dit onderzoek mee wilden werken. Veel scholen zijn druk en worden vaak gevraagd voor opdrachten of onderzoeken. Ook was de periode waarin wij het onderzoek hebben uitgevoerd een drukke periode op basisscholen, namelijk het einde van het schooljaar waardoor veel scholen niet mee wilden werken. Dit is de reden dat er naar gemengde scholen is gezocht in heel Gelderland en niet alleen in Ede wat in eerste instantie het idee was.

Ook de onderzoekscriteria zijn enigszins aangepast. In eerste instantie was gekozen voor openbare scholen omdat verwacht werd hier de meeste gemengde populatie aan leerlingen te treffen. Echter bleken openbare scholen vaak overwegend 'witte of zwarte scholen' te zijn. Voornamelijk katholieke scholen bleken een gemengde samenstelling te hebben. Daarom hebben wij ervoor gekozen om ons ook te richten op christelijke scholen. Uiteindelijk zijn er twee scholen gevonden die mee wilden doen en een vergelijkbare visie hebben. Ook de wijken waarin de scholen staan hebben veel overeenkomsten.

Een beperking van de enquête was dat sommige vragen iets te lastig waren voor de kinderen uit groep 4. De enquête was in eerste instantie dan ook opgesteld voor kinderen uit groep 5/6. We hebben deze beperking (deels) opgelost door de enquête klassikaal, vraag voor vraag te bespreken met de kinderen. Door deze oplossing werd de enquête duidelijker voor de kinderen. Wel leek een enkele enquête niet serieus te zijn ingevuld. Bij een van de enquêtes waren bijvoorbeeld alle antwoorden hetzelfde ingevuld. Bij navraag en bevestiging van de leerkracht hebben we besloten deze enquête niet mee te nemen in het onderzoek om de betrouwbaarheid van de uitslag te vergroten. Op de Ireneschool konden wij niet aanwezig zijn bij het afnemen van de enquêtes omdat wij verzocht werden eerder te stoppen met ons onderzoek. Wij weten niet hoe de leerkracht de enquêtes heeft aangekondigd en of de leerlingen deze zelfstandig hebben ingevuld. Uit de ingevulde

enquêtes van de Ireneschool kwamen echter geen vreemde uitslagen naar voren waardoor er geen reden is tot twijfel aan de betrouwbaarheid van de ingevulde enquêtes.

Een beperking van het observeren kan zijn dat kinderen zich anders gaan gedragen, omdat er een paar vreemde mensen in de klas zitten. Om dit risico zo veel mogelijk te beperken hebben wij ons voorgesteld aan de kinderen en in overleg met de leerkrachten afgesproken om de kinderen te vertellen dat we komen kijken hoe het gaat in de klas. We hebben er bewust voor gekozen om de kinderen niet te vertellen dat wij op hun gedrag gaan letten, zodat dit hun gedrag niet zou beïnvloeden. Om ervoor te zorgen dat de kinderen niet in de gaten zouden krijgen wat onze observatiepunten waren, hebben we ervoor gekozen om de enquêtes op de laatste dag van de observaties in te laten vullen.

Een beperking van ons onderzoek was dat een van de scholen zijn medewerking, midden in de observatieweek stop wilden zetten, in verband met privéredenen van de leerkracht. We hebben dit risico van tevoren niet ingecalculeerd. Toch had deze onverwachte gebeurtenis geen nadelige gevolgen. Wij hebben de dagen dat we er waren genoeg kunnen waarnemen voor ons onderzoek.

7.4. Aanbevelingen over de gehanteerde methode van onderzoek of over onderwerp van onderzoek voor vervolgonderzoek

Mocht Praktijk Tableau een training opzetten om de omgang tussen kinderen met een verschillende culturele achtergrond te bevorderen, dan is het goed om de volgende punten mee te nemen:

- De leerkracht vervult een belangrijke voorbeeldfunctie voor de kinderen. De invloed van de leerkracht op het gedrag van de kinderen is groot. Het is goed als leerkrachten zich hiervan bewust zijn en dit op een positieve manier inzetten om de omgang tussen kinderen met een verschillende culturele achtergronden bevorderen door middel van hun gedrag. Mogelijk kan Praktijk Tableau een training opzetten voor leerkrachten, zodat zij leren hoe zij leren hoe ze zo goed mogelijk aan kunnen sluiten bij een gemengde klas.
- Ouders hebben een belangrijke invloed op het gedrag van hun kinderen. Veel ouders hebben op school, of daarbuiten, geen contact met ouders uit andere culturele achtergronden. De reden hiervoor is niet helemaal duidelijk. Toch heeft dit veel invloed op de kinderen. Wanneer ouders niet duidelijk aan hun kind laten merken dat zij het goed vinden dat hun kind met andere kinderen uit verschillende culturen omgaat en dit zelf ook niet doen, zal het kind dit ook minder snel doen. Daarom is het belangrijk dat ouders bewust worden gemaakt van het belang van positieve omgang tussen kinderen van verschillende culturele achtergronden op school en de rol die zij daar als ouder in spelen. Hierbij is het goed om de ouderbetrokkenheid bij de school te vergroten. Ouders zullen met elkaar in contact komen. Ook wordt het voor de school en ouders op die manier gemakkelijker om gevoelige zaken rondom cultuurverschillen te bespreken.
- Als er een training ontwikkeld wordt voor de kinderen, is het belangrijk om er op te letten dat er niet teveel nadruk gelegd wordt op cultuurverschillen maar dat er juist aandacht wordt besteed aan de overeenkomsten. Volwassenen moeten er op letten dat zij interesse tonen in het kind zelf en oppassen dat zij niet slechts interesse tonen in de cultuur waar het kind uit komt. Het kind is meer dan een 'product' van een cultuur en wil gezien worden om wie hij/zij is. De cultuur waar het kind uitkomt is daar een onderdeelje van, maar ook niet meer dan dat. Ook moet het voor kinderen leuk en interessant blijven om het over verschillende culturen te hebben, het moet niet een beladen of verplicht onderwerp van gesprek zijn, zodat het leuk blijft.
- Wanneer er gestreefd wordt om de positieve omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden te bevorderen is het dus belangrijk om zich vooral te richten op de scholen/leerkrachten en de ouders van de kinderen omdat de invloed van hen heel erg groot is. Wanneer zij geen positieve houding hebben tegenover de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden is het erg lastig om de positieve omgang onder de kinderen zelf wel te realiseren.

7.5. Onderwerpen voor een eventueel vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft naast veel antwoorden ook een aantal nieuwe vragen op geroepen. Deze vragen zouden belicht kunnen worden in een eventueel vervolgonderzoek.

- Hoeveel contact hebben allochtone- en autochtone kinderen buiten schooltijd? Hoe verloopt dit contact en hoe kan deze omgang bevorderd worden?
- Is er verschil in de omgang tussen allochtone en autochtone kinderen in de middenbouw en de bovenbouw? Wat gaat er eventueel anders?
- Wat gebeurt er in de omgang tussen kinderen met verschillende culturele achtergronden als de kinderen naar de middelbare school gaan en zij de kinderen met andere culturele achtergronden niet kennen? Gaan kinderen met verschillende culturele achtergronden dan anders naar elkaar kijken?
- Hoe kan de ouderbetrokkenheid bij de school, met name van allochtone ouders, bevorderd worden?
- Hoe kunnen scholen en kinderen met verschillende culturele achtergronden met elkaar omgaan, zonder hun identiteit te ontkennen/verstoppen of te neutraliseren?

8. Literatuurlijst

Boeken en artikelen

- Angenent H. (2004) *Opvoeding en persoonlijkheidsontwikkeling*. Baarn: HB uitgevers
- Auteur onbekend, (2011) *De Pers*: Kabinet accepteert zwarte scholen. 07-02-2011
- Baarda D.B., de Goede M.P.M., Teunissen J. (2005) *Basisboek Kwalitatief onderzoek: Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stefert Kroese
- Bruggen B. (2007) *Wisselspanning, energie voor onderwijsinnovatie*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant
- Bruin K., Heijde H. van der, (2007) *Intercultureel onderwijs in de praktijk*. Bussum: Coutinho
- Dronkers J. (2010) *Positieve maar ook negatieve effecten van etnisch diversiteit in scholen op onderwijs prestaties? Een empirische toets met internationale PISA-data*. Maastricht: Océ Business Services. [Oratie] [Online at: <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/23824/> MPRA Paper No. 23824, posted 11. July 2010 / 21:41]
- Gielis P., Konig A., Lap J. (2005) *Begeleiden van de groep*. Houten: EPN
- Johnson D.W., Johnson F.P. (2008) *Groepsdynamica*. Amsterdam: Pearson Education Benelux
- Kohnstamm R. (2002) *Kleine ontwikkelingspsychologie II*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum
- Oudenhoven J.P. (2002) *Cross-culturele psychologie; de zoektocht naar verschillen en overeenkomsten tussen culturen*. Bussum: Coutinho
- Oudheusden H. van (2010) *Verbindende waarden, multiculturele begeleiding in het basisonderwijs*. Amstelveen: Productie Totemboek
- Redant G. (2005) *Doeltreffend klasbeheer: effectief omgaan met de klasgroep*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant
- Schellekens E. (2000) *Intercultureel leren in de klas*. Baarn: Bekadidact
- Schellekens E. (2007) *Versillen in de klas, pedagogisch handelen in het basisonderwijs*. Soest: Nelissen
- Sloot E. (2005) *'Wij' kent geen kleur, opvoeden in twee culturen*. Amsterdam: SWP
- Stevens L., m.m.v. Dumassy E. (2004) *Anders denken en doen; allochtone leerlingen en hun leraren*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant
- Vluchtelingen Werk Nederland (2005) *Met één hand kun je niet klappen; Goede integratie-praktijken uit het netwerk van VluchtelingenWerk Nederland*. Meppel: Drukkerij Giethoorn ten Brink
- Werf S. van der (2002) *Alloctonen in de multiculturele samenleving; een inleiding*. Bussum: Coutinho

Internet websites

- Centrum voor Jeugd en Gezin - Maasland, Ontwikkeling basisschoolleeftijd. Bekeken op 09-03-'11
www.centrumjeugdengezin-maasland.nl/ontwikkeling-basisschoolleeftijd.html
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2011), definitie allochtoon. Bekeken op 30-06-'11
www.cbs.nl
- Website Ireneschool. Bekeken op 08-06-'11
www.bs-irene.nl
- Website J.F. Kennedyschool. Bekeken op 08-06-'11
www.jfkarnhem.nl
- Straatinfo, buurtgegevens Arnhem; Over het lange water + buurtgegevens Wageningen; Buitenwijk Wageningen noord. Bekeken op 08-06-'11
www.straatinfo.nl
- Van Dale (2010), definitie autochtoon. Bekeken op 30-06-'11
www.vandale.nl

9. Bijlagen

9.1. Observatie protocol

Wij kiezen voor een extensief participerende observatie. Dit houdt in dat wij niet tot nauwelijks deel nemen aan activiteiten. We stellen ons passief en afwachtend op. We bemoeien ons niet met de gang van zaken en zoeken niet bewust contact.

We kiezen hiervoor om het gedrag van de kinderen niet te beïnvloeden en te kijken wat er gebeurt in de groep zodat er een zo realistisch mogelijk beeld ontstaat.

Ook kiezen we voor een verborgen rol, we vertellen de klas niet wat wij gaan observeren. Hiermee voorkomen we dat de leerlingen zich anders gaan gedragen als ze weten waar we op letten. Zodat het resultaat geldig zal zijn.

Er is weinig bekend over de omgang tussen allochtone en autochtone kinderen, het is een redelijk nieuw terrein. Daarom is het goed om vrij in het veld te observeren en te kijken wat we tegen komen. Omdat we een groep observeren, wat complexer is, zullen wij wel enige structuur aanbrengen in onze observaties door middel van aandachtspunten.

We beginnen de observaties met het verzamelen van feitelijke informatie over de onderzoekssituatie.

Feitelijke informatie:

1. Aantal leerlingen
2. Aantal jongens en meisjes
3. Aantal allochtone en autochtone leerlingen
4. Indeling/inrichting van het klaslokaal
5. Kiezen kinderen zelf hun plaatsen in het lokaal
6. Datum en tijdstip (dagindeling)
7. Welke leerkracht staat er voor de klas

Omdat het niet realistisch is om op ieder moment van de dag alles te kunnen observeren kiezen wij voor een aantal momenten op de dag. Door ons te richten op deze momenten wordt het ook gemakkelijker om de twee scholen naast elkaar te leggen. Deze aandachtsmomenten zijn momenten waarvan wij verwachten dat er sprake is van omgang tussen de leerlingen. Wel zullen we van te voren deze aandachtspunten met de leerkracht bespreken.

Momenten van de dag:

1. Binnen komen in de klas
2. 'Kring' gesprek
3. Naast wie gaan kinderen zitten als ze de keus hebben
4. Samenwerken
5. Zelfstandig werken (wordt er contact gezocht)
6. Gedrag tussen de lessen door
7. Gedrag of reactie naar opmerking/actie leerkracht
8. Overblijven en pauze
9. Het uitdelen van spullen van klasgenoten
10. Uitgaan van de school

Naast de aandachtsmomenten gedurende de dag hebben wij ook een aantal aandachtspunten als het gaat om het gedrag van de leerlingen. Wij zullen vooral op de volgende punten letten. Uiteraard wij dit zo objectief mogelijk doen.

Inhoudelijk:

1. Opmerkingen
2. Lichaamshouding
3. Manier waarop iemand iets doet (bijv. zeker of onzeker)
4. Wie reageert op wie en hoe

5. Wie helpen elkaar (op welke manier)
6. Wie negeren/pesten elkaar (op welke manier)
7. Wat zijn de rollen in de groep
8. Reactie/ betrokkenheid van de leerkracht op de leerlingen
9. Wat is kenmerkend voor allochtone kinderen en voor autochtone kinderen
10. Wie neemt initiatief in de omgang op welke manier

Benodigdheden observatie:

- Leerlingen groep 4 en groep 5/6
- Papier (blanco en lijntjes)
- Pennen
- Klok
- Evt. laptop

9.2. Interviewvragen directeuren

Interview directeur H. Niekus van de Ireneschool en directeur H. van Holland van de J.F. Kennedyschool

(schuin gedrukte vragen komen voort uit literatuuronderzoek)

1. Persoonsgegevens directeur
2. Geschiedenis van de school (leeftijd, samenstelling, wijk etc, aantal klassen)
3. *Wat is de visie van de school (achtergronden, discriminatie etc.)*
4. Heeft de school er bewust voor gekozen voor een gemengde samenstelling van de leerlingen? Waarom wel/ niet? Wat zijn er de voor- en nadelen van?
5. Welke taak ziet de school in het integratieproces en het ruimte geven aan diversiteit binnen de school en samenleving. Voelt de school zich verantwoordelijk voor de samenleving?
6. *Hoe gaan jullie om met verschillen in religie en achtergrond (bijv. gewoontes, feestdagen etc.) Hoe reageren andere kinderen/ ouders daar op?*
7. *Hoeveel ruimte is er op school voor de cultuur van allochtone kinderen (zijn er grenzen?)*
8. Hebben de leerkrachten wel eens moeite met een gemengde klas? Zo ja, kunt u daar meer over vertellen.
9. Zijn er activiteiten die de school organiseert om de leerkrachten hier extra in te ondersteunen. Hebben de leerkrachten hier behoefte aan.
10. Hoe kijkt de school aan tegen allochtone leerkrachten? Zijn die er? Zijn deze leerkrachten gewenst bij sollicitaties? Hebben zij een pre? Hoe zouden ouders en leerlingen hier op reageren?
11. Wat zijn de regels op school, in hoeverre kan de leerkracht hier zelf invulling aan geven?
12. Hoe wordt er aandacht besteed aan het overbrengen van regels in de klas?
13. Het vormen van geweten en respect gebeurt in de basisschool leeftijd; hoe geven leerkrachten het goede voorbeeld. Botst dit wel eens met (normen en waarden van) andere culturen?
14. Hoe gaan allochtone en autochtone kinderen met elkaar om op deze school (verbondenheid?)
Wat is kenmerkend voor de omgang?
15. Wat zie je in de omgang onderling terug bij de ouders. *En welke invloed hebben de ouders op het kind?*
16. *Hoe ervaart de school de betrokkenheid van ouders en leerlingen? Is er verschil merkbaar tussen allochtone en autochtone gezinnen? Hoe gaat de school hier mee om?*
17. Wat gaat goed en wat zijn knelpunten op school als het gaat om de omgang? (leerling-leerling, leerling-leerkracht, school-ouders etc.)
18. Welke factoren hebben een positief (of negatief) effect op de omgang tussen allochtone en autochtone kinderen? Welke factoren hebben volgens u de grootste invloed op het gedrag van het kind?
19. Wat zijn activiteiten die de school onderneemt om de positieve omgang te bevorderen bij kinderen?
20. Wat zou u op uw school graag nog verbeterd zien en waarom?
21. Wat zou u adviseren aan scholen die hier veel problemen mee hebben?

9.3. Interviewvragen leerkrachten

Interview leerkracht groep 5/6 Ireneschool en leerkracht groep 4 J.F. Kennedyschool.

Algemene vragen

1. Persoonsgegevens
2. Over de leerkracht (Hoelang geef je les, waarom gemengde school etc.)
3. De klas (grote, samenstelling, sfeer, j/m, achtergronden, hoelang is de groep bij elkaar, indeling lokaal)
4. Hoe is het om les te geven aan een gemengde groep? (wat is leuk wat is moeilijk)

Overige vragen

5. Kun je wat vertellen over de groep (houding, vriendschappen, pesten, sfeer)
6. *Hoe ervaart u de verbondenheid en veiligheid in deze klas? (een grote groep/ kleine groepjes/ steeds dezelfde groepjes) hoe is dit ontwikkeld*
7. Hoe komen cultuurverschillen tot uiting in de klas. Voorbeeld/ervaring
8. Hoeveel weten kinderen van andere culturen. Zijn de kinderen bewust bezig met het feit dat ze verschillende achtergronden hebben? Hoe is dit wel of niet zichtbaar? Welk effect heeft dit?
Vind je dat ze voldoende weten?
9. Hoe gaan de kinderen om met cultuurverschillen tussen klasgenootjes.
10. *Hoe ga je als leerkracht om met de diversiteit in de klas? Waarom? Wat is lastig of helpend? Welke invloed heeft dit? Hoeveel ruimte is er voor cultuurverschillen.*
11. Is er verschil zichtbaar in het gedrag en de omgang als het gaat om autochtonen en allochtonen. Waardoor komt dit. Welke invloed heeft dit op de groep. Hoe zit het met vriendschappen?
12. Hoe gaan allochtone en autochtone kinderen met *elkaar* om binnen de klas? (houding, vriendschappen, pesten, sfeer.) voorbeelden
13. Als er sprake is van conflicten zijn er dan verschillen zichtbaar tussen allochtonen en autochtonen. Kun je een voorbeeld noemen.
14. *Volgens de literatuur waardeert de meerderheidsgroep allochtonen meer wanneer zij meer overeenkomsten hebben. Zie je dit in de klas ook.*
15. *In de literatuur wordt genoemd dat kinderen met dezelfde achtergrond elkaar opzoeken en ook een voorkeur voor elkaar hebben als het gaat om vriendschappen. Hoe zie je dit in de praktijk in de klas? Hoe ga je hier mee om als leerkracht? Stimuleren of juist niet? (vriendschappen!)*
16. Hoe gaan allochtone kinderen om met de Nederlandse normen en waarden binnen deze klas. Botst dit wel eens. Kun je een voorbeeld noemen.
17. *Is het herkenbaar dat allochtone kinderen een andere betekenis geven aan respect en geweten? Hoe gaan de kinderen hier mee om? En de leerkracht/ school?*
18. *Is het herkenbaar dat allochtone kinderen waarde hechten aan andere aspecten dan allochtone kinderen? Hoe gaan de kinderen in de groep hier mee om? En als leerkracht?*
19. Is er verschil zichtbaar tussen allochtone en autochtone kinderen als het gaat om sociaal, emotionele vaardigheden. Waar komt dit door. Welk effect heeft dit.
20. Als er kinderen worden buitengesloten of juist populair zijn in de klas waar komt dit dan door? Wie zijn het? *(buitenbeentje hebben minder controle over hun emoties is dat herkenbaar?)*
21. Wat valt op als kinderen zelf mogen kiezen met wie ze samenwerken? Waar letten ze op bij het uitzoeken van de ander? (bijv. bij een gymles)
22. Hoe ervaart u de betrokkenheid van ouders en leerlingen. Is er een verschil merkbaar tussen allochtone en autochtone gezinnen? Hoe ga je hier mee om?
23. Welke invloed denk je dat de ouders hebben als het gaat om de omgang tussen allochtoon en autochtoon. Kun je een voorbeeld geven
24. Wat vind jij knelpunten als het gaat om allochtone- en autochtone kinderen in de klas?
25. Welke factoren hebben een positieve invloed op de omgang tussen autochtone- en allochtone kinderen? Waardoor komt dit.

9.4. Enquêtevragen leerlingen

1. Naam en achternaam:

2. Ben je een jongen of meisje?

3. Welke cultuur is in jouw familie belangrijk?

4. Met wie ben je vrienden in klas?

5. Ik vind het belangrijk dat ik vriendjes heb in de klas

☐ helemaal waar

☐ beetje waar

☐ beetje niet waar

☐ helemaal niet waar

6. Ik heb het naar mijn zin in de klas

☐ helemaal waar

☐ beetje waar

☐ beetje niet waar

☐ helemaal niet waar

7. Ik zou graag meer vriendjes willen hebben in de klas

☐ helemaal waar

☐ beetje waar

☐ beetje niet waar

☐ helemaal niet waar

8. Ik speel het liefst met kinderen uit mijn eigen cultuur

☐ helemaal waar

☐ beetje waar

☐ beetje niet waar

☐ helemaal niet waar

Waarom wel/ niet?

9. Ik hoor erbij in de klas

☐ helemaal waar

☐ beetje waar

☐ beetje niet waar

☐ helemaal niet waar

Waarom wel/niet?

10. Ik vind het belangrijk om dezelfde spullen te hebben als mijn klasgenoten

☐ helemaal waar

☐ beetje waar

☐ beetje niet waar

☐ helemaal niet waar

11. Als er een rage is in de klas (bijvoorbeeld; waveboarden, Voetbalplaatjes, Nike/Adidas schoenen) kan ik daar aan mee doen

☐ helemaal waar

☐ beetje waar

☐ beetje niet waar

☐ helemaal niet waar

12. Soms mag ik niet mee doen met andere kinderen uit de klas omdat ik niet uit dezelfde cultuur/land kom als zij

☐ helemaal waar

☐ beetje waar

☐ beetje niet waar

☐ helemaal niet waar

13. Mijn klasgenoten luisteren naar mijn mening en naar wat ik wil zeggen	☐ helemaal waar	☐ beetje waar	☐ beetje niet waar	☐ helemaal niet waar
14. Ik pest wel eens kinderen uit mijn klas omdat ze uit een andere cultuur/land komen dan ik	☐ helemaal waar	☐ beetje waar	☐ beetje niet waar	☐ helemaal niet waar
15. Kinderen uit Nederland spelen alleen met Nederlandse kinderen uit de klas	☐ helemaal waar	☐ beetje waar	☐ beetje niet waar	☐ helemaal niet waar
16. Nederlandse kinderen gaan anders om met kinderen uit een andere cultuur dan met Nederlandse kinderen.	☐ helemaal waar	☐ beetje waar	☐ beetje niet waar	☐ helemaal niet waar
17. Als ik mag kiezen met wie ik ga samenwerken kies ik het liefst iemand die uit dezelfde cultuur/land komt dan ik	☐ helemaal waar	☐ beetje waar	☐ beetje niet waar	☐ helemaal niet waar
18. Ik vind het belangrijk om te weten wat er allemaal op school gebeurt. Bijvoorbeeld in andere groepen, activiteiten enz.	☐ helemaal waar	☐ beetje waar	☐ beetje niet waar	☐ helemaal niet waar
19. Ik vind het belangrijk dat alle kinderen op school mee doen met activiteiten zoals bijvoorbeeld sportdag, sponsorloop, avondvierdaagse, schoolreisje enz.	☐ helemaal waar	☐ beetje waar	☐ beetje niet waar	☐ helemaal niet waar
20. Ik doe zelf altijd mee met de schoolactiviteiten	☐ helemaal waar	☐ beetje waar	☐ beetje niet waar	☐ helemaal niet waar

Waarom wel/niet _____

21. Hoe vind je het dat er in jou klas kinderen zitten die uit een andere cultuur komen dan jij? _____

22. Wat vind je leuk aan kinderen uit een andere cultuur dan jij? _____

23. Wat vind je minder leuk aan kinderen uit een andere cultuur dan jij? _____

24. Wat is jouw wens voor deze klas? _____

